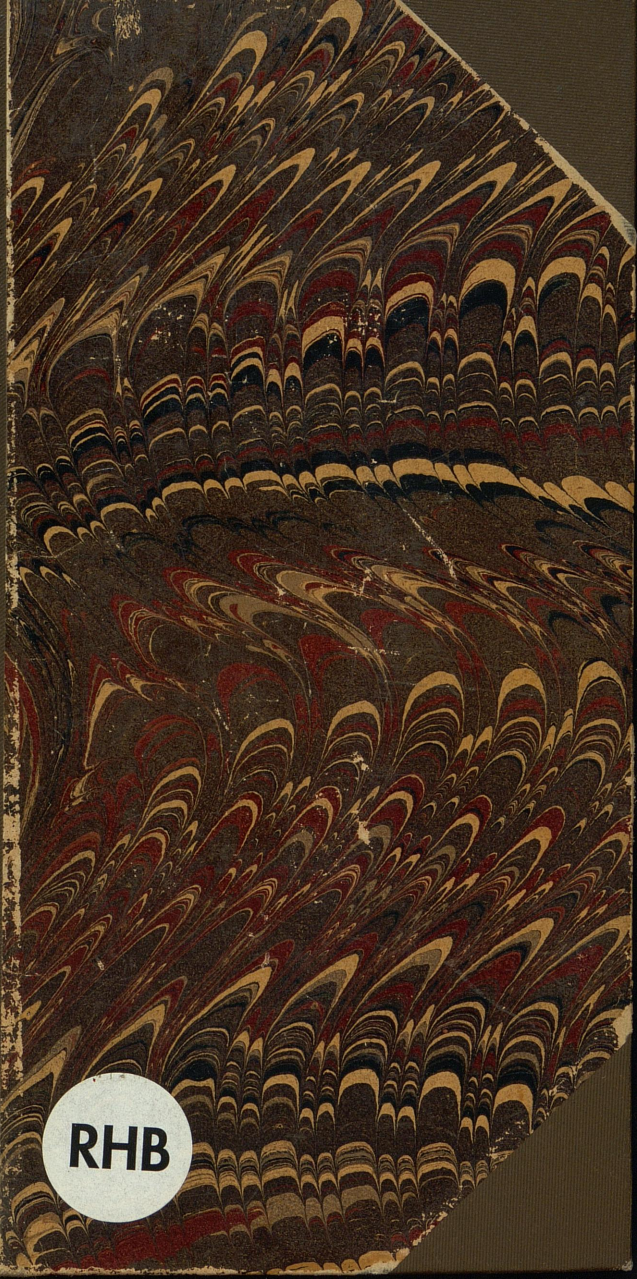

Mag. 09.3764 Rø

RHB

591744941

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag
09.3764
RØ EXL

Fra Universitetets Fortid.

Af

Dr. Holger Rørdam.

„Særskilt Aftryk af Berlingske Tidende“.

Kjøbenhavn.

Berlingske Bogtrykkeri ved E. N. Kaldor.

1879. /

09.376

R ϕ 79

f

4719

I.

(De første Planer til Universitetets Grundlæggelse. Erik af Pommerns Forsøg. Christiern I.'s Forhandlinger med Pavestolen og Geistligheden. Universitetets Fundats (1478) og dets høitidelige Indvielse d. 1ste Juni 1479. Mester Peder Albretsen. Universitetets Midler, dets første Lærere og Studenter.)

Fire Hundrede Aar, som Kjøbenhavns Universitet nu snart har tilbagelagt, er en lang Tid selv i et Folks Liv, end mere i en Stiftelses. Vil man prøve at granske vore Stiftelses Historie, vil man snart blive vaer, at de allerfleste ere af en langt yngre Alder. Gaae vi tilbage til Universitetets Grundlæggelse, da komme vi ikke blot til andre Samfundsforhold end vore Dages, men navnlig til et Culturstade, ikke lidet forskjelligt fra det, vi af egen Erfaring kjende. Dog eet stort Righedspunkt er der: Trangen til en høiere Dannelselse og en større Landsudvikling end den, som enten kan naaes ved egne Kræfter eller erhverves gennem de elementaire Skoler. Denne Trang, som alt længe havde været tilstede inden vort Universitets Oprettelse, havde

søgt sin Tilfredsstillelse ved Keiser til fremmede Høiskoler. Paris, Bologna, Köln, Erfurt og flere tyske Universiteter kunne rose sig af at have samlet danske Studenter i sine Høresale, længe inden Fædrelandet kunde byde sine Børn en saadan Dannelse, som de meest Opvakte og Lærelystne attraaede. Økonomiske og nationale Hensyn maatte gjøre det lige ønskeligt, at Danmark kunde faae sit eget Universitet. Men at grunde et saadant, var ingen let Sag. Baade Lærerkrafter og materielle Midler skortede det paa. Erik af Pommern havde gjort et Forsøg paa at skaffe Danmark et Universitet. I Aaret 1419 havde han erhvervet pavelig Tilladelse til at grunde et saadant; men Theologi maatte ikke der foredrages, og Bevillingen skulde have tabt sin Kraft, hvis „det almindelige Studium“ ikke var grundlagt inden to Aar. Denne Tilladelse var for indstranket: et Universitet uden theologisk Facultet kjender vel vor Tid; men i hine Tider vilde et saadant være saagodtsom betydningsløst, helst hertillands, hvor næsten alle Studerende beredte sig til at indtræde i Kirkens Tjeneste. Maaſkee havde Kong Erik dog ovbet Forsøget, i Haab om, at Paven's Tilladelse til en Udvidelse af Universitetets Omraade senere kunde erhverves, dersom ikke den snart efter (1420) udbrydende Krig havde givet ham Andet at tænke paa og med tvingende Magt havde lagt Beslag paa alle de Midler, der stode til Kongens Raadighed.

Planen forblev altsaa ufuldboaren, og mere end et halvt Aarhundrede henrandt, inden den

paany blev optagen. Det var Kong Chri-
stian I's glimrende Romerreise i Aaret 1474,
som gav Stødet til atter at tage fat paa Sa-
gen. De nærmere Forhold ere dog ubekjendte;
kun saa meget er klart, at naar en ældre For-
fatter antager, at Paven paalagde den danske
Konge Universitetets Oprettelse som Bød for,
at han ikke forstod Latin, da er det et stort
Feilsyn paa de virkelige Forhold. Til-
ladelsen til at grunde en saadan Høiskole,
var en ikke ringe Gunstbeviisning fra Pa-
vens Side. Det har vistnok altsaa været
et Ønske hos Fædrelandets fremragende Mænd,
at et Universitet maatte blive oprettet, og
Kongen har været Tolk for dette Ønske hos
Curien i Rom. Nok er det, at Pave Sixtus
IV. den 19de Juni 1475 paa officiel Maade
meddelte den attraaede Bevilling i en til
Erkebiskoppen af Lund stilet Bulle. I denne
figes blandt Andet, at da der i Kongens vidt-
løstige, baade folkerige og frugtbare Stater
ikke fandtes noget Universitet, hvortil Ind-
byggerne fra hans egne og omliggende Lande
kunde søge, vilde det saa vel for Landenes
verdslige Styrrelse som for den katholske Troes
Udbredelse være gavnligt, at der paa et an-
seeligt Sted i et af Rigerne, efter Kongens
eget Valg, og hvor der fandtes tilstrækkeligt
Forraad af Lebnetsmidler, stiftedes et fuld-
stændigt Universitet. Paven bemyndigede
derfor Erkebispen til at indrette et saadant
paa et af Kongen dertil udseet Sted, hvorhos
Erkebispen eller Biskoppen i det Stift,
hvor Universitetet var beliggende, udnævntes

til dets bestandige Kantoler, med Ret til at uddele de akademiske Grader i alle Videnskaber, paa samme Maade og med samme Virkning som Erkedegnen i Bologna ved det derværende Universitet.

Bevillingen var ikke knyttet til noget bestemt Sted i den danske Konges Stater; men dog kunde der ikke godt være noget Valg. Hovedstaden Kjøbenhavn laa dengang midt i Riget, ad Søveien var der let Udgang fra alle Sider. Ingen By i Landet var anseeligere eller frembød bedre Midler til de Studerendes Underhold. Kjøbenhavn var altsaa saa godt som selvsfrevet til at blive Universitetsstad. Var der end andre Byer, som i kirkelig Henseende overstraalede den, og da navnlig Lund og Koeskilde, kunde dog ingen af disse med Hensyn til Folkemængde og andre væsentlige Betingelser maale sig med Hovedstaden. Heldigviis havde Paven ikke denne Gang gjort Bevillingen afhængig af Planens Sværfsættelse inden et snevert begrændset Tidsmaal, thi ellers vilde det vistnok være gaaet som i Erik af Pommerns Tid. Penge vare nemlig, som bekjendt, Christiern I's svage Side, og uden Penge lod et Universitet sig ikke oprette. En almindelig Henvendelse fra Kongen til Rigets Biskopper, om at lægge Raad op med deres Domcapitler og Klostrernes Forstandere om Tilveiebringelsen af de fornødne Midler til Oprettelsen af det paa-tænkte „Studium“, har ingen kjendelig Frugt. Over tre Aar gif hen, inden Sagen tilsyneladende kom sin Udførelse nærmere. Endelig

dagedes det, især ved velvillig Imødelommen fra Biskoppen i Roskilde og Decanen i Kjøbenhavns Capitel. Den 4de October 1478 kunde Christiern I da udstede det Brev, der nærmest kan betragtes som Universitetets Fundats.

Efter heri at have betegnet, hvad der skulde være Høiskolens Formaal, udtalte Kongen, at han efter Samraad med Biskop Oluf Mortensen i Roskilde og andre betroede Mænd havde overdraget Magister Artium og Lic. med. Peder Albretsen at drage ud for at antage Doctorer og Mestere i de forskjellige Faculteter, hvilke i Forening med ham selv skulde holde Forelæsninger i Kjøbenhavn og meddele de akademiske Grader, som Stik var ved andre lovlige Universiter. Disse Lærere med deres Disciple og Huusstand skulde nyde særlig kongelig Beskyttelse. Saalænge de virkelig opholdt sig ved Universitetet, skulde de ikke staae under de sædvanlige Domstole, men alene svare for Universitetets beskikkede Dommere og Conservatorer, nemlig Biskoppen i Roskilde, Decanen og Domprovsten i Capitlet sammesteds, samt Decanen i Kjøbenhavn. Derhos paalagdes det Borgmestere og Byfoged i Hovedstaden at yde saavel de akademiske Lærere som Studenterne al Bistand og at forsvare dem mod enhver Forurettelse.

Efterat Kongen saaledes havde gjort det første Skridt, traadte Andre til for at støtte Bærket. Erkebiskop Jens Brostrup i Lund gav den 18de October 1478 sit Samtykke til Universitetets Stiftelse efter den af Kongen

udtalte Plan og lovede at beskytte Lærerne og Studenterne i deres Rettigheder. Decanen i Kjøbenhavns Capitel, Jesper Henriksen, indrømmede Magister Peder Albretsen og de Læsemestre, han maatte antage, Capitlets Skolefonden for Vor Frue Kirke, at de der kunde holde deres Forelæsninger og Dvælseser, indtil de kunde blive forsynede med et bedre Locale. Endelig gav ogsaa Biskop Oluf Mortensen i Roeskilde formelt sit Samtykke til hele den paatænkte Ordning, idet han udtalte sin Glæde over, at „Kigernes Børn ikke mere skulde nødes til at besøge de udenlandske Folkeslag for at erhverve Indsigt i de forskjellige Videnskaber, og ikke skulde behøve at tigge Kundskaber i fremmede Lande“. Den Beskyttelse, som andre Universiteter pleiede at nyde hos vedkommende Stifts Biskop, skulde i fuldt Maal fra hans Side blive den kjøbenhavnske Høiskole til Deel.

Smidlertid var Mester Peder Albretsen virksom paa sin Maade for at gjøre det ham overdragne ærefulde, men sikkert ogsaa vanskelige Tillidshverv Fyldest. Han var en Hverver, der skulde sante en Hær, stikket til at bekjempe Mørkets og Ubidenhedens skumle Magter; — eller rettere, han var en Urtegaardsmand, der fra fremmede Haver skulde samle Planter, der egnede sig til at overflyttes i den nordiske Jordbund og der afgive Grundlaget for en ny Vegetation, der kunde blive til Gavn og Glæde for sene Slægter. Onsdagen den 16de Mai 1479 vare Kjøbenhavns Borgere paa Benene for at see et Ind-

tog, som de aldrig før havde været Vidne til. Mester Peder Albretsen drog ind i Staden — sikkert til Hest, paa hvilken Maade man i de Tider og længe efter sædvanlig færdedes — i Spidsen for en Skare kølnske Magistre, Baccalaurer og Studenter, blandt hvilke især den høilærde Mester Peder Davidsen Skotte og M. Tileman Slecht ragede frem. Det var den Grundstamme af akademiske Borgere, om hvilken alle de, som i Hjemmet attraaede dybere Indsigt i Videnskaberne, nu kunde flokkes.

Den 1ste Juni 1479 foregik den høitidelige Indvielse af Universitetet i Vor Frue Kirke, hvor Kong Christiern den Første, Biskop Oluf Mortensen og mange andre af Rigets geistlige og verdslige Stormænd vare tilstede. Først holdtes der en høitidelig Messe, ved hvilken den Helligaands Bistand paa kaldtes; derpaa traadte Peder Albretsen frem og holdt en Tale til Lovpriesning af Videnskaberne, af Kongen og de Mænd, som havde været virksomme ved Stiftelsen af dette „almindelige Studium“. Ogsaa andre Taler synes at være holdte. Samtidig foregik Valget af Universitetets første Embedsmænd, idet Capitlets Decan, Mester Jesper Henriksen af Sandager, valgtes til Rector, og M. Peder Skotte til Decan i det philosophiske Facultet. Biskoppen i Roskilde blev Universitetets Kantzler, og den fortjente Peder Albretsen, der kort efter creeredes til Doctor i Kirkeloven eller den canoniske Ret, blev dets Vicekantzler. Hele Festen sluttedes med et høitideligt Te deum. Derpaa foregik den første Indskrivning

af akademiske Borgere, idet Kongens, Dronningens og Bispernes Kantslere, endeel anseelige geistlige og verdslige Mænd, graduerede Personer og Studerende fra Danmark, Norge, Island, Tydskland og Nederlandene, ialt 79 Personer, lode sig indtegne i Universitetets Matrikel. Samtidig eller lidt senere vedtoges en Række almindelige Statuter for Universitet, nærmest i Overensstemmelse med dem, der gjaldt for Høiskolen i Bologna, der i det Hele var det Forbillede, hvorefter Kjøbenhavns Universitet indrettedes. Endelig stadfæstede Erkebispens i Lund ifølge pavelig Bemyndigelse, den 28de November s. A., Universitetets Oprettelse ved dets Vicekansler Peder Albrechtsen og paalagde de enkelte Faculteter at udarbejde Statuter for deres Virksomhed. Ved Kongens Mægling afstod Borgmestre og Raad i Kjøbenhavn 1479 for et Tidsrum af 10 Aar Stadens Raadhuus, der laa vest for Vor Frue Kirke, paa Hjørnet af Nørregade og Raadhuusstræde (der nu kaldes Studiestræde), til Universitetets Brug, da det Forelæsningsrum, Capitlet havde indrømmet, formodentlig fandtes for indskrænket.

Saaledes var Kjøbenhavns Universitet altsaa stiftet. Nu behøvede Landets Børn ikke længere at søge deres videnskabelige Uddannelse ved fremmede Høiskoler, da de i Hjemmet kunde faae den fornødne Veiledning. Dog byder den historiske Sandhed at sige, at Universitetet i den ældste Periode kun i ringe Grad kom til at bære de Frugter, man havde ventet sig af det. Tiden var ikke længere

gunstig for Oprettelsen af katolske Universiteter. Disse havde haft deres Blomstrings-tid, men de havde ligesom udtømt deres Kraft i Kampen mod Pavevælden ved de store Kirke-møder i første Halvdeel af 15de Aarhundrede. Idet Staternes Styrere for verdslig Bindings Skyld havde opgivet de Fordele, som Universiteterne gennem en haard Kamp her havde vundet, nemlig Nationalkirkenes delvise Uafhængighed, havde Universiteterne for en Deel tabt deres Betydning og maatte atter i blind Lydighed bøie sig under Kirkens Myndighed.

Den første Stamme af Lærere og Studenter ved Kjøbenhavns Universitet hidførtes fra Köln, hvilket vistnok var en mindre heldig Omstændighed, da Köln mod Middellalderens Slutning var et af Obscurantismens Hovedsæder, og den Aand, som herfra kunde forplantes, neppe var de frie Videnskaber gunstig. Hvad der end mere hemmede Universitetets Fremblomstring, var den Omstændighed, at dets kongelige Stifter paa Grund af sin stadige Pengesforlegenhed kun i yderst ringe Grad formaaede at forsyne det med de nødvendige Midler til Lærernes Underhold. Der lader sig ikke paavise nogensomhelst Grundbesiddelse eller Indtægt, som Kong Christiern I. af sit eget eller Kronens Gods har tillagt Universitetet, skjøndt det ellers var Skik, naar Fyrster stiftede et Universitet, at de ved Gaver sørgede for deres Stiftelses Bestaaen. Heller ikke Rigets Bisper, til hvem Kongen havde henvendt sig om Bistand, synes med nogen Iver

at have taget sig af Sagen, maaskee med Undtagelse af Biskoppen i Roskilde, hvem den nærmest maatte være magtpaaliggende, da Universitetet var anlagt i hans Stift, og Kantslerværdigheden ham betroet. Den bedste Støtte for Høistolen var Kjøbenhavns Capitel, idet ikke faa af Professorerne aflagdes og lønnedes med Præbender og Vicariater under Capitlet.

Hvor lidet end Kong Christiern I. saaledes fikrede sin Stiftelses fremtidige Bestaaen, tilkommer ham dog Æren som den, der lagde Grundstenen til Kjøbenhavns Universitet. Ved han end meget tilbage at gjøre for sine Efterfølgere, maa det dog ogsaa erindres, at han kun i to Aar overlevede Universitetets Stiftelse.

II.

(Universitetets Maal. Kong Hans. Paabud af Triennium ved Kjøbenhavns Universitet. Christiern II's Bestræbelser for Universitetets Fremme. Frederik I. Kantsler Lage Urne.)

Naar man fhyler med en Stiftelses Historie, er det af særlig Vigtighed at agte paa, hvad der oprindeligt var tilsigtet med den. Christiern I's Fundationsbrev stiller et høit Maal for Universitetet. Det skulde ved at fremme boglige Kunster og ved at fremdrage Videnskabens Perler adsprede Uvidenhedens Taage og Bildfarelsens Mørke, nære den

Menneskene iboende Trang til Kundskab og derved give dem Midler til at virke med Sandhedens Lys for Die. Ad denne Vej haabede man baade at fremme Grefrygten for Guds hellige Navn og Befæstelsen i Troen, og tillige at styrke Retfærdighedsfølelsen, at yde det borgerlige Liv en gavnlig Støtte og i det Hele at aabne Vej til en ædlere og skjønnere Mennesketilværelse.

Forhaabentlig vil Universitetet endnu vedkjende sig det Program, som omtrent i disse Ord for 400 Aar siden udkastedes for dets Virksomhed. Det var Maalet, der skulde stræbes efter. Ufuldkommenheden af alle menneskelige Idrætter gjør det undskyldeligt, om der ikke til enhver Tid naaedes saa vidt i alle Henseender. Naar blot Idealet ikke fornægtes, er der altid Mulighed for atter at løfte det sænkede Banner. Saa længe Lysen brænder, om end kun svagt, er der Mulighed for at bringe det til at skinne klarere ved at ghyde frisk Olie i Lampen. Saa længe Udgangen til Kilderne er aaben, er der dog Haab om ved en større Fordybelse i Sandhedsvældet at kunne bringe de halvt udtørrede Kilder til at rinde rigeligere.

At Universitetets Stiftelse af Samtiden er bleven betragtet som en bethydningsfuld Begivenhed, og at der ialfald hos Rigets Stormænd har været Sands for den unge Høistoles Bevarelse og Udvikling, fremgaaer formentlig deraf, at man fandt det rigtigt at indføre en Artikel i Kong Hans's Haandfæstning, hvorved Kongen forpligtedes til at sørge

for, at Universiteterne i Kjøbenhavn og Upsala bleve holdte vedlige til evig Tid. Selv uden et saadant Paalæg havde Kong Hans isvrigt vistnok Sind til at holde sin Faders Stiftelse i Hævd. Her skal kun mindes om, at han allerede før sin Thronbestigelse havde tilfagt Universitetet sin Bestyttelse, og at han, efterat han var bleven Konge, den 19de Mai 1482 fornøede sin Bekræftelse af Universitetets Friheder, stadfæstede de Foranstaltninger, som dets Vicekansler Dr. Peder Albretsen havde truffet, og forbød alle og enhver at tilføie Lærerne eller Studenterne nogen Overlast. Paa flere Maader søgte han at skaffe Midler til Professorernes Lønning — de ældste af Universitetets Tiendomme, vi kjende, ere fra denne Konges Tid — og da en vrangvillig Borgmester 1491 i Kongens Fraværelse med Magt („vældelig“) fratog Professorerne Raadhuset, der rigtignok ogsaa kun var indrømmet dem paa ti Aar, drog Kong Hans Omsorg for, at Bygningen atter blev udleveret til Universitetets Brug, mod at Vor Frue Kirke ved Mageffekte overdrog Staden en anden Gaard og Grund som Vederlag. I Aaret 1512 modtog den forrige Raadhuusbygning saadanne Omdannelser og Forbedringer, at den — som en gammel Indskrift siger — blev et passende Locale for de Høilærde (*doctis aptissima sedes*), og indtil Reformationen vedblev denne Bygning, der laa paa den Plads, hvor Bispegården nu staaer, at være Universitetsbygning.

Hvis man dømmes efter vor Tids Forhold,

skulde man troe, at den Omstændighed, at Fædrelandet havde faaet sit eget Universitet, var et saa stort Gode, at Alle, der attraaede en høiere Dannelselse, med Glæde vilde benytte sig deraf. Dengang var det imidlertid anderledes: gjennem Aarhundreder var man vant til at søge sin Uddannelse udenlands; der maatte derfor Tid til for at lede Strømmen hen til den nye Høiskole i Kjøbenhavn. Mange af Landets Børn vedbleve endnu at søge til fremmede Universiteter, især til det nærliggende Rostock, maaskee af gammel Vane, men vistnok ogsaa fordi disse frembøde rigeligere Midler til videnskabelig Uddannelse. Da Decanen i Kjøbenhavns Capitel, Dr. Erik Nielsen (Rosenkrands), der tillige var juridisk Professor, forebragte Klage derover til Kongen og Rigsraadet, udstedte Kong Hans den 10de Mai 1498 et aabent Brev, hvori han forbød, at nogen dansk Student maatte reise til fremmede Universiteter, Upsala alene undtaget, med mindre han først havde studeret tre Aar i Kjøbenhavn. Overtræderne skulde have deres kirkelige Ben forbrudt, eller miste Haabet om med Tiden at opnaae saadanne. Som Motiv til denne Forordning anføres kun det økonomiske Hensyn, at medens de Studerende i Kjøbenhavn kunde holde sig ved Hjælp af de Barer, som faldt her i Riget, maatte der „Guld og Penninge“ til, naar de studerede udenlands. Det er dog rimeligt, at der har ligget en anden Grund bagved. Forøvrigt kan der være Tvivl om, at dette Forbud er blevet holdt i Hævd ret længe; et saadant Stavn=

baand var neppe heller den rette Maade at bringe Kjøbenhavns Universitet i Anseelse. Saa meget er ialtfald vist, at vi i de nærmest følgende Aar finde mange danske Studenter i Kjøbenhavn og ved andre udenlandske Høiskoler, uden at det lader sig oplyse, om de forud havde studeret den befalede Tid i Kjøbenhavn.

Da Christiern II blev Konge 1513, forpligtede han sig i sin Haandfæstning til at holde „Studiet“ i Kjøbenhavn ved Magt, saaledes som det var funderet. Denne Konge var selv ikke uden videnskabelig Dannelse, og havde han faaet sine Regjeringsplaner gennemførte, vilde Universitetet uden Tvivl have faaet et bethdeligt Opsving. Som det gik, blev det Hele dog temmelig resultatløst. Strax i Begyndelsen af hans Regjering viste Rigets Bisper, som hidtil kun i ringe Grad havde taget sig af Universitetet trods de Opfordringer, der vare udgaaede til dem, at de begyndte at indsee Sagens Bigtighed; de vedtog nemlig, med Erkebiskop Birger i Spidsen, 1514 paa en Herredag i Kjøbenhavn, den Bestemmelse, at enhver Sognekirke i Lunds Erkestift (3: hele Danmarks Rige) for Fremtiden aarlig skulde yde en Skilling gangbar Mønt til Universitetets Vedligeholdelse. Tillige paamindede Erkebispen Professorerne om at indskrænke de akademiske Frierier, der i Tidens Løb vare udstrakte længere, end det oprindeligt var vedtaget.

Blandt Universitetets ældste theologiske Lærere kan særlig fremhæves Dr. Anders Christensen, en indfødt dansk Mand, der samtidig var Karmeliterordenens Provincialprior

i Danmark. Det kan formodentlig nærmest tilskrives hans Indflydelse saavel hos Kong Christiern II som hos den Orden, hvis Forstander han var, at Kjøbenhavns Universitet fik et af disse klosterlige Collegier, som ere noksom bekendte fra de større Høiskoler i Paris og Oxford, og hvor et stort Antal Studenter levede sammen i klosterlig Tugt under Ledelse af en Forstander, der tillige var akademisk Lærer. Det helsingørsk Karmeliterklosters Gaard i St. Pederstræde i Kjøbenhavn, det senere Valkendorfs Collegium, blev indrettet til Bolig for studerende Munkke og forsynet med en Hørsal, hvor ogsaa andre Studenter kunde bivaane Forelæsninger. Collegiet aabnedes 1519 under Rector Poul Helgesens Forstanderskab. Denne Mand, der var vel forfaren i sin Tids Videnskab og besad gode Lærergaver, forstod at drage Ungdommen til sig, saa at ikke faa af de Mand, der siden fik et Navn i vor Reformationshistorie, flokkedes om hans Lærerstol. Ved det vækkende Foredrag og ved den Kjærlighed, hvormed han omfattede de Studenter, der sluttede sig til ham, var han paa Veie til at give det theologiske Studium en ny, hidtil ukjendt Tiltrækning, da hans Virksomhed standsedes derved, at Kong Christiern, krænkert ved en altfor frimodig Prædiken, Rector Poul havde holdt paa Kjøbenhavns Slot, berøvede Collegiet den Understøttelse, han hidtil havde ydet det.

Et andet Foretagende af Christiern II, sigtende til Universitetets Opkomst, nemlig Indkaldelsen af de lutheriske Lærere, M. Martin

Reinhardt, og Dr. Carlstadt, kom heller ikke til at bære varige Frugter, ikke blot fordi Forholdene hertillands endnu ikke vare modne til et kirkeligt Omflag, men ogsaa fordi Kongen selv, ængstelig for Følgerne, opgav Planen paa Halvveien. Imidlertid forøgedes Universitetets Lærerbesætning dog i denne Konges Tid med nye Kræfter, der, om de end ikke endnu bestemt havde sluttet sig til Reformationen, dog maae antages for mere eller mindre at have tilhørt den humanistiske Retning og saaledes kunde forberede et Omflag og en Fornyelse.

Kong Christiern II's Planer til at have Universitetet og den videnskabelige Dannelse overhovedet lære vi bedst at kjende af hans Love. Han begyndte med at reformere Skolerne ved at paabyde Affkaffelsen af de flette og forældede Skolebøger og bestemme den Videndhedsgrad, som udkrævedes for Afgang til Universitetet. Derhos forordnede han, at Ingen maatte beskikkes til Skolemester ved Domskolerne, uden han havde „læst“ ved Universitetet, saa man kunde have Sikkerhed for, at han egnede sig dertil. Bihøvrighederne maatte ikke antage Nogen til Skolemester, medmindre han først var prøvet af Universitetet eller af Skolemesteren ved Domskolen, om han havde god Forstand paa at lære Børn efter de nye Stikke. De mindre Kjøbstæder, som hidtil ikke havde haft nogen Skolemester, skulde sende Bud til Universitetet eller Domskolen om „gode, lærde Karle“. I den saakaldte geistlige Lov søgte Kongen at faae akademisk Dannelse gjort

til Betingelse for Afdgangen til den geistlige Ordination, idet der forordnedes, at Ingen maatte faae selv de laveste geistlige Bielser uden at være Magister eller Baccalaureus i den hellige Skrift. Tillige fornyede han sin Faders Forbud mod Studiet ved fremmede Høiskoler, inden man havde besøgt den kjøbenhavnske; den, der overtraadte dette Forbud, skulde have forbrudt 100 Mark, Halvdelen til Kongen, Halvdelen til Universitetet.

Ved Christiern II's Fordrivelse i Foraaret 1523 fik Alt, hvad han havde arbeidet paa at gjennemføre, en brat Ende; hans Love bleve affskaffede, og Universitetet led uden Tvivl meget ved Kjøbenhavns langvarige Beleiring 1523. Kong Frederik I forpligtede sig i sin Haandfæstning til at holde Universitetet ved Magt; men da han samtidig fraskrev sig al Ret til at støtte eller fremme Reformationen, vilde han have berøbet sig Midler til at bringe nye Livskrafter ind i det akademiske Regeme, om han havde været samvittighedsfuld i at holde, hvad han havde lovet. Dette var han dog forsaavidt, som han indtil videre lod Universitetet gaae sin egen Gang under dets Kantlers, Biskop Lage Urnes, Styrrelse, uden at blande sig i dets Anliggender, men ogsaa uden i nogen Maade at støtte det. For at hindre Reformationens Indtrængen ved Universitetet udstedte Lage Urne 1527 et Forbud imod, at Nogen, der ikke var Baccalaureus eller Præst, maatte stedes til at høre theologiske Forelæsnings; tillige befalede han, at de Unge ikke efter eget Valg, men efter Lærernes Skjøn,

med Hensyn til Tid og Personer, skulde henvises til de Studier, der meest kunde gavne og mindst skade, og hvortil Vedkommende syntes meest skikkede. Dette haarde Baand paa Studiefriheden maatte virke dobbelt fordærveligt for Universitetet paa en Tid, da Alles Tanker vare vendte mod Dagens brændende kirkelige Spørgsmaal, saa at et saadant Forbud maatte drive de livligere Studenter bort fra Universitetet, der iforveien stod paa noksom svage Fødder. Imidlertid foregik der dog ingen synlig Forandring, saalænge Biskop Lage Urne levede, uden den, at Besøget ved Universitetet vistnok tog stærkt af; men da Biskoppen døde den 29de April 1529, faldt Katholicismens kraftigste Støtte, og nu indtraadte den afgjørende Krigs snart efter.

III.

(Reformationens og Humanismens Tidsalder.
Frederik I's Reformplaner. Povel Helgesens Udtalelse om Stolens Gjerning.)

Det meest kritiske Punkt i Universitetets Tilværelse var utvivlsomt hin mærkelige Brydningstid, der hos os danner Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid, fra den romersk-katholske Kirkestat til den evangelisk-lutherske Statskirke, fra Autoritets- til Frihedsprincipet. Kampen var saa haard og greb

faa dybt ind i alle Livsforhold, at den akademiske Virksomhed, der, som enhver Skolegjerning, fremfor Alt kræver Ro, for en Tid ganske ophørte.

Strax efter Biskop Pape Urnes Død lød der fra Universitetet selv en Røst, der antydede det Nye, der var i Frembrud. Ved Rectorstiftet 3die Pintsedag 1529 holdt Professor Oluf Chrysostronus nemlig en versificeret Tale, som han siden udgav under Titel „Kirkenes Klagemaal“. I denne Tale, der er affattet i classisk Latin, lader han Kirken i stærke Udtryk beklage den Skade, som den havde lidt derved, at de frie Videnskaber vare blevne forføjede. Det var Humanismen, der her kom til Orde og beredte Veien for den kirkelige Reformation, ligesom Erasmus havde beredet Veien for Luther. Endnu samme Aar optraadte Hans Tavsens i Hovedstaden og vandt en bethdelig Tilhører- og Tilhængerfreds ved sine skarpe Angreb paa det Bestaaende og sin indtrængende evangeliske Prædiken. Samtidig aabnedes et humanistisk-theologisk Gymnasium i Malmø med den Bestemmelse at danne lutheriske Lærere og Præster. Under disse Forhold var det at forudsee, at Universitetet, hvis der ikke blev truffet kraftige Forholdsregler, snart maatte synke sammen og døe ud som en unyttig Institution, der ikke længere svarede til Tidens Fordringer. Rigtig nok viste der sig Tegn til, at Kongen, da han fra den nye Universitetskantslers, Biskop Joachim Rønnows, Side ikke længere havde nogen alvorlig Modstand at vente for

sine reformatoriske Planer, nu vilde antage sig Høiskolen med større Omhu, end han hidtil havde gjort; men de Pægemidler, han greb til, svarede ikke til Sygdommens Farlighed.

I Erkjendelse af "at der var tillagt Universitetet ganske liden Rente til at lønne og opholde vise og lærde Mænd med", skrev Kongen nemlig i Juli 1529 til Domcapitlet i Koeskilde og anmodede det om i Forening med Biskoppen samt Capitlet i Kjøbenhavn at gjøre den Bestemmelse, at Universitetets Rector for Fremtiden skulde have Præsentationsret til alle ledige Kannikedommer og Vicarier ved Frue Kirke, forat han til disse Præbender kunde foreslaae Bispens Mænd, som vare duelige og lærde og daglig kunde læse og lære ved Universitetet, forat det kunde blive holdt ved Magt, og man kunde faae vise og lærde Mænd, Riget til Ære og Gavn. Ogsaa af andre Omstændigheder fremgaaer det, at Kong Frederik ønskede at bringe Universitetet paa Fode og at reformere det. Navnlig kunde fremhæves, at Kongens betroede Secretair, Peter Svave, der besad ikke ringe humanistisk Dannelse og var afgjort lutherstfindet, 1530 valgtes til Universitetets Rector, medens Katholicismens ivrigste Talsmand, Rector Poul Helgesen, der siden 1523 atter havde været theologisk Docent, samme Aar maatte forlade sin Plads, og at flere Mænd, der vare Reformationen hengivne, hvoriblandt den siden saa bekjendte M. Christiern Torckilsen Morsing, nu fik Ansættelse som Læsemestere. Endelig kunde det

nævnes, at Kongen i Slutningen af Aaret 1530 skænkede det af Munkene forladte Graabrødre Kloster med tilhørende Kirke til fremtidig Universitetsbygning.

Snart indtraadte der imidlertid Forhold, der ikke vare gunstige for denne Reformplan. Efter det raa Udbrud af protestantist Fana- tisme, som forefaldt ved Kirkestormen i Vor Frue Kirke 3die Juledag 1530, indtraadte der en fjendelig Standsning i Reformationens Fremgang i Kjøbenhavn. Og da i det følgende Aar den fordrevne Christiern II's truende Rustninger og senere Landgang i Norge optog Alles Tanker og navnlig gjorde Kong Frederik I forsigtigere i sin Optraeden mod de katholske Prælater, saa blev Planen om Universitetets Reformation atter opgiven. Der valgtes ingen ny Rector 1531, Christiern Morsing drog atter udenlands, og næsten ethvert Spor af akademisk Virksomhed ophørte. Graabrødre Kloster med Tilbehør skænkede Kongen, som om der ikke tidligere var truffet anden Bestemmelse dermed, 1532 til Helligaands Hospital.

I de to sidste Aar af Frederik I's Regjerings- tid havde Danmark egentlig ikke noget Universitet, og det savnedes neppe heller meget; thi da Udsigterne til uforstyrret Nydelse af de kirkelige Præbender, der tidligere vare Studer- ingsløn, nu tabte sig, formindskedes de Studerendes Antal stærkt. Vel søgte flere af Reformationens Mænd i indtrængende Ord at vise, hvor farligt det var, at Studeringerne lagdes til Side; men saa længe de kirkelige

Forhold endnu ikke vare komne til nogen endelig Ordning, var en Forbedring i Tilstanden ikke at vente. De Faa, hos hvem der var nogen alvorlig videnskabelig Stræben, søgte nu til Udlandets Høiskoler, og da navnlig til Wittenberg, hvor de samlede Kræfter til den bethdningsfulde Gjærning, de senere skulde overtage i Fædrelandet.

Efter Frederik I's Død 1533 hævdede den katholske Kirkemagt sig endnu en Gang og gjorde det sidste Forsøg paa at standse Reformationen i dens Fremgang. Denne Bestræbelse vilde maaskee, om den var lykkedes, have faaet Bethdning for Universtitetet; thi i den under Interregnet efter Kongens Død vedtagne kjøbenhavnske Reces finde vi Høiskolens Gjenoplivelse udtrykkelig vedtagen, idet forøvrigt den ugunstige Indflydelse, som de sidste Tider havde haft paa Studerelysten, beklages i Udtryk, der havde endeel Lighed med dem, de danske Reformatorer, og særlig Christiern Pedersen, havde brugt. Prælaterne fik dog ikke Veilighed til at sætte deres Planer i Værk. Thi kort efter begyndte Greveseiden, og med den ophørte for lang Tid al fredelig Virksomhed, og da Stormen endelig lagde sig, vare de fleste gamle Forhold opløste. Skulde der nu bygges, maatte Grunden væsentlig lægges fra Ny.

Kræfterne hertil vare dog ikke nærmest — ialtsald ikke umiddelbart — at søge i det stærke Livsrøre, Reformationsskampen havde fremkaldt, men meget mere i den Fordybelse i Oldtiden, der samtidig var hiin Tidsalders Opgave, en Fordybelse, som i kirkelig Hen-

seende førte tilbage til den hellige Skrift og den apostoliske Kirke, i videnskabelig Henseende til den classiske Litteraturs Mesterværker. Den Iver og ungdommelige Begeistring, hvormed hiin Tids Humanister kastede sig over Studiet af Classikerne, forstaae vi neppe i vor Tid, da Bevægelsen fører i en heelt anden Retning; men det forstaae vi godt, at det er en Lykke med hele Sjælens Energi at kunne optage nye Felter af Aandens vidtstrakte Mark til Bearbejdelse, i fuld Overbeviisning om, at den vil give rig Afgrøde til Velsignelse for Menneskeslægten.

Denne Bevægelse havde ogsaa her i Landet grebet de bedste Hoveder blandt den Tids Ungdom. Gjennem Skolerne var der alt lagt en Grund, som ikke var at foragte; thi rundt om i Landets største Skoler træffe vi i Reformationstiden som Lærere Mænd, der vare berørte af Classikernes Skjønhed og søgte at føre deres Disciple ind i den nye Verden, der havde aabnet sig for dem selv. Selv en Mand som Rector Poul Helgesen, der utvivlsomt var Katholicismens talentfuldeste Forsvarer hertilands, var stærkt berørt af Humanismen og har hævdet den videnskabelige Dannelses Betydning i saa stærke Ord som nogen anden Samtidig. „Skulle vi“, siger han, „have vise Bisper, lærde Præster, kloge Forstandere og Raad, mærkelige Sendebud, Prædikefædre og andre vise Mænd til Menighedens Bedste, kunne vi ikke tage dem fra Ploven, ikke fra Kræmmerfækken, ikke heller fra Høstjenesten; men af Skolen skulle vi vente dem, og des

bedre Skolen er, des visere Mænd giver hun os." I Ord, hvis indtrængende Fynd enhver Læser maa føle, taler han Skolens Sag, idet han bittert klager over de ringe Vilkaar, der sædvanlig indrømmedes dem, der viede sig til den vigtige Gjerning at oplære Ungdommen. „Den, som kan skjænde og brænde, tømme en Hest eller hidse en Hund, han faaer Maanedes Sold, Slot og Lehn, store Skjænk og understundom en ærlig Forsyn (Forsørgelse) i sin Livstid; og den, som optæmmer Menighedens Børn, kan neppelig faae sin daglige Føde.“

At der i den forløbne Tid, under Prælater-nes Herredømme, ikke var gjort Noget for Op-lysningens Sag, føltees saaledes selv af deres Forsvarere. Ja, en af de Mænd, hvem Sagen nærmest gjaldt, Biskop Jens Andersen Beldenak i Odense, udtalte det endog som sin Mening, at den lutherste Bevægelse, som han ellers var saare langt fra at billige, dog maaskee kunde have den gode Virkning, at de forglemte og tilsidesatte Videnskaber atter vilde komme til Væ. At Reformationens Venner i en langt høiere Grad nærede dette Haab, kan ikke undre os; de stode tildeels rede til at gjøre det til Virkelighed. Nu, da det gamle Regimente var faldet, og en ny Tid var ringet ind med Kartover, da Christian III stod som Seirherre, og Bispemagten var brudt, nu skulde det altsaa vise sig, hvad den nye Tids Mænd formaaede, om de havde Sands for og Evne til igjen at opreise den Bygning, som Slægten, der nys var traadt bort fra Begivenhedernes Skueplads, havde efterladt i Ruiner.

IV.

(Universitetets fornyede Stiftelse under Christian III 1537. Dets økonomiske Stilling. Mor-
sing, Rector. Forelæsningerne; Mangel paa
Localiteter og Studenter. Bugenhagens
Virksomhed. Forberedelser til Herredagen i
Ddøense.)

Uden at nogen voldsom Indgriben i den akademiske Virksomhed havde fundet Sted, var denne gaaet istaa, som af sig selv, henimod Slutningen af Frederik I's Regjeringstid, og saa længe den heftige Brydning mellem de firkkelige og politiske Partier herstede, var der ikke Mulighed for at optage den paa ny. Først da Greveseiden var til Ende, og Reformationen væsentlig havde seiret, kunde der være Tale om at puste Liv i de hændede Emner. Universitetets Gjenoprettelse blev en af den ny Konges, Christian III's, ikke mindst betydningsfulde Dgaver.

Ikke længe efter Kjøbenhavns Overgivelse til Kong Christian (1536) indgav „Kgl. Maje-
stæts Prædikanter og Guds Ords Tjenere i
Sjælland, Skaane og Jylland“ et Andragende
til Kongen, der blandt andet indeholdt den
Begyæring, „at der her i Kjøbenhavn, eller
hvor i Riget det maatte findes mere belejligt,
efter Kgl. Majestæts Behag, maatte oprettes
et godt, drabeligt Universitet og Studium, hvor
der kunde blive holdt Forelæsninger for Ung-
dommen over den guddommelige, hellige bibelske
Skrift med andre flere frie Kunster og frem-
mede Sprog, som Græsk og Hebraisk, og at
samme Universitet maatte blive forshnet med

fine, oprigtige, lærde Mænd, som i gode Maa-
der og paa ret Vis kunde have deres Under-
holdning der af". Det samme Dnske møder
os atter i det af en Del „lærde Mænd og
Prædikanter“ i Begyndelsen af Aaret 1537
forsattede Udkast til en Kirkeordinans for den
danske Konges Stater, hvori det hedder:
„Over alt gjøres og for mangehaande, og
sønderlig for Christendommen at holde ved Magt,
behov en menig Skole; saa er det og aldeles
nødtørstigt, at her udi Riget oprettes et høj-
tideligt, skjønt, almindeligt Collegium, eller og
hjelpest paa Fødder det, som nu er, og det
styrkes og bekræftes efter den ærlige Sæd, som
andre saadanne Skoler pleje, med Fordele og
Privilegier, Friheder og redelig Underholdning“.
„Men“, tilføies der fortrøstningsfuldt, „vi
have et stort Haab hertil, at Kgl. Majestæt
skal vel selv have stor Omhyggelighed for alt
saadant, saasom Hans Naade har en stor,
medfødt Vilje og Kjærlighed til Værdom og
gode boglige Kunster“.

Denne Tillid til Kong Christians Omhu
for Sagen skuffedes ikke. Under de Forhand-
linger, som førtes mellem Kongen og Rigs-
raadet i Efteraaret 1536 i Anledning af Bi-
spernes Afstættelse, da Spørgsmaalet, hvorledes
en ny og bedre Tingenes Orden skulde tilbeie-
bringes, uafviselig paatrængte sig, blev der
allerede taget den Beslutning, at Universitetet
skulde gjenoprettes. Der var saa meget desto
større Grund til med Iver at gribe Sagen
an, da Gjennemførelsen af den lutheriske Kirke-
orden væsentlig beroede paa Oprettelsen af en

Høistole, hvor Landets Børn kunde veiledes til en grundig Indsigt i den evangeliske Lære. Hensynet til Videnskabernes Fremme i Almindelighed maatte træde i Skygge for Kirkens paatrængende Fornødenhed, forsaavidt begge ikke samtidig kunde tilfredsstilles.

For at sætte Sagen i Gang paa rette Maade henvendte Kongen sig til Churfyrsten af Sachsen om Tilladelse for Luthers Ven og Medarbejder Dr. Johan Bugenhagen i Wittenberg til for en Tid at komme herind i Landet. Kongen havde ogsaa gjerne seet, at Philip Melancthon var kommen med, særlig for at bringe Universitetet paa Fode, hvortil han som udmærket Humanist var fortrinlig stiftet; men det lykkedes ikke at overvinde hans Betænkkeligheder. Derimod kom Bugenhagen i Juli 1537 til Kjøbenhavn, ledsaget af Peder Palladius fra Ribe og Tileman von Hussen fra Cleve, hvilke nyelig efter Kong Christians Dnske og paa hans Bekostning havde taget den theologiske Doctorgrad i Wittenberg.

Saa snart Bugenhagen var kommen her til Landet, blev han sat i travl Virksomhed. Baade Kirkens og Skolens Anliggender bleve betroede til hans Omsorg. Den 9de Septbr. 1537 var der en høitidelig Forsamling i Vor Frue Kirke. I Rigsraadets, Borgmestrenes og Menighedens Overværelse erklærede Kongen her Universitetet for gjenoprettet og tilfagdedes Doctorer, Magistre og Studenter, Rannikerne og Klostrene, visse Friheder og Rettigheder, idet han derhos tog Universitetets Rector og Decaner, der samtidig udvalgte, i Ed, at

de med Trost og Flid vilde varetage deres Embeder. De Forhandlinger og Foranstaltninger, som have forberedt denne vigtige Act, der maa betragtes som Universitetets fornyede Stiftelse, kjendes ikke i det Enkelte, men Acten siges at være foregaaet „efter Dr. Johan Bugenhagens offentlige Begjæring og vore gode Mænds Raad“, og der bemærkes, at Kongen kort efter i Koeskilde befalede Dr. Pommer, som Bugenhagen ofte kaldtes, skriftlig at opsætte de Friheder og Privilegier, han mundtlig havde tilfagt Universitetet, Capitlerne og Klostrene. Blandt dem kan nævnes, at Professorerne og Universitetets Betsjente skulde være fritagne for alle offentlige og communale Skatter og Afgifter. Rectoren og de fire Facultetsdecaner skulde være Dommere i alle Sager, der angik studerende Personer, saa Ingen maatte støvne dem for nogen anden Ret. Dog undtages Livsfager, der henhørte under de verdslige Domstole. Forøvrigt gif Privilegierne især ud paa at drage Studenter og Lærere til Universitetet ved Løfter om passende Ansættelser og om Underhold, naar de paa Grund af Alder eller Svaghed ikke længere formaaede at bestride deres Embeder, idet der gaves dem Udsigt til at aflægges med Præbender under Capitlerne.

Til de Forberedelser, der nødvendig maatte gaae forud for Universitetets factiske Gjenaabning, hørte Antagelsen af de nødvendigste Lærere og Tilveiebringelsen af Midler til deres Underhold. Begge Dele havde sine Vanskeligheder. En Deel af de indfødte

brugbare Kræfter havde allerede fundet Anvendelse i Kirkens Tjeneste, navnlig ved Besættelsen af de nye Superintendentposter, og ansete Udlændinge nærede Betænkelse ved at drage til et fremmed og, som de antog, temmelig barbarisk Land med et umildt Klima. Et Par af Lærerpladserne maatte man derfor indtil videre lade henstaae ubesatte. Det gamle Universitets Indtægtskilder havde altid været utilstrækkelige og vare under de borgerlige Uroligheder og den kirkelige Oplosning smeltede saaledes sammen, at de nu kun udgjorde — 30 Daler aarlig. Her maatte altsaa skaffes nye og større Midler tilveie. Ud forskjellige Veie lykkedes det at skraabe en aarlig Indtægt af 1400 Daler sammen, hvilken Sum efter den Tids Priser svarer til 4200 Tdr. Byg, eller 42,000 Kr. i vor Tids Mønt, naar Bygget regnes til 10 Kr. Tønden — altsaa i det Hele neppe faa meget, som en af vore lærde Skoler nu koster.

Til Universitetets Rector valgtes Dr. Christiern Torckilsen Morsing, der alt havde været ansat ved det ældre Universitet og derfor bedst kunde forplante Traditionen fra samme. Kort efterat han havde tiltraadt den øverste akademiske Værdighed udstedte han en Forelæsningsplan, som var en Forløber for den udførlige Ordning af de akademiske Anliggender, der udkom henved to Aar efter med kongelig Sanction.

Efter Bestemmelsen skulde Forelæsningerne tage deres Begyndelse den 28de October 1537; men det er dog et Spørgsmaal,

om det skete, da der ikke var truffet tilstrækkelige Forberedelser for at skaffe passende Rum til Forelæsninger. Den gamle Raadhuusgaard, der før Reformationen havde været Universitetsbygning, og som vistnok altid kun havde afgivet indskrænket Plads, var overladt til Sjællands Stifts Superintendent, Dr. Peder Palladius, som Embedsbolig. Rigtignok havde Kongen til Erstatning indrømmet Universitetet de forrige katolske Bispens Gaard, der laa Nord for Vor Frue Kirke paa den Plads, Universitetsbygningen endnu indtager; men den var ingenlunde i en saadan Stand, at den strax kunde tages i Brug. Værelserne vare formodentlig efter middelalderlig Skik kun smaa. Vinduer og Døre synes at have været borte; der fandtes ingen Bænke og Borde for Tilhørerne og ingen Kathedre for Lærerne. Bygningen havde allerede lidt meget under Kjøbenhavns haarde og langvarige Beleiring, da den en Tid var Hovedkvarter for Hertug Albrecht af Mecklenborg, og nu havde den i et Aarstid staaet øde efter Biskop Joachim Rønnows Fængsling. Smidertid gjorde man dog et Forsøg paa at tage den i Brug, men maatte snart afstaae derfra igjen, som man seer af et Brev, som Bugenhagen i Slutningen af November 1537 skrev til Kongen, og hvori han i sin sædvanlige humoristiske Tone fortæller: „Vi fra Universitetet ere med vore Forelæsninger krøbne ind i Kirken; dertil nøder Storm og Blæst os. Begge Borgmestrene give Glarmesteren Skylden. Tømmerfolkene arbeide endnu paa Bæn-

fene; det er mig en underlig Byggen den, men koste gjør den. Derfor have vi hidtil ikke kunnet tage fat paa alle Forelæsningerne, og Disputationerne ere ikke begyndte. Jeg er dog, som den første, beredt til, hvad Dag det skal være, at begynde paa Disputationerne, fornemmelig i den hellige Skrift. Vil Eders Majestæt derfor lade bygge mere paa Universitetet, som haardt behøves, saa maa Skeen tages i en anden Haand; Haandværksfolkene her til Lands trænge til en Driver". Den Kirke, der her omtales som et midlertidigt Tilflugtssted for de huusvilde Professore og Studenter, var Bor Frue; men den kunde, navnlig mod Vinteren, kun afgive et lidet bekvemt Locale. Man maatte dog hjælpe sig, som man kunde, indtil de nødvendigste Istandsættelser vare foretagne. Men hvor lidet forberedt man var paa disse Byggearbejder, sees bedst deraf, at man maatte nedbryde Kirken i Bagsværd for at skaffe de fornødne Steen til Universitetsbygningen.

En væsentlig Hindring for den unge Høi-
skoles Fremvæxt var Mangelen paa Studenter. Det laa i Sagens Natur, at, efterat den gamle, aldrig meget talrige Stamme var adspredt, maatte det tage Tid, inden en ny kunde samles, især da den nye maatte dannes tildeels af andre Elementer end forhen, da det fornemmelig var velstaaende Borgere og Adelsmænd, der holdt deres Sønner til Studeringerne for Præbendernes Skyld, medens der nu kun var lidet verdsligt Haab knyttet til Studeringerne. Og da Universitetet i

den første Tid Intet kunde affee af sine spar= somme Midler til Understøttelse af fattige Studenter, var der ikke engang stor Udsigt til, at mange saadanne skulde søge derhen. I et Brev, Bugenhagen i Februar 1538 skrev til sine Venner i Wittenberg, gav han følgende Skildring af Forholdene: „I denne alminde= lige Skole, som Kongen har oprettet her i Kjøbenhavn, er der Læsemestre i næsten alle Videnskaber, og det Folk, der ere ret dygtige til at gjøre en god Begyndelse paa dette gude= lige Værk; der er tillagt dem en anstændig Løn, og til Sommer haabe vi, at Tilhørernes Tal skal forøges; men det er næsten udeluk= kende Fattige, som komme her; de Rige holde sig for gode dertil“.

Paa disse og andre uheldige Forhold, som i den første Tid virkede trykkende paa det gjen= oprettede Universitet, søgte Bugenhagen, saa godt han formaaede, at raade Bod. Den Iver og Nidkjærhed, hvormed han rogte sig Kald ved Universitetet, maatte indvirke gavnligt paa de andre Professorer. Han modtog ingen sær= lig Løn derfor, hvorved den Sum altsaa spa= redes til andre nødvendige Udgifter, som den ene theologiske Professor ellers skulde have. Ikkedestomindre holdt han daglige Forelæsnin= ger saa godt som nogen af de andre Lærere. I det Hele finde vi ikke, at han har tillagt sig selv for megen Ære, naar han i et mærkeligt Sendebrev, som han den 29de April 1539 fra Nyborg Slot udfærdigede til de danske Super= intendenter, blandt Andet yttrede: „Jeg har nu paa andet Aar arbeidet for Akademiet, og i

Sandhed jeg har arbeidet, indtil det nu endelig er bragt i en god Orden; det har fortræffelige Professorer, og der er tillagt dem gode Lønninger. Gud og de, som skjende mig, ere mine Vidner, at jeg har gjort og lidt for det, hvad jeg aldrig vilde gjøre for min egen Fordeels Skyld. Guds Naade og Barmhertighed har udrettet det ved mig, det erkjender jeg af Hjertet, ellers havde jeg Intet kunnet udrette." Han lægger derhos Superintendenterne paa Sinde, at de af deres Stifter skulde sende saa mange unge, velbegavede Mennesker som muligt til Universitetet, for at disse med Tiden kunde komme til at gavne deres Fædreland.

Dengang Bugenhagen skrev dette Brev, havde han allerede forladt Universitetet for efter sin Landsherres Ønske at gaae tilbage til Wittenberg. Kong Christian stred dog for at beholde ham endnu en Stund hos sig. Der forestod nemlig vigtige Forhandlinger med Rigsraadet, hvilke let, hvis han ikke var tilstede, kunde omstøde en stor Deel af, hvad han havde udrettet for Kirken og Universitetet i de to Aar, han nu snart havde tilbragt i Danmark. Rigets Herrer, hvoraf adskillige i Hjertet vare den evangeliske Lære kun lidet hengivne, men alle ønskede at vinde saameget som muligt ved den kirkelige Omvæltning, vare nemlig misfornøiede med den Skattefrihed, der var tillagt Kirkens og Skolens Tjenere i Kirkeordinansen, ligesom ogsaa med andre Punkter i samme, og ønskede derfor en Revision af Ordinansen samtidig med at den blev oversat paa Danst. De Dotationer, Kongen havde

stjænktes Universitetet, skulde ogsaa have Rigsraadets Stadfæstelse, og tillige var det Hensigten at give en udførligere og nøiagtigere Plan for Høiskolens Virksomhed end den, som Morsings Forelæsningsplan indeholdt. Alt dette skulde foretages paa en Herredag i Odense i Begyndelsen af Juni 1539, og hertil var Bugenhagens Nærvarelse høilig fornøden, da denne Mand vistnok bedre end nogen Anden var skikket til at lægge de verdslige Herrer deres Forpligtelser mod Kirken og Skolen paa Sinde og at forsøgte den Sag, han selv saa væsentlig havde bidraget til at føre frem. Med Nøie udvirkede Kongen derfor hos Churfyrsten af Sachsen, at Bugenhagen fik Tilladelse til at blive Herredagen over. Tiden forinden var optagen af Forarbejderne til de vigtige Sager, der skulde forhandles. Rimeligviis har Bugenhagen allerede, inden han forlod Kjøbenhavn, forhandlet med Professorerne om den nye Universitetsordning. Da Herredagen nærmede sig, drog Dr. Christiern Morsing og to andre Professorer over til Odense, formodentlig for med Bugenhagen at lægge sidste Haand paa Bæret og for at høre Oplysninger under Forhandlingerne. Udbyttet af disse blev den Grundlov for de akademiske Anliggender, der siden var den gjældende i henved tohundrede Aar.

V.

(Herredagen i Odense 1539. Fundats og Læreordning for Universitetet. Humanismen og de classiske Sprog. De theologiske Studiers Overbægt. Forelæsninger og Disputationer. De juridiske, medicinske og philosophiske Fag. Musikken. Den „akademiske Republik“ Organisation.)

Den 10de Juni 1539 udstedtes paa Herredagen i Odense, under Kong Christian III's og toogthve danske Rigsraaders Haand og Segl, den Fundats og Læreordning for det gjenoprettede Kjøbenhavns Universitet, der for lange Tider afgav Grundvolden for dets Virksomhed. Læreordningen, der i Meget minder om den Ordning, som gjaldt ved Universitetet i Wittenberg, indledes med følgende Bemærkning: „Det skal være Høiskolens Liv og Sjæl, at rettskafne Professorer gjøre sig al Flid og Umage med deres Disciple, og at de lønnes anstændig, saa at de med Lyst kunne blive hos os, og andre opmuntres til Flid i Studierne for med Tiden at nyde samme Løn for deres Arbeide.“ Det er Lærergjerningen, hvorpaa Hovedbægten lægges. Den skulde varetages af tre Theologer, en Jurist, to Medicinere og sex Læsemestere i de philosophiske Fag (Latin, Græsk, Dialektik, Rhetorik, Physik og Mathematik). Det praktiske Formaal var Uddannelsen af Mand, der vare brugbare i Kirkens og Skolens Tjeneste. Jurister og Læger kunde den Gang og endnu længe efter ved Kjøbenhavns Universitet kun lægge en Grundvold, hvorpaa der maatte bygges videre

ved fremmede, med Værekrafter rigere udstyrede Høiskoler.

Det meest Charakteristiske ved den ny Være-
 ordning er den aldeles overveiende Vægt, som
 der lagdes paa Indøvelsen i de gamle
 Sprog. At kunne tale og skrive Latin og,
 naar det kom høit, forstaae Græsk, betragtedes
 i den Grad som Dannelsens ene Fornødne,
 at alt Andet maatte træde i Skygge derfor.
 De Videnskaber, der kunde lede ind paa det
 nationale Omraade, Historien, Fædrelandets
 Retsvæsen, Studiet af Modersmaalet og de
 dermed beslægtede Sprog, havde man intet
 Die for. Dette var imidlertid ikke noget Eien-
 dommeligt for Kjøbenhavns Universitet; den
 samme Ordning vil man finde ved alle den
 Tids høiere Væreanstalter. Humanismen og
 den kirkelige Reformation havde indgaaet et
 Fostbroderstab, hvis Virkninger strække sig gjen-
 nem Aarhundreder. I sin første Oprindelse
 havde Humanismen haft en ukirkelig, næsten
 hedensk Charakter; men paa dens Vandring
 fra Italien op mod Nordens Lande havde denne
 tabt sig, og ved Reformationen traadte Huma-
 nismen i Tjeneste hos Kirken og ydede den
 væsentlig Hjælp ved at lette Tilbagegangen til
 Christendommens Kildeskifter. Til Gjengjæld
 fremmede Reformatorerne Humanismens For-
 maal ved den aldeles overveiende Plads, som
 de anviste de gamle Sprog i den videnskabe-
 lige Dannelse. Reformatorerne, der havde
 hævdet Modersmaalets Ret i Kirken, savnede
 nemlig Blik for dets Betydning i Skolen.
 Dog dyrkede de ikke de humanistiske Fag for

deres egen Skyld, men som Middel til en dybere Indtrængen i den hellige Skrifts sande Mening og for at afværge Sværmeriet, der sætter egne Tanker og Paafund istedetfor Skriftens Lære. Det er Noget, som især Melancthon ofte kommer tilbage til, at uden Lærdom i „Sprogene og Videnskaberne“ maa Kirken forfalde: Uvidenhed er Kirkens Pest; den, der ikke forstaaer Guds Ords Talebrug, kan heller ikke elske det, uden Lærdom kan den guddommelige Læres Reenhed ikke opretholdes. I fuld Overensstemmelse hermed yttres i Læreordningen for Kjøbenhavns Universitet: „Det bør ikke taales, at saadanne blive Sognepræster, som foragte de frie Videnskaber og ikke engang kunne tale Latin, saa at de kunne læse og forstaae gudelige Skrifter og hellige Lærdomme. Thi deraf er Følgen, at de misunde Andre, hvad de ikke selv kjende, og at de ikke alene ikke fremme Børneskoler, Studeringer og Gudsfrøgtigheds Lærdom blandt den ulærde Almue, men endog bidrage til at nedbryde samme, idet de ansee det for tilstrækkeligt, naar man kan læse sit Modersmaal. Hvad om de, hvis Skrifter du benytter, ikke havde forstaaet mere end du? Naar der reiser sig en sværmerisk Aand, der begynder at udstrøe vildfarende Lærdom, saa falder desværre en saadan ulærd Præst enten selv først i Kjætteri, saa han siden endog forleder Andre, eller han kan i det Mindste ikke saaledes staae imod, at han kan gjendrive Modstanderne og afværge, at hans Menighed forvirres ved den falske Lære.“

Paa et andet Sted i Universitetets Læreordning omtales den videnskabelige Dannelse paa følgende Maade: „Vi vedligeholde alle Videnskaber ved denne Høiskole, uden at bekymre os om, at der læres mange Ting, hvis Nytte den menige Almue ikke kan indsee, for at øve Sjæleevnerne, for at lære Guds Gjerninger at kjende og for at tjene Andre ved herlige og besynderlige Guds Gaver. Vi fremme altsaa alle Videnskaber for til Gavn for vore og andre Riger at opdrage Mænd, der kunne være til Tjeneste for den verdslige Regjering og for Menighederne, og som Andre kunne glæde sig over og takke Gud for. Lad end nogle skuffe vort Haab, dog vil med Guds Hjælp dette vort Foretagende ikke blive for-gjæves“.

Det udtales her udtrykkelig, at Universitetet ikke blot skulde uddanne Tjenere for Kirken og Skolen, men ogsaa for den verdslige Statsstyrelse. I Gjerningen fik dette dog indtil videre ikke Meget at sige; den overordentlig ringe Plads, der var indrømmet det juridiske Facultet, synes ogsaa at vise, at man ikke for Alvor havde lagt an paa, at Statstjenere i Almindelighed skulde have deres Uddannelse ved Universitetet. De lavere opdroges den Gang og længe efter ad Skriverveien, de høiere vare udelukkende Adelsmænd; men disse benyttede kun i meget ringe Grad Kjøbenhavns Universitet; thi skjøndt de mere fremadstræbende i denne mægtige Stand ikke kunde kaste Brag paa den clasfiste Dannelse — nogen anden høiere Dannelsesvei gaves der nemlig

ikke — saa søgte de dog hellere til Udlandets Høiskoler end til Kjøbenhavns, vistnok tildeels for tillige at faae en Leilighed til ridderlige Øvelser og en Færdighed i de nyere Sprog, hvortil der vanskelig var Udgang i Hjemmet.

Ad anden Vei kom Universitetet dog til at hde Statssthyrelsen sin Tjeneste, navnlig ved at afgive Betænkninger og sælde Domme. Betænkningerne æfledes navnlig i Sager vedrørende Religion og Sædelighed, idet ogsaa Forhold, som vi nu ikke henregne under disse Kategorier (f. Ex. Fastfattelsen af Rentefoden), kunde komme ind derunder. Vanskelige Sager af lignende Art henvistes ogsaa jevnlig til „de Høilærdes“ Paakjendelse som høieste Instans.

Som den akademiske Gjernings Hovedsag maa dog nævnes Forelæsninger og Disputationer. Læreordningen indeholder Bestemmelser om de Emner, som fortrinsviis skulde behandles, uden at dog de enkelte Professors Frihed i Valget af Læregjenstand strengt var begrændset. Theologerne skulde læse over den hellige Skrift og Troeslæren med flittig Fremhævelse af Læren om Retfærdiggjørelsen af Troen og med klar Sondring mellem Lov og Evangelium. Augustins Skrift om Aanden og Bogstaven og Luthers og Melanctons Hovedværker anbefales som Gjenstand for Forelæsninger. Juristen skulde forklare Romerrettens „Institutiones“, ikke fordi man her i Landet fulgte denne Ret, men fordi den antoges at stemme med Naturretten, med hvilken de danske Love i Hovedsagen ogsaa burde stemme overeens. Medicinerne skulde

læse over de gamle græske og arabiske Lægers Skrifter, uden at Behandlingen af nyere Forfatteres Skrifter, der nærmest havde den praktiske Lægekunst for Øie, dog skulde være udelukket; men om Dvælses ved Sygesengen var der ikke Tale. Forøvrigt skulde de ogsaa læse over mathematisk og physiske Skrifter og en af dem aarlig forfatte Almanakken. Angaaende de philosophiske Professorers Forelæsninger maa det være nok at bemærke, at de fleste af dem havde til Opgave at indøve Studenterne i latin'sk Forfatterlæsning og i at tale og skrive det latin'ske Sprog. Phisikerne skulde læse over en kortfattet Haandbog, der meest holdt sig til Oldtidens Naturbetragtning; om egne Fagttagelser var der endnu saagodt som ingen Tale. Den mathematisk Professor skulde ved Siden af Begyndelsesgrundene i sin Videnskab tillige læse over Kosmographi og Aristoteles' Ethik. En skarp Sondring mellem Fagene fandt iøvrigt ikke Sted, hvorfor det ofte skete, at en Professor gik over fra et Fag til et andet. Eienommeligt for Christian III's Universitetsordning er den Vægt, der lægges paa Musikken, som af Rectoren ved Vor Frue Skole skulde øves med Studenterne. „Musiken“ — hedder det — „gjør dem friskere til deres øvrige Studeringer, den udøver en mildnende Indflydelse paa Sindet og gjør sine Dyrkere mere skikkede til at omgaaes andre Mennesker, og naar de siden selv faae Hustruer, Børn og Tjende, vil man i deres Huse faae hyndig Musik og gudelig

Sang at høre." Det er Luthers Kjærlighed til Musikken, vi her høre en Gjenklang af.

Ifølge en Betragtning, som havde forplantet sig fra de katholske Universiteter i Middelalderen, regnedes saavel Professorer som Studenter med til Kleresiet. Dog udgjorde de en særegen Afdeling af samme, idet de bestemt sondredes fra „Ministerium“ eller Kirkens Tjenere i egentlig Forstand. Skjøndt Universitetet altsaa fra en vis Side seet gif ind under Geistligheden og tildeels havde samme Rettigheder og Forpligtelser som denne, saa udgjorde det dog fra en anden Side betragtet en særegen Stat, der ikke ganske uden Føie kaldtes den akademiske Republik. Denne Stat, der besad sine særegne Øvrigheds personer og Embedsmænd, særlige Love og Rettigheder og da navnlig Immunitet eller Skattefrihed og egen Jurisdiction, Rettigheder, over hvilke deres Ihændehavere vaagede med den yderste Omhu — denne akademiske Stat synes i visse Maader at være dannet i Lighed med den romerske Republik. Ligesom Consulerne i Rom aarlig vexlede, og deres Embede var en ulønnet Væxelpost, saaledes var det ogsaa Tilfældet med Universitetets Rectorer. Ligesom den romerske Stat havde sit Senat, hvis Medlemmer for Livstid beklædte deres Pladser, saaledes var der ogsaa et akademisk Senat (Consistorium), der i Forbindelse med de væxlende Rectorer styrede Højskolens Anliggender. Ligesom den romerske Republik havde sine Patriciere og Plebeier, sine Nobiles og Ignobiles, saaledes havde ogsaa den akademiske Stat en udpræget ari-

stokratisk Charakteer. Thi ikke at tale om, at Studenterne vare uden al Indflydelse paa den akademiske Styrelse og vare at ligne ved det menige Folk, som Statens Styrere vel i Almindelighed med Kraft forsvarede mod andre „Staters“ (Stænders) Forsøg paa at tiltage sig nogen Myndighed over dem, men som paa den anden Side holdtes i en streng Umyndighedstilstand under de akademiske „Fædres“ Tugt, — ikke at tale om, at det aristokratiske Element saaledes gjorde sig stærkt gjældende i Forholdet mellem Professorer og Studenter, — ogsaa indenfor Professorkredsen og indenfor Faculteterne ville vi finde den fremtrædende. Thi her stode de tre høiere Faculteter (det theologiske, juridiske og medicinske) med deres Doctorer og Licentiatler i en meget begunstiget Stilling i Sammenligning med det artistiske eller filosofiske Facultet og dets Magistre, baade hvad Lønning og hvad Indflydelse paa den akademiske Styrelse angaaer — et Forhold, der først i Tidens Løb og gjennem mange Kampe udjevnedes.

Skjøndt saaledes Rivninger indenfor den lærde Republik ingenlunde vare udelukkede, men ofte gave Universitetets Rantsler nok at gjøre, saa udgjorde dog Professorerne med deres Undergivne (supposita) og Studenterne en lille Stat i Staten, Noget, der baade havde sine Lys- og Skyggesider. Universitetets ældre Historie dreier sig for en ikke ringe Deel om disse voxende Lys og Skygger.

VI.

(Frederik den Andens Tid. Communitetet. Niels Hemmingsen, Tyge Brahe, Anders Sørensen Vedel. De naturvidenskabelige og historiske Studier. Arild Hvitfelt. Systemet med Modersmaalet.)

I den første Snees Aar efter Universitetets Gjenoprettelse af Christian III, maatte det i flere Henseender kjæmpe med trange Kaar, da Pengemidlerne vare smaa, Besøget endnu temmelig thndt, Lærerbefætningen, der næsten halvt bestod af Udlændinge, hyppig verlende. Men efterhaanden vandt det en fastere Eksistens, og i Frederik II's Tid forbedredes Forholdene bethdelig. Vel førtes i denne Konges Tid Svaarskrigen med Sverig (1563—70), der i høi Grad udtømte Rigets Kræfter; men alligevel blev der Midler til videnskabelige Formaals Fremme, og Intet afgiver maastee et fyldigere Beviis for den Bethyding, man tillagde den akademiske Dannelse, end at Frederik II og hans Vrænd midt under den ødelæggende Krig fandt Midler til at stifte Communitetet (1569), hvorved 100 Studenter fik fri Bespiisning, ligesom der samtidig stiftedes de fire saakaldte kongelige Reifestipendier for velbegavede Studenter, som gave Haab om, at de med Tiden kunde blive Visper eller Professorer. Paa denne Tid naaede man først saa vidt, at man kunde gjøre Afgang til den præstelige Stilling afhængig af, at Bedkommende havde besøgt Universitetet i nogen Tid. Nu behøvede man heller ikke længere

at søge til Udlandet for at finde brugbare Lærere i Videnskaberne; ialtsald skete saadant kun ganske undtagelsesviis i den følgende Tid. Danmark havde selv frembragt Mænd, der ikke blot vare i Stand til at veilede deres Landsmand paa den akademiske Bane, men hvis videnskabelige Berømmelse endog kaldte fremmede Studenter hertil; og blandt Rigets Herrer kunne vi nævne en Række Mænd fra denne Tid, som Johan Friis, Herluf Trolle, Peder Dye, Niels Raas, Christoffer Valkendorf og Andre, hvis Navne ere uforglemmelige paa Grund af den Kjærlighed, hvormed de ved Siden af deres mange vigtige Statshverv omfattede Videnskaberne og deres Dyrkere.

Frederik II's Regjeringstid er i det Hele en Tidsalder, der trods de Skrøbeligheder, som ogsaa kunne paavises ved den, dog har noget saare Tiltalende ved sig, og man skal gaae langt tilbage eller langt frem i Tiden for at finde en Mennefsalder, i hvilken saa mange gode Kræfter rørte sig, og i hvilken Folket i det Hele var lykkeligere. Det var en Gode-tid i Nlandens som i Haandens Verden. Kun Skade, at den Sommer, der syntes at ville udvilde sig paa dette Grundlag i Begyndelsen af Christian IV's Tid, saa hurtig aflostes af et koldt og sludfuldt Efteraar.

Der er især to Mænd fra Frederik II's Dage, hvis videnskabelige Berømmelse rager høit op over alle Samtidiges og bidrager til at give denne Tidsalder sit Mærke. Det er Niels Hemmingsen og Tyge Brahe.

Bilde man, for at faae Kloverbladet fuldt, endnu søge et tredje Navn, der kunde sættes ved Siden af disse, da maatte det vel være Anders Sørensen Bedels. Dog er denne Mands Berømmelse af en mere hjemlig Charakter, medens de tvende fornævnte naaede europæisk Navnkundighed.

Hemmingsen viser os Billedet af en Lærer, som Danmark kun har havt faa, en Mand med store Evner, hyperlige Lærergaver, Beltaalighed og videnskabelig Klarhed. Om hans Lærerstol flokkedes den ene Generation af Tilhørere efter den anden, og paa de fleste af dem gjorde ham et uudsletteligt Indtryk. Han begyndte som Professor i Græsk, siden foredrog han forskjellige Fag, saasom Dialektik og Hebraisk, indtil han endte som Professor i Theologien. I en lang Arrække var han den ledende Mand ved Universitetet; ingen Beslutning af nogen Bigtighed blev tagen uden hans Samstemning. Ingen af de andre Professorer kunde maale sig med ham i Flid og Arbeidsdygtighed. Hans Skrifter udgjøre en heel Literatur; mangfoldige af dem vare lige vel kjendte og høit skattede ude som hjemme, og man kan med Sikkerhed paa-
staae, at ingen dansk Universitetslærer i det 16de Aarhundrede var saa navnkundig i Udlandet som Niels Hemmingsen. Rundt om i den protestantiske Verden havde han Venner og Beundrere. Da den danske Adelsmand Sivert Grubbe paa sine vidtloftige Reiser i 1588 kom til Ungarns Grændser, hvor den Gang Kampen mellem Tyrker og Christne

brændte med hele den religiøse Forbittrelses
 Lue, fandt han her en venlig Modtagelse hos
 den keiserlige Raad og ungarske Overpræsident
 David von Ungnaden, der gav ham flere Bid=
 nesbyrd paa sin Agtelse for de Danske og bl.
 A. bad ham bringe en Hilsen til Niels Hem=
 mingsen, „med hvem han daglig havde Om=
 gang ved Hjælp af hans Skrifter“. I de
 sidste tyve Aar af sit Liv kunde Hemmingsen
 dog ikke virke som før, da han 1579 var
 bleven fjernet fra sin Lærerpost ved Universi=
 tetet paa Grund af sin Helden til Calvinismen.
 Krisen i hans Liv kom for en Deel netop paa
 Grund af hans Anseelse i Udlandet. I Sachsen
 var der nemlig opdaget nogle formeentlig meget
 farlige Forsøg paa at indsmugle Calvinismen
 i dette lutherste Land, og det af Mænd, der
 stod den strengt lutherstfjendede Churfyrste meget
 nær. Under de anstillede Forhør søgte flere
 af de Anklagede at forsvare sig ved at henvise
 til, at en Theolog af Hemmingsens Anseelse
 delte Anskuelser med dem. Derved kom de
 ufrivillig til at drage ham med i deres Fald.
 Churfyrst August var nemlig ikke seen til at
 underrette sin Svoger, Kong Frederik II, herom
 og at forestille ham, hvor farligt det var, at
 en saadan Mand var offentlig Lærer for den
 akademiske Ungdom. Og saa længe blev han
 ved med at mistænkeliggjøre Hemmingsen, at
 den danske Konge tilsidst maatte give efter for
 Pressionen og afskedige den høit ansete Lærer,
 da det ikke lod sig nægte, at han i nogle Lære=
 stykker stod Calvin nærmere end Luther. Efter
 sin Afskedigelse tog Hemmingsen Bolig i Roes=

kilde; men blev dog indtil sin Død (1600) baade af Fremmede og Landsmænd æret som Danmarks hypperste Theolog.

Den eneste samtidige danske Videnskabsmand, der i Retning af europæisk Navnkundighed kunde gjøre Hemmingsen Rangen stridig, var Tyge Brahe. Vi skulle ikke her dvæle ved denne berømte Astronom's noksom bekjendte Livsforhold, men kun bemærke, at skjøndt han ikke var Lærer ved Universitetet og afflog at modtage Værdigheden som Høifskolens Rector, som Professorerne tilbød ham, bidrog han dog i ikke ringe Grad til at oplive og styrke den videnskabelige Interesse — særlig i mathematisk og astronomisk Retning — blandt hiin Tids Studenter, ikke blot ved en enkelt Gang at holde Forelæsninger ved Universitetet, men ogsaa ved at samle en Kreds af Studerende om sig, hvilke han indviede i sine Graafninger, og hvoraf ikke faa senere bleve Lærere for videre Kredse, og deriblandt adskillige Udlændinge. Tyge Brahes Uraniborg med alle dets mechaniske Vidundere blev i det Hele i en Række Aar et Valfartstæd for fast alle notable Rejsende, som i Slutningen af det 16de Aarhundrede kom her til Landet, og Mesterens Virksomhed, hans udmærkede astronomiske Iagttagelser og skarpsindige Beregninger kastede en Glans over Videnskabeligheden i vort Fædreland, som det længe nød godt af, ogsaa efterat dets udmærkede Søn i et Anfald af Mismod havde vendt det formeentlig utaknemlige Fædreland Ryggen og havde søgt sig en Grav blandt Fremmede.

Thge Brahes Virksomhed er Førstegrøden af den Trang til selvstændig Granskning paa Naturvidenskabens Omraade, som hidtil havde været lidet kjendt her til Lands, men i den følgende Tid fandt dygtige Repræsentanter ved Universitetet. Mænd som Anders Krag, Christen Sørensen Longomontanus, Caspar Bartholin og hans berømte Søn Thomas Bartholin, Oluf Worm, Oluf Borch, Niels Steensen o. A. optog Gjerningen efter ham og forsøgte ad forskjellige Veie og vel ogsaa med forskjelligt Held at belyste Egne af Naturens store Rige, som hidtil havde været dunkle. Bistnok er Longomontanus den eneste af disse, som umiddelbart kan kaldes en Discipel af Thge Brahe, men den Granskerand, som denne havde kaldt til Live, har sikkert affat sit Spor ogsaa paa Steder, hvor den umiddelbare Forbindelse nu ikke kan paavises, saa meget mere som den mødes med en Strømning fra Udlandet, der gik i samme Retning. Vi minde her blot om, at Thge Brahes Tidsalder er ogsaa Keplers og Frants Bacos.

Omtrent samtidig vaagner Lysten til den historiske Granskning, som vel aldrig havde været ganske uddød hertilands siden Saxos Dage, men dog ofte havde fristet en kummerlig Tilværelse og fundet sin Tilfredsstillelse i en tør annalistisk Samlervirksomhed. Allerede i Reformationens bevægede Brydningstid kjendes Spor af et vaagnende Liv i historisk Retning; men først i Frederik II's Tid see vi dog betydeligere Frugter. Det var

Hans Svaning, Jon Tursen, Rasmus Lætus, Mogens Madsen, Anders Bedel o. A., som ved Fordybelse i Fædrenes Gjerninger søgte at kaste Lys over Fortiden. Rigets Herrestand, Adelen, gav disse Bestræbelser Bifald, og Adskillige af dens meest fremragende Mænd have gjort sig bemærkede deels ved selv at slyle med historiske Samlinger og Granskninger, deels ved med Raad og Daad at understøtte de Mænd, som havde lagt for Dagen, at de besad Kald til at opfriske Minnet om Fædrenes Bedrifter. Bekjendt er det saaledes, at den gamle Kantsler Johan Friis og andre af Rigets Stormænd indtrængende opmuntrede Bedel til at stride frem paa den Bane, han havde betraadt. I Kredsen af vore historieelskende Adelsmænd fra denne Tid rager navnlig Arild Hvitfeldt frem, som i sin Danmarks Riges Kronike har givet os et Værk, der til alle Tider vil have sin Plads blandt den danske Histories vigtigste Kilde skrifter. Universitetet fik forholdsviis seent Diet opladt for Historiens store Betydning som Led i den høiere Dannelse. I Christian III's Universitetsordning var der ikke anvist nogen Plads for en Lærer i denne Videnskab, og skjøndt der kan paavises Spor af, at en større Burdering af Historiens Betydning i den akademiske Ungdoms Dannelse gjorde sig gjældende i Frederik II's Dage, var det dog først efter denne Konges Død, da Kantsler Niels Raas i Christian IV's Mindreaarighed stod i Spidsen for Regjeringsraadet, at Dr. Niels Krag 1589 beskikkedes til extraordinair Pro-

fessor i Historien, en Virksomhed, der førte til, at han senere afløste Bedel som kongelig Historiograph, hvilket Hverv efter Krag's Død (1602) overdroges til en anden af Universitetets Professorer, nemlig til den ogsaa som Naturforsker bekendte Mester Jon Jacobsen Venusinus.

I det her omhandlede Tidsrum bemærke vi ogsaa de første Spor af en Sytlen med Modersmaalet, der antydede, at der indenfor de Lærdes Kredse beghudte at vaagne Tanker om dets Betydning som naturligt Middel for Dannelsen. Det var imidlertid kun svage Antydninger, men selv denne lille Begyndelse hilse vi med Glæde, og beklage, at Bevægelsen i det mindste tilskyndende snart atter tabte sig eller vel egentlig søgte hen til andre Kredse end dem, der særlig repræsenteredes af Universitetets Lærere. Stødet til, at Opmærksomheden henleddes paa Modersmaalet, kom forøvrigt, som de allerfleste andre Impulser til Optagelse af nye Dannelsesobjecter, udenlands fra, og da paa denne Tid nærmest fra den franske Philosoph Petrus Ramus, der som Huguenot omkom i Bartholomæusnattens Blodbad, men ved en Række Skrifter, der røbe en fribaaren Aand, havde givet Anvisning til en ny og mere naturlig Fremgangsmaade i Videnskabernes Behandling end den, der var tagen i Arv fra Middelalderens Skolastik — altsaa et Forsøg paa en Reformation, der i Videnskabens Verden skulde danne et Supplement til den, der alt var foregaaet paa det kirkelige Omraade, men som dog — vel nær-

mest paa Grund af Mesterens bratte Død — kun kom til at blive en Bevægelse lig den, Wicleff eller Hus i sin Tid havde vaakt, altsaa tilsyneladende efter nogen Tids Forløb atter tabte sig, deels paa Grund af Forfølgelser, deels som en Folge af Udskielser, men dog som enhver ny Tanke, der har Sandhed i sig, sikkert er bleven et Frøcorn, der har baaret sin Frugt for en senere Slægt.

Af denne ramistiske Bevægelse berøres ogsaa vort Universitet; navnlig finde vi Spor deraf i Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Men den Reaction, som paa flere Omraader gjorde sig gjældende i det sidstnævnte Aarhundrede, bragte Bevægelsen til at standse. Da Renaissancen atter meldte sig, kom den til os fra Tyskland, og da blev det nærmest vore Digtere, som bleve dens Talsmænd, og vare disse end i Almindelighed Universitetets Fostersønner, var det dog ikke paa den akademiske Dannelsesvei, at de havde faaet Diet opladt for det Nye, der krævede sin Ret og forlangte at indlades paa den aandelige Arena. Men først gennem haard og langvarig Kamp og ad mange Omveie naaede Modersmaalet til at hævde sin Plads som det naturlige Dannelsesmiddel for Fædrelandets Børn.

VII.

(Christian IV's Tidsalder. Rantslerne Chr. Friis til Borreby, Chr. Friis til Kragerup, Chr. Thomesen Sehested. Forsøgelse af de akademiske Lærere og Institutioner, nye Bygninger m. m. Regentsen. Theologerne Hans Povlsen Resen og Jesper Brodmand, Lægerne Dlus Worm, Caspar og Thomas Bartholin, Philosophen Venustinus, Astronomen Longomontanus, Sprogskæreren Thomas Bang.)

For den almindelige Bevidsthed staaer Christian IV's Tidsalder som særlig betydningsfuld for Universitetet, og det for saa vidt med Rette, som der i dette Tidsrum skaffedes Midler til en fleersidig Udvidelse af den akademiske Virksomhed og vedtoges Bestemmelser, der bleve af ikke ringe Bigtighed for samme. Men forøvrigt var denne Tidsalder i adskillige Retninger en Reactionens Tid. Det Liv, som rørte sig paa flere af Landens Ene-mærker endnu i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, stred ikke saaledes frem, som man kunde have ventet; meget mere indtraadte en Standsning eller vel endog en Tilbagegang, vistnok tildeels som en Følge af de store materielle Ulykker, som ramte Staten i den sidste Halvdeel af Christian IV's Regjeringstid, og den flette Samfundsaaend, der — som det sædvanlig skeer — fulgte i Hælene paa den almindelige Calamitet og bar sine sørgelige Frugter i Frederik III's Dage.

Christian IV's personlige Interesser gik kjendeligt nok i en noget anden Retning end den, som repræsenteredes af hiin Tids „Høi-

lærde". Havde Universitetet været et technisk Institut, vilde han uden Tvivl have ydet det større Opmærksomhed. Thi det praktiske Liv og dets Sykler var hans Element; Theorierne offrede han ikke Mere paa, end Statshensyn krævede. Men ved Kong Christians Side stod Rantslere, der i det Mindste for en Deel bødede paa, hvad der hos Kongen selv kunde mangle i Burderingen af Aandslivet og dets Krav. Dette gjælder maaskee mindre den første af dem, Christian Friis til Borreby (Kongens og Universitetets Rantsler fra 1596 til sin Død 1616), thi han var en myndig Herfjernatur, ikke ulig Christian IV selv; men derimod mere hans tvende Efterfølgere, Christian Friis til Kragerup, en flittig Embedsmand og en varm Ven af Vidensfaberne, og Christen Thomesen Sehested, en reen og ædel Personlighed og derhos en Mand af stor Værd, vel skikket til at forestaae det lærde Væsen. Det kan neppe betvivles, at en Deel af de vigtige akademiske Foranstaltninger, der betegne Christian IV's Regeringstid, skyldes disse Mænd, uden at vi derfor bør frafjende Kongen den Ære, der med Rette tilkommer ham, at de i ethvert Tilfælde stete under hans Auspicer.

Som betydningsfulde Momenter i Universitetets Historie i dette Tidsrum kan nævnes Forøgelsen af de akademiske Læreres Tal ved Oprettelsen af flere nye Professorer (i Metaphysik, systematisk Theologi, Historie og Geographi, Anatomi o. a.), Vedtagelsen af nye organisatoriske Bestem-

møller vedrørende den akademiske Virksomhed, navnlig de saakaldte Novellæ Constitutiones fra 1621, og Indførelsen af Modenhedsprøver i flere Fag, endvidere Oprettelsen af det anatomiske Theater og Observatoriet paa Rundetaarn, og endelig flere anseelige Byggeforetagender, navnlig den nye Collegiibygning paa Studiigaarden med bekvemme Rum til Forelæsninger og Øvelser, Regentens og Studenterkirken (Trinitatis- eller Trefoldighedskirken), der dog først fuldbøndtes under Frederik III, og hvis Anvendelse, som Nyerup siger, ogsaa var trefoldig, idet det underste Rum brugtes til Kirke, det øverste til Universitetets Bogsal og Taarnet til astronomisk Observatorium.

Naar vi ovenfor have nævnet Regentens, der mere end noget Andet har bevaret Kong Christians Navn i Studenterverdenens taknemmelige Erindring, saa kunde det bemærkes, at Bygningen tidligere havde været Residents for Kantsler Christian Friis til Borreby, og at en fremmed Rejsende, der i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede besøgte Kjøbenhavn, omtaler den som en næsten kongelig Bolig. Efter Kantslerens Død laante Kongen Communitetet de nødvendige Penge til at afkjøbe hans Arvinger Gaarden, som derpaa i Løbet af nogle Aar omdannedes saaledes, at den (1623) kunde optage 120 Studenter inden sine Mure. Kort forinden var Communitetsalumnernes Antal nemlig blevet forøget fra 100 til 120, og noget senere fik endnu 24 fattige Studenter „Kongens Kost“.

For den ydre Betragtning var det altsaa heelt anseeligt, hvad der udrettedes for Universitetet i Christian IV's Dage, og det kan heller ikke nægtes, at der blandt Professorene i dette Tidsrum fandtes Mænd, der til enhver Tid vilde have kunnet hævde deres Plads i den lærde Verden. Enkelte af dem have vi allerede leilighedsviis tidligere nævnt; her skulle vi dog lidt nærmere gjøre Rede for nogle af de bethdeligste Navne, der prydede den akademiske Stat i Christian IV's Tid.

Blandt Theologerne maa det være nok at nævne Hans Povlsen Resen og Jesper Brochmand — de stille med eet Slag en heel Aandsretning frem for vort Blik. Det er Orthodoksiens Bannerførere, strenge Alvorsmænd og skarpe Hoveder, stikkede til at veie med Theologiens fineste Vægt og at finde de mindste Gran af Kjætteri — forøvrigt meget forskjellige. Resen var en saare kraftig, ja en imperieus Personlighed, Kryptocalvinismens Banemand her til Lands, grundmuret i vidtløftig Lærdom, jernslittig, skarpsindig, men tung og ubehjælpelig, hvor det gjaldt at give Tanken sit adæquate Udtryk. Brochmands Personlighed var mildere og mere vindende; i Lærdom stod han ikke tilbage for Resen, men overgik ham langt som Ordets Mand; han var Lutherdommens utrættelige og feirrige Forsvarer, og hans Systema universæ theologiæ gjaldt i et Aarhundrede som Normalfremstillingen af den christelige Troes- og Sædelære.

Lægevidenskaben havde anselige Re-

præsenterer. Her maa den gamle Sønderjyde Dr. Thomas Fincke nævnes først, om ikke af anden Grund, saa fordi han i 65 Aar stod som Professor — i 42 Aar som Universitetets Senior. Han var, især igjennem sine Døtre, Stamsfader til en heel Hær af Værde. De tre berømte Læger Caspar Bartholin, Oluf Worm og Jørgen Fiuren vare hans Svigersønner. Blandt disse fremdrage vi først Oluf Worm, den aldrig hvilende Videnskabsmand, der var en ligesaa ivrig Gransker i Naturens store Bog, som i vort Fædrelands Runestene og Oldsager. Han er den danske Oldgransknings Fader, og ere end Sønerne, som rimeligt kan findes, komne et godt Stykke videre frem end Faderen, ville de dog visse med Kjærlighed og Ærbødighed mindes ham, som først brød Isen og aabnede den i saa mange Aarhundreder lukkede Bog, af hvilken vi have øst saa megen vækkende og styrkende Oplysning om Fædrenes Liv og Færd. Caspar Bartholins Bane er mærkelig. Han var først Philosoph, ivrig Bekjæmper af Kamismen, Udgiver af endeel Lære- og Haandbøger i Logiken, der vandt Indgang i det halve Europa, saa Væge og Naturkyndig — hans Systema Physicum er et Forraadskammer for den Tids naturhistorie og physiske Viden — og endelig, da han under en svær Sygdom var bleven greben af Tanken om alle jordiske Tings Forgjængelighed og Ønsket om at offre Gud sine sidste Aar, saa blev han Theolog og endte som Professor i dette Fag. Han var Fader eller

Stamfader til hine Bartholiner, der tilligemed Wormerne engang mentes at have saa godt som Eneret til de ypperste Pladser i den lærde Republik. Især glimrede Sønnen Thomas Bartholin, der i mange Aar var Professor i Medicinen her ved Universitetet. Han blev europæisk berømt ved sine anatomiske Opdagelser, og hans talrige læge- og naturvidenskabelige Afhandlinger, i Forbindelse med hans Breve om medicinske Emner, hans Bidrag til Lægevidenskabens Historie her i Landet og endelig hans latinske Digte udgjøre tilsammen en ikke uanseelig og interessant Literatur, der vidner om, hvor meget en enkelt Mands Geni og Flid under lykkelige Omstændigheder formaaer at udrette.

Blandt de philosophiske Professorer indskrænke vi os til tre Navne: Jon Jakobsen Venusinus, Christen Sørensen Longomontanus og Thomas Bang.

Venusinus, der var en Præsteføn fra Hveen, gjorde sig allerede under sine Studier i Wittenberg bemærket som en af de lærdeste Studenter. Efter at have færdedes ved mange fremmede Høiskoler kom han hjem og blev Præst, og først da han havde været dette i en Række af Aar, kaldtes han 1600 til Professor i Physik og siden i Rhetorik; samtidig var han kongelig Historiograph og endelig Forstander for Sorø. Han var en Mand af en sjelden altsidig Begavelse, bl. A. anseet som den Tids ypperste Latindigter, og meget yndet af Christian IV, der 1606 tog ham med som „Egl. Taler og Historiker“ paa sin Reise til Eng-

land. Skjøndt hans efterladte Skrifter hverken ere talrige eller særdeles bethdelige, give de dog i Forbindelse med andre Efterretninger interessante Indblik i hans Studier. Som Historiker var han navnlig Kritiker, som Sprogmand og Philosoph en Tilhænger af Ramismen og Platonismen og en Modstander af Aristoteles. I Naturvidenskaben var han en uforsagt Talsmand for det copernikanske Verdenssystem, og det faldt i hans Lod at indrette den første botaniske Have, man veed af at sige her ved Universitetet.

Longomontanus var en Bondesøn fra Vestjylland, der med stor Ihærdighed havde kæmpet sig frem saa vidt, at han, 26 Aar gl., blev Student fra Viborg Skole. Fra sin Ungdom havde han Kjærlighed til Mathematik, og han blev en begejstret og lærvillig Discipel af Tyge Brahe, hvem han fulgte til Bøhmen. Efter forskjellige Omkøbstelser blev han 1605 Professor ved Universitetet, hvilket han siden var i 42 Aar. Mathematik og Astronomi var hans Hovedfag, og han virkede meget til Bevarelsen af Sandsen for disse Videnskaber. Indrettelsen af det astronomiske Observatorium paa Rundetaarn skyldes ham, ligesom han i det Hele skal have givet Planen til dette mærkelige Taarn, der saaledes paa en Maade kan betragtes som et Mindesmærke over ham. Ikke blot her hjemme, men ogsaa udenlands var hans Navn æret og anseet. Men til sin Dødsdag vedblev han at tale sin vesterjydske Dialekt og at sige „A“ om sig selv.

Thomas Bang var nærmest Sprogmand; i tyde Aar stod han som Professor i Hebraisk, indtil han 1652 gik over i det theologiske Facultet. Ved Siden af grundige Kundskaber i de orientalske Sprog, besad han en selv paa den Tid ualmindelig Indsigt i Latinen. Pontoppidan anseer ham noget nær som den største Latinist, Danmark til hans Tid havde haft, hvilket ikke vil sige lidt. Herom vidne hans talrige Skrifter, der alle ere i dette Sprog, dog fornemmelig de reent sproglige, hans latinske Grammatik i to tykke Bind, hans Aurora Latinitatis, begge i sin Tid meget brugte i den lærde Underviisning, og andre. Men et værdigt Arbejde maa det have været for de Ulykkelige, som skulde lære hvin Grammatik, mod hvilken Madvigs „store“ synes at være Børneleg. Og dog var Bang ingen haardhjertet Mand, tværtimod viste han sig ved enhver Leilighed som en Ven af Ungdommen: til ham tog Studenterne gjerne deres Tilflugt, naar det kneb, og sjældent vægrede han sig ved at tale deres Sag, selv hvor han snarest kunde vente sig Utaf derfor. Især havde de norske og islandske Studenter, der vare langt fra Slægt og Fædreland, i ham en trofast Beskytter. Og han, Latineren, der ikke efterlod en eneste dansk trykt Linie, var dog den værdigste Ven af enhver kunstmæssig Syslen med Modersmaalet og dets Oldsager, Hans Michelsen Ravens Opmuntrer og Beskytter og Arreboes Beundrer. Og han, den theologiske Professor i den stive orthodoxe Tid, var ingen Kamphane, som ellers de fleste, men en fred-

elstende og from Mand. I Aaret 1647 be-
 stilledes han, ved Siden af sit Professorat,
 til den første faste Bibliothekar ved Univer-
 sitetets Bogsamling — tidligere havde Bestil-
 lingen gaaet paa Omgang blandt de yngste
 Professorer — og 1657 havde han den Glæde
 at indvie det ny Bibliothekslocale over Trini-
 tatis Kirke. Efter med Mandts Mod og Hjerte
 at have gennemgaaet Beleiringens Trængsler
 døde han 1661.

Naar vi ovenfor trods de mange gavnlige
 Foranstaltninger, som bleve Universitetet til
 Deel i Christian IV's Tid, og de ansete Pro-
 fessornavne, dog have betegnet navnlig sidste
 Halvdeel af dette Tidsrum som en Reactio-
 nens Tid, da er det, fordi der ikke spores en
 Fremstriden i den akademiske Ungdoms aande-
 lige Udvikling, der svarer til, hvad man efter
 de ydre Forhold kunde vente. Det er jo en
 bekjendt Sag, at den lærdeste Fagmand ingen-
 lunde altid er den bedste Lærer. Til at ud-
 mønte Videnskabens Guldbarrer i gangbar
 Mønt kræves særegne Evner. Til den stiv-
 nede Orthodori i den theologiske Verden sva-
 rede kun altfor vel noget forunderlig Koldt og
 Livløst i Videnskabens Verden, der ikke ret
 var i Stand til at vække eller udvikle Person-
 ligheden. En vis død Formalisme var Tidens
 almindelige Brøst. Det gamle, trohjertige og
 uslebne Danske, der i Reformationens Aar-
 hundrede endnu virker saa tiltalende paa os,
 har taget Afsted for stedse, og man er dog ikke
 ad Kunstens eller Dannelsens Wei naaet frem
 til Noget, der kan give Erstatning. Man har

forladt det barnlige Stade, men er dog ikke kommen til Mands Modenhed. Derfor spores i Livet saa Meget af det, der kunde kaldes Pømmelalderens Skyggesider — pedantisk, ufordøiet Skolelærdom ved Siden af sædelig Kaa-
hed: hos Studenterne nærmest i thdsf Burschemaner, hos de høiere Stillede i fransk Renommiststil. Vækkende Røster høres kun sjældent, og naar de endelig lyde, da sædvanlig med en Tilfætning af uklart Sværmeri, der gjør os meget tvivlende om deres Evne til at fremkalde et Liv med Betingelser for en sund og normal Udvikling.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede var der endnu Tegn, som tydede paa, at Udviklingen kunde have taget en anden og for vore Dine heldigere Vej; men Varslerne viste sig som skuffende Veirlys. En lang og trang Tid skulde tilbagelægges, inden det atter kunde dages.

VIII.

(Den akademiske Løbebane i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Betingelserne for Afgang til Universitetet. Deposits. Immatriculation. Udenlandsreise. Studiemaade. Testimonium publicum.)

Først fra Christian IV's Tid af begynde Kilderne til Universitetets Historie at flyde saa rigelig, at vi kunne faae en anstuelig Forestilling om Studenternes Liv og Færd. En Skitse af den akademiske Løbebane,

som den sædvanlig var i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, skal derfor her meddeles.

For Optagelsen i Studenters Tal var der i ældre Tid ingen fast Aldersgrænse, om end Kirkeordinansen sætter det 16de Aar som det passende for Afgangen fra Skolen til Universitetet. I Reformationsaarhundredet finde vi undertiden, at Børn bleve immatriculerede, dog uden at aflægge den sædvanlige Ed. Navnlig synes dette at have været Tilfældet med Professorsonner. Saaledes blev Niels Hemmingsens Søn immatriculeret i en Alder af syv Aar. Langt almindeligere var det dog, at Vedkommende først seent kom til Universitetet, undertiden i en Alder af ikke langt fra 30 Aar. Hertil bidrog ikke blot den mangen Gang maadelige Underviisning i Skolerne og ringe Ælid fra de paagjældende Disciples Side, men navnlig Fattigdommen hos de Studerende, der nødte dem til at blive i Skolerne for at nyde godt af Degneindtægterne i de Landsbysogne, i hvis Kirker de som „Løbedegne“ sang om Søndagen, ligesom det hyppig skete, at ældre Disciple, inden de endnu havde faaet akademisk Borgerret, modtog Ansættelse som Hørere ved de samme Skoler, hvor de nys havde været Læringer.

Naar nu Disciplen endelig fra Skolen kom til Universitetet, maatte han, for at blive antagen, medbringe en Anbefaling fra sin Skolemester til Universitetets Professorer. Et almindeligt Testimonium uden bestemt Henviisning til Universitetet ansaaes ikke for til-

stræffeligt. Skolen overtog nemlig Garantien for Vedkommendes Modenhed; thi nogen egentlig Afgangsprøve fandt ikke Sted ved Universitetet i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. I Fundatsen saavel som i de akademiske Love var der rigtignok forestrevet en Art Prøve i Børnelærdommen, som skulde afholdes af en af de philosophiske Professorer ved Depositsen; og paa den Tid, de omtalte Love udstedtes, synes der ogsaa at have været tillagt Prøven en vis Betydning; men i Begyndelsen af Christian IV's Tid var det blevet en reen Formalitet, hvad noksom fremgaaer deraf, at der aldrig er Tale om, at nogen ikke bestod denne Prøve. Først i 1621 eller i et af de nærmeste Aar derefter blev den saakaldte Examen styli indført, der maa betragtes som Oprindelsen til den senere, mere omfattende Examen artium.

Skjøndt der altsaa endnu ikke var nogen egentlig Afgangsprøve, maatte dog den, der ønskede Deelagtiggjørelse i den akademiske Borgerret, gjenemgaae en Skjærnsild, men af en anden Art end den, som nu aabner Afdgangen til Høiskolens Læresale. Det var den saakaldte Deposits. Naar den vordende Student nemlig var ankommen til Hovedstaden, paalaa det ham inden en vis Tid at melde sig hos Universitetets Rector eller hos Decanus i det philosophiske Facultet og at forevise sit Skoletestimonium. Var nu dette i Orden, saa fastsattes en Dag, da vedkommende i Forening med flere Ligestillede kunde modtage den akademiske Indvielse. Imidlertid

blev Depositurus („Russen“) instrueret af den af Universitetet beskikkede Depositor, sædvanlig den ældste af Pedellerne. Paa den bestemte Dag mødte da Candidaterne i Studiegaarden, udklædte paa den meest frastødende Maade: Hovedet var bedækket med en spids Hue med et Par Horn, en stor Næse var paaklæbet, Ansigtet var sværtet, en Puffel eller to vare anbragte paa Ryg og Bryst, og paa forskjellige andre Maader havde man stræbt at give dem et saa dyrist og affhyeligt Udseende som muligt, medens de i Fagter og Stemme skulde anstille sig som raa og bondeagtige Tølpere. Saa traadte Depositor frem, ligeledes udklædt og maskeret samt forsynet med forskjellige Redskaber, hvoriblandt Ferlen, Høvlen og Tangen spillede den vigtigste Rolle. Først drev han under Raab og Slag med Ferlen Depositorerne foran sig som en Flok Sviin ind i et Kammer ved det nederste Auditorium, og saa begyndte en Art komisk Examination, der endte med Prøgl, hvorledes der saa end svaredes; derpaa gav han sig til med sine Redskaber og under alle Slags latterlige Fagter, at høvle, knibe og bearbejde dem paa forskjellige Maader for at fjerne Hornene og de andre Deformiteter, og skaffe den rette menneskelige Skikkelse frem, medens han af og til slog dem over med Vand for at faae Sværten af dem. Naar han paa denne Maade havde udtømt sine Kræfter, fik de ilde tilredte Stympere Lov til at slippe, hvorpaa de fjernede sig for at iføre sig en sømmeligere Dragt. Efter at være vendt tilbage og efter at der var anvist

dem Plads i Auditoriet, henvendte en af dem en latinſk Tale til den tilstedeværende Decanus og begjærede ydmyg i Alles Navn Optagelse i det akademiske Borgerſtab, for derved at hæves op til en ædlere og høiere Tilværelſe end den ſkidne og vanſtabte, hvori de hidtil havde befundet ſig. Hertil gav nu Decanus ſit Samtykke i en Tale, hvori han udthede for dem, hvad de Vexationer og Plagerier betød, ſom de havde maattet underkaſte ſig. Paa den ene Side ſkulde de mindes om det elendige Skoleliv, de hidtil havde ført, hvor de vare blevne ſkubbede og ſtødte og havde maattet taale Skjældsord og Mishandlinger ved enhver Leilighed; paa den anden Side ſkulde de derved forberedes paa, at de ogſaa i deres følgende Liv maatte vente mangehaande Bryderier og Forurettelſer, ſom de dog ſkulde bære med Sindsro og Taalmodighed, uden at gjengjælde Ondt med Ondt. Den affhyelige Forklædning, hvori de nu havde befundet ſig, ſkulde paa en levende Maade ſtille dem for Die den raa og næſten dyriffe Tilſtand, hvori Menneſket befinder ſig, inden det har modtaget den akademiske Dannelſes forædlende Indflydelse, og minde dem om ſtadig at arbejde paa at aflægge de Laſter, ſom forvanſte Menneſtenaturen, og at tilegne ſig de Dyder, ſom forædle og forſkjønne Livet.

Efter en ſaadan Tiltale og efter kortelig at have forelagt de vordende Studenter nogle Spørgsmaal af hvad de tidligere havde lært, gjød Decanus lidt Viin over deres Hoved ſom et Symbol paa Glæden over, at Gud havde

kaldet dem til et høiere Dannelsesstrin, og gav dem lidt Salt i Munden som Tegn paa den Bissdom, som de nu frivillig skulde søge, uden som forhen at drives af Ferle og Riis. Dermed var den egentlige Depositionsact til Ende. Hvor stor Betydning, der tillagdes disse for vore Dine ikke meget tiltalende Ceremonier, sees deraf, at Studenter, der vare immatriculerede ved et udenlandst Univerfitet, hvor disse Skikke ikke vare i Brug, maatte „udftaae Ritualia“, inden de kunde blive indfcrevne her ved Univerfitetet. Kom Bedkommende derimod fra en Høifkole, hvor faadanne Indviefesfikke vare i Brug, og medbragte et „Testimonium depositionis“ derfra, forlangtes der ikke, at han skulde underkaste sig nogen ny Prøve eller Deposits.

Længere hen i Christian IV's Tid høres der en Deel om, at Studenter efter Depositsen løb forflødte omkring paa Gaderne og øvede allehaande faade Streger, ligesom ogsaa at det første Aars Studenter (novitii) paa forfkielige Maader „tribuleredes“ og udfkjældtes af de ældre Studenter, der hjulpede dem med Dgenavnene „Pennal“, „Rebijnabel“ o. A., naar de mødte dem. Men dette i Thydfland stærkt florerende Uvafen, der er bekjendt under Navn af Pennalisme, kom først herind med de mange thydfke Studenter, der under Trediveaarskrigen føjte Tilflugt her i Landet.

Dagen efter Depositsen (eller undertiden først efter nogen Tids Forløb) indftillede de nye Studenter fig hos Univerfitetets Rector for at angive deres Navne og blive indfcrevne

i Universitetets Matrikel eller Album. Samtidig maatte de aflægge den akademiske Vorgered, der gik ud paa, at de i alle Dele vilde rette sig efter Høistolens Love og Vedtægter og beslitte sig paa, hvad der kunde fremme Fred og Enighed i det akademiske Samsfund under den fælles Rectors Styrrelse. Forat Studenterne kunde kjende de Love, som de skulde rette sig efter, bleve disse sædvanlig en Gang om Aaret offentlig oplæste. Denne „Recitatio legum“, der bebudedes ved et Program, foregik med en Deel Høitidelighed og var almindelig ledsaget af en Tale af en af Professorerne, hvorved Lovenes Indhold end yderligere indstærpedes og forklaredes.

Samtidig med Immatriculationen skulde den unge Student udvælge sig en Privatpræceptor blandt Professorerne, en Mand, der kunde vejlede hans Skridt paa den endnu ukjendte Bane, føre Tilsyn med hans Flid og sædelige Forhold, give ham Raad i tvivlsomme Tilfælde, og naar han enten for kortere Tid reiste bort eller for stedse forlod Universitetet, forsyne ham med de Vidnesbyrd, der udkrævedes, nemlig i første Tilfælde et Viaticum eller Pas, i sidste en Anbefaling til Universitetets Rector, hvorved der banedes Studenten Bei til at erholde Testimonium publicum. Drog Studenten til et fremmed Universitet, forsynede hans Privatpræceptor ham med anbefalende Vidnesbyrd, hvori han sædvanlig gav en kort Udsigt over hans hidtidige Studier og Livsforhold.

Naar Studenterne ikke nød „Kongens Kost“

i Communitetet, tingede de sig ofte i Kost hos Professorer, hos hvem de saa ogsaa sædvanlig havde „Kammer“. En Daler om Ugen betales i Maret 1612 af en Student, der var „indlagt i Kost“ hos en Professor. Men Mange boede dog ogsaa hos Borgere, hvor de formodentlig havde det lidt billigere eller endog havde Kosten frit mod at undervise Børnene i Huset. Den yderlige Fattigdom, der var saa mange Studenters Lod, nødte dem ofte til kort efter Immatriculationen at forlade Universitetet for at søge deres Ophold som Hørere ved Skolerne eller som Huuslærere hos Præster og Herremænd. I bedste Tilfælde kom de saa efter nogle Mars Forløb atter tilbage for at afslutte deres Studier; men det var ikke Alle, som vare saa heldige. Mangan En blev ved det raa og vilde Liv, som ikke sjældent førtes paa Herregaardene, for bestandig bortdragen fra Bogen, Andre tog til Takke med en Degnetjeneste eller anden underordnet Bestilling og opgav Tanken om at gaae videre.

Udenlandsreiser spillede i hiin Tid en vigtig Rolle i det akademiske Liv, da man vistnok kan regne, at henved en Trediedeel af Studenterne søgte og fandt Leilighed til at opholde sig en kortere eller længere Tid ved eet eller flere fremmede Universiteter. Navnlig var Rostock meget besøgt. Overfarten dertil kunde under heldige Forhold skee paa en Dagstid med en Skipper, og Opholdet der var ikke dyrere end i Kjøbenhavn. Mange Studenter fik fri Reise ved at paatage sig at

veilede en eller anden ung Adelsmand paa hans Færd i Udlandet, og den Slags Reiser udstraktes ikke sjeldent til en Række Aar og gave Leilighed til at besee det halve Europa og lære de vigtigste Universiteter at kjende. Ad den Wei vandt de mangen Gang et Kjendskab til Samtidens berømte Mænd, især i den lærde Verden, og en Menneſtekundskab og Verdenserfaring, der var af ikke ringe Betydning for deres Udvikling. Man har talrige Exempler paa Studenter, der havde gennemkrydset Tydſkland, Frankrig, Italien og flere Lande, og hørt Tidens berømteste Lærere, og ſaa endelig havnede i en fattig Præſtegaard i deres Hjemstavn, maaskee næsten afſtaarne fra Omgang med dannede Menneſter, men aandeligt levende af de stærke Indtryk, ſom de gjemte fra Vandringſaarene i deres Ungdom.

Om hiin Tids Studiemaade kan bemærkes, at den væſentlig beſtod i at høre Forelæsninger, der altid vare paa Latin og viſtnof ſædvanlig dicteredes i Pennen. Proveſtenen for en Students Flid var, at han havde det tilſtrækkelige Antal „Lectiebøger“ (Forelæsningshefter) at foreviſe ſin Privatpræceptor. Der ſynes derimod ikke at være lagt ſynderlig Vægt paa, hvilke Forelæsninger Studenten hørte. Vilde han være Præſt — og det vilde de Allerfleſte — ſaa laa det ganſke viſt nær for ham at høre Theologernes Forelæsninger for at ſtaffe ſig noget Forraad til ſin fremtidige Virkſomhed, men foretrak han at høre mathematifke eller medicinſke Forelæsninger, kunde han for den Sags Skyld ligesaa godt

naae sit Maal, da der før 1629 ikke fandt nogen theologisk Embedsprøve Sted, og den Examen, Bisperne anstillede med Ordinanderne, ofte synes meest at have gaaet ud paa at forvisse sig om, at Candidaten kunde udtrykke sig nogenlunde rigtigt paa Latin om et eller andet — maaskee selvvalgt — Emne. De dygtigere Studenter søgte almindelig, inden de forlode Universitetet, at erhverve den philosophiske Baccalaurgrad, der omtrent svarede til, hvad senere kaldtes „anden Examen“; men denne Grad krævedes dog kun af dem, som ønskede de bedre Lærerpladser ved de latinske Skoler. Magistergraden toges som oftest af Mænd, der alt havde afsluttet deres akademiske Cursus og nu særlig bleve indbudne af Decanus, navnlig Skolemænd. I Aaret 1604 gjorde Christian IV Afdgangen til Rectorposterne ved Stiftsskolerne afhængig af, at Bedkommende havde eller dog snarest muligt erhvervede denne Grad.

Om Studietidens Udstrækning er det vanskeligt at sige noget Bestemt. Vi træffe Exemppler paa, at Studenter meget længe have opholdt sig ved Universitetet; men der var langt Flere, der gjorde sig færdige eller nødtes til at afslutte saa tidligt, at Udbyttet sikkert maa have været meget ringe. To til tre Aar kan maaskee ansees som Gjennemsnitstiden. Som ovenfor er antydnet, skete det jævnlig, at En reiste bort fra Universitetet i nogle Aar og siden atter kom tilbage. Den endelige Afslutning af Forholdet til Universitetet skete ved Erhvervelsen af Testimonium publicum, udstedt af dets

Rector. Et saadant krævedes navnlig af Præster som Betingelse for Ordinationen, hvorefter man ikke behøvede det som Rector, endfige som Hører, da disse Stillinger kun betragtedes som midlertidige. Den, som endnu ikke havde løst det nævnte Testimonium, ansaaes fremdeles som staaende under den akademiske Jurisdiction, selv om han for længere Tid siden havde forladt Universitetet.

IX.

(Studenterlivet i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede. Besøg af Bartschuse; hemmelige Forbindelser, Slagsmaal og Uorden; indvandrede tydske Studenteres flette Indflydelse. Disputatserne. Magister Hans Been, studiosus perpetuus. Den scholastiske Formalismes Overvægt.)

I nøie Forbindelse med den Fremstilling af den akademiske Løbebane, som i det foregaaende er givet, staaer en Skildring af Studenterlivet, som her følger, idet Trækkene saa vidt muligt ere valgte fra den samme Tidsalder — Begyndelsen af det 17de Aarhundrede.

Først maae vi erindre om, at Livet i det Hele, selv i de høiere Klasser af Samfundet, i hin Tid havde en ikke lidet forskjellig Charakter fra det, som føres i dannede Kredse i vore Dage. Alt var jevnere og simplere, men ogsaa mere raat og uslebent. Til daglig levede man meget tarvelig, idetmindste hvad Qualiteten af Fødemidler, Klæder osv. angaaer, men

ved høitidelige Leiligheder var man saa meget desto mere tilbøielig til at slaae sig løs. Og Studenterne som et ungdommeligt Folkfærd vare særlig oplagte til at gribe Leiligheden til slige Extravagancer, der ikke godt kunde forenes med de akademiske Loves Forrifter. I Studenters Dagbogsoptegnelser fra hin Tid finde vi undertiden betegnende Illustrationer, saasom en Pokal, med Bemærkning om, at denne eller hin gode Ven led af „morbus epidemicus“, et Par krydsende Klinger, til Grindring om, at man „nylig havdet været for Porten (3: udenfor Byens Port) og der været for Haanden at hugges“ med den eller den, saa begge maaskee vare blevne „ilde saargjorte“; endelig kan man ogsaa finde et flammende Hjerte gjennemboret af Pile, uden videre Forklaring, hvor da Læseren selv maa see, om han kan finde Betydningen af dette Billedsprog. Et Par Træk grebne ud af Livet, eller rettere ud af Consistoriets Forhandlingsprotocol, kunne hidsettes til nærmere Oplysning.

I Aaret 1611 havde Universitetets Rector udstedt Forbud imod, at Studenterne maatte besøge Værtshusene for at drikke der, en Lov, der vakte den heftigste Forbittrelse hos de Mange, der vare vante til at forslaae deres ledige Timer paa slige Steder. Især gjorde Communitetsalunnerne sig bemærkede, maaskee fordi de ved deres daglige Samliv lettere vare udsatte for Fristelsen til at slaae sig sammen i større Drickelag. Den nys udbrudte Krig med Sverig (Kalmarkrigen) synes ogsaa at have sat Ungdommen i en vis animeret Stemning.

En Del af Uroen kom nemlig over, at en Student ved Navn Jon Lavritsen — almindelig kaldet Jon Svensk, fordi han, skjøndt født i Helsingør, var opdraget i Sverig — ved et Studentergilde i det „norste Collegium“ i St. Peders Stræde, efterat Kong Christians Skaal var drukken, havde udbragt Kong Carls Skaal, som det synes tilskyndet dertil (om end kun paa Skromt) af en norst Student ved Navn Jakob Samuelsen. Som man kan begribe, vakte under den daværende Stemning mod Sverig denne Skaal stor Uro blandt de Tilstedeværende. Navnlig var der en Student ved Navn Jens Kiber, som da, og senere i Communitetet, oftere udfjældte Jon Lavritsen for en svensk Skjælm, noget der maaskee kunde synes berettiget efter dennes Udfærd; men da Jens Kiber tillige havde været Hovedmand i andre Uroligheder, kunde hans nationale Iver ikke redde ham. Der var nemlig samtidig dannet en formelig Sammensværgelse af Studenter, mest Communitetsalummer, og deriblandt ogsaa Decanerne, der skulde have holdt de Andre til Orden. De havde samlet sig paa Vor Frue Kirkegaard og ved Ed forpligtet sig til følgende fire Punkter: 1. Ingen skulde lade sig fange af Bedellerne, naar han drak for sine egne Penge i ærlige Folks Huse og intet andet gjorde; 2. Ingen skulde see paa, at nogen Student blev ført i det akademiske Fængsel for saadanne Sager, men saa vidt muligt staae ham bi mod Bedellerne; 3. de skulde ikke gaae paa Forelæsninger, før den Lov, om at Studenterne ikke maatte gaae paa Kro og drikke,

blev affstaffet; 4. Ingen skulde røbe nogen af de andre heri. Som Exempel paa, hvorledes disse Løfter fattes i Bærk, kan anføres, hvad der fortælles om den ovennævnte Normand Jakob Samuelson, der greben i Drit og Slagsmaal ikke vilde lade sig fængsle, saa at fire Bysvende maatte kaldes til Hjælp, inden man kunde faae Magt med ham, og som, efter senere at være kommen ud af Fængslet, atter havde søgt Kroen, og da Bedellerne havde kaldt ham og hans Kammerater ud, under Skjældsord var undsløjet og atter havde styrtet sig ind i den samme Rippe, saa at det først efter en Kamp, hvorved han havde faaet 2—3 Slag af Jens Pedels Embedsvaaben, „Jernhaanden“, var lykkelig at faae ham ind i Studenterfængslet. Efter lange Forhandlinger og Vidneforhør endte disse Sager med, at ikke mindre end tretten Studenter i Juli 1611 bleve relegerede paa kortere eller længere Tid.

Hvorvidt det kunde gaae med Studenternes Gjenstridighed sees bl. A. af en Sag fra Sommeren 1607. En Bært klagede over, at nogle Studenter havde gjort Tumult i hans Kjælder. Heraf tog det akademiske Senat Anledning til at udstede et trykt Program, hvori Studenternes slette Sæder, og navnlig deres Svireri, paa en meget eftertrykkelig Maade reves, og strenge Straffe stilles i Udsigt for dem, som trods Advarslene fremturede paa Vastens Bane. Forbittrede over dette Program, og som for at vise, at Professorene virkelig ikke havde malet Studenternes Sæder med for mørke Farver, vovede endeel af dem sig til en Nat

at slaae Vinduerne ind hos Universitetets Rector, hos Biskoppen og hos Prof. Hans Resen, medens endeel Andre, da de, som Skik var, stode paa Pulpituret i Frue Kirke for at deeltage i Gudstjenesten, ved Støi og Uro forstyrrede Menighedens Forsamling. Det maatte selvfølgelig være Professorerne om at gjøre at udfinde de Skyldige for at statuere et alvorligt Exempel paa slige Fredsforstyr-
rere. Men skjøndt det oplystes, at Kirketumulten var formelig vedtagen forud paa en Forsamling, som endeel Studenter havde holdt „paa Biskoppens Eng“, og skjøndt der holdtes en Række Forhører, vare Professorerne dog meget uheldige i deres Bestræbelser for at ud-
finde Hovedmændene, da Studenterne holdt sammen med en Standhaftighed, der var en bedre Sag værdig.

Som Modvægt mod disse og andre Træl af Studenterlivet, der just ikke give os det lyseste Billede deraf, kan det maaskee være passende at hidsette nogle Ord af en tydsk Rejsende, Herman v. Zesterfleth, der i Aaret 1600 besøgte Kjøbenhavn, og i sine Reiserindringer bemærker om vort Universitet: „Her er ikke saa mange Studenter som ved de fleste gode tydske Universiteter, og de, her er, ere næsten lutter Danske og Normænd; de bære temmelig langt Haar, som er lige af-
skaaret, og adskille sig fra andre unge Mennesker ved deres bestedne Bæsen.“ Disse Ord bør mærkes, forat ikke Noget skal mene, at det i sædelig Henseende stod ringere til i Kjøbenhavn end ved andre Høiskoler. Det Mod-

fatte var snarere Tilfældet. Saltfald er det kjendeligt nok, at da senere under Trediveaarsbrigen en Mængde thdske Studender kom her til Universitetet, blev Tilstanden ved dem alt Andet end forbedret. Desuden maa det erindres, at det akademiske Consistoriums Forhandlinger sædvanlig kun melde om Studenternes Dyder; vil man høre om deres Ondder, da læse man den lange Række af akademiske Testimonier, som endnu ere bevarede fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Af dem faaer man et ganske andet Indtryk og hører om mange hæderlige og slittige Studenter.

Forøvrigt er det kjendeligt, at omtrent fra den ovennævnte Tid begyndte her hos os det Burschevæsen at melde sig, som var og endnu er de fleste thdske Universitetes Plage, men som heldigviis forlængst er overvundet ved Kjøbenhavns Universitet. Det yttrede sig ved, at Studenterne bar deres Hoar paa en anden Maade end andre jevne Folk, at de i deres Klædedragt efter fattig Veilighed efterlignede Adelen, gif med Bærge ved Siden, beredte til at trække blank ved enhver Veilighed, stiftede hemmelige Forbindelser med ulovlige Formaal ikke at tale om Drickelagene, som vare Kilden til saa mange beklagelige Uordener og bragte ikke saa af de unge i en slet Bane, som de aldrig siden aflagde.

Om Studenternes øvrige selstabelige Liv — udenfor saadanne Sammenkomster, hvor de fulde Bægere eller Kort og Terninger udgjorde Forbindelsesledet — er der ganske vist ikke meget at bemærke i den Tidsalder, der

her nærmest sysselsætter os, lige saa lidt som i mere end et Aarhundrede efter den Tid. Dog høre vi undtagelsesviis om, at de i deres Sammenkomster ogsaa underholdt sig med Musik og Sang („Spil og Discant“); Komedier opførtes ogsaa hundertiden af dem, skjøndt de gik mere og mere af Brug, fordi de akademiske Fædre saae skjævt til dem; Maagilder og Fastelavnsløier søgte disse ogsaa at forpurre, vistnok fordi Uystigheden ved slige Leiligheder saa let gik over Stregen. Der blev saaledes ikke meget tilbage af tilladelige Forlystelser, uden den forøvrigt temmelig grovkornede, som Universitetet selv arrangerede ved Depositsen, der gjentog sig flere Gange om Aaret, og hvad der undertiden kunde falde af ved Disputatserne, hvis komiske Side man ogsaa syntes at have forsøgt paa at benytte til en lille Extramorskab som Rrhderi paa det tørre logiske Pindehuggeri, som for det Meste var Hovedsagen ved disse akademiske Acter.

Selve Disputatserne, disse ofte skarpe Ordkampe eller Fægteøvelser, som Holberg ved sin Erasmus Montanus har skaffet en saa tragikomisk Navnkundighed, fortjene Omtale i denne Oversigt over Studenterlivets Ytringer, da de i et Par Hundrede Aar spillede en fremragende Rolle som et høit skattet Dannelsesmiddel, og saaledes bidrog til at give det akademiske Liv sit eiendommelige Præg. Allerede i Christian III's Universitetsordning var der anviist Disputationsøvelserne en vigtig Plads som et Mittel til at udvikle Skarpsindigheden, og der findes angivet forskjellige Emner, der

passede til disputatorisk Behandling, f. Ex.: Blev Cæsar dræbt med Rette? Er det tilladt at hænge Tyve? Er det Christne tilladt at føre Krig og at beklæde Dyrighedsposter? Ingen vil jo heller kunne nægte, at flige Øvelser, anvendte med Maade, kunde være af Betydning til Udvikling af Tænkeevnens formelle Side. Men ligesaa vist er det, at de, naar de overdreves, let blev til en Art Klop-fægtning, meest stiftet til at fremkalde Indbildsighed og Hovmod hos dem, der, fordi de forstode at slænge en behændig Syllogisme, antog, at de i Erkjendelse af Sandheden stode høit over deres mindre øvede Modstandere. I Virkeligheden var Sandheden et underordnet Moment ved disse Acter, Hovedsagen var derimod at have Argumenter paa rede Haand, hvormed enhver som helst Sætning kunde angribes eller forsvares. Disputationsvæsenet udviklede sig navnlig, efterat det var optaget som et Hovedled i de akademiske Øvelser i Communitetet, og man kan vel sige, at de culminerede henimod Holbergs Tid, idet der endog kan nævnes en bestemt Personlighed, der i den Grad havde gjort Disputatsen til sin Specialitet, at han derved har vundet en vis Navnkundighed. Det var Magister Hans Been, en gammel Philosoph, der først i mange Aar laa paa Regensen, hvor han disputerede meget flittig, og siden lige til sin Død (1708) paa Valkendorfs Collegium, idet han samtidig i en lang Arrække var Decanus i Communitetet. „En fast utallig Mængde Disputatser“ bevarede længe Mindet om

denne gamle Studiosus perpetuus, over hvem en Spøgefugl skrev følgende Gravskrift:

Lig-Text: Josv. 24 v. 32: „Dg de begrove Hans Been udi Sichem, effterat de havde ført hannem fra Egypten.“

Her ligger Hans Been
 Saa død som en Steen
 Dg piller ey lenger Philosophiske Been;
 Gudindernes Teen
 Forvoldte den Meen.
 Han hastede langsom og var dog ey seen;
 Hvor finder man een,
 Som lesde saa reen
 Fra Cypridis Lue og Abraham Lehn*)!
 Derfor skal teignes paa Træ og paa Green
 Til Evigheds Minde med Pen og med Preen:
 Her ligger den gamle Magister Hans Been.

En saadan Disputator var ligesaa øvet i sine logiske Distinctioner, som nogen Fægtmester i sine Udsald og Parader. Blev han bragt i en yderlig Knibe af en overlegen Modstander, kunde det vel stee, at han paa staaende Fod opfandt en ny, men i sig selv meningsløs Distinction for at frelse sig fra den Ddmgelse at maatte erklære sig for overvunden. Noget Saadant fortælles om Professor Johan Zoëga, der ellers i sin Tid var anseet for en vældig Disputator. I Aaret 1653 havde han nemlig udgivet en Række Theses, og deriblandt den, at Katholikernes Lære om Skjærsilden var et opspundet Digt. Ved Disputationsacten indfandt sig Pater Gotfred

*) Cypris eller Venus. Abraham Lehn en bekendt Wiinhandler.

Frankenius, der var Præst hos den spanske Gesandt Rebolledo, og opponerede af Auditoriet mod den ovennævnte Sætning, og det med saa stort Held, at Zoëga ved hans „sophistiske Rænker“ tilsidst blev bragt i en saadan Klemme, at han ikke saae nogen anden Redning end paa Stedet at opdigte en Distinction mellem „archipodialiter et reflexive“ og at holde sig fast ved den som sit Nødanker. Da Pateren maatte erklære, at en saadan Distinction kjendte han ikke, reisste Rector magnificus sig og gjorde en for Zoëga vistnok meget velkommen Ende paa Disputatsen. Men siden blev hiin selv-lavede Distinction til megen Morstab blandt det akademiske Publicum, og det varede længe, inden den glemtes.

Det Indtryk, vi faae af det akademiske Liv i det 17de Aarhundrede, er i det Hele ikke meget tiltalende. Saa mange lærde Profesorer der end kan nævnes, og om det end maa tilstaaes, at i nogle Retninger skred Vidensskaben godt fremad, saa var en tør, for ikke at sige aandløs, Skolelærdom med en meget begrændset Synskreds dog Hovedsagen. Intet Under derfor, om Studenterlivet ogsaa kom til i mange Maader at bære Præg deraf.

X.

(Frederik III's Tid. Studenternes Deeltagelse i
Kjøbenhavns Forsvar 1658 og 1659.
Krigstidens Indflydelse paa de akademiske For-
hold.)

Saa meget end Kong Frederik III i lærd
Dannelse overgik de fleste af sine Formænd og
Eftermænd, blev hans Regjering dog ikke af
fremragende Betydning for Universitetet. Det
gamle Ord om, at under Vaabenlarven maae
Muserne forstumme, gif her i Opfyldelse, og
den politiske Bevægelse, som fulgte efter Kri-
gen, var da heller ikke til Vaade for den stille
Sysslen med de aandelige Opaaer. Da begge
de anthdede Begivenheder imidlertid paa deres
Maade greb dybt nok ind i Universitetets Til-
værelse, kunne vi ikke her forbigaae dem.

Den 1ste Januar 1657 udgif der fgl. Befaling
til Universitetet om at sende nogle af dets
Medlemmer med Fuldmagt til et Møde i
Odense den 23de Februar førstkommende for
i Forening med Rigets andre Stænder „at
fornemme og slutte paa hvis vi naadigst til
Fædrelandets Sikkerhed og Bedste agter at
foregive og proponere“. Desværre blev den
Beslutning, der toges, hverken til Fædrelan-
dets Sikkerhed eller Bedste, men til dets Søn-
derlemmelse og til en stor, usigelig Elendighed
for dets Indbyggere. De to Professorer, der
mødte i Odense, maatte, tvungne af Omstæn-
dighederne, paa Alles Begne paatage sig en
Skat, der beløb sig til Halvdelen af deres
Aarsindtægter. Regjeringen talte endnu ikke

om at anvende Pengene uden til at fikkre Rige-
gets Grændser, men da Krigen med Sverig
erklæredes den 1ste Juni s. A., viste det sig,
hvad det var, man havde bevilget Penge til.
Det er en sørgelig Historie, som nu følger,
fuld af Smerte og Tab. Herved skulle vi
dog ikke dvæle paa dette Sted, men derimod
fæste Opmærksomheden paa den akademiske Stats
udholdende Deeltagelse i at bære den fælles
Byrde og særlig Studenternes personlige Op-
offrelse ved Forsvaret af Rigeets „sidste By“.

Da den sv nste Konges og hans Hærs even-
tyrlige Overgang over de islagte Sunde viste,
at en umiddelbar Fare truede Kjøbenhavn, lod
Kong Fred. rik, den 3die Februar 1658, udgaae
Opfordring til Universitetets Professorer om
at „føre Studenterne til Gemht, at dennem
og vel anstaaer udi saadan gemene Fare efter
andre lovlige Akademiers Exempel sig og god-
villig til fælles Conservation og Defension at
indstille“. Denne Opfordring fandt et villigt
Ore hos Studenterne, som otte Dage efter
paa Slotspladsen bleve forestillede for Kongen,
der „lod sig deres Tjenestes Erbydelse meget
vel befalde“, og tilsagde dem, at de ikke skulde
blive stukne ind under Regimenterne, men faae
egne Anførere.

Smidlertid kom de dog denne Gang ikke til
at vise Andet end deres gode Villie, da Freden
snart efter sluttedes i Roskilde. Men det
varede ikke længe, inden Faren i en endnu
mere truende Stikkelse stod for Døren. Uden
Krigserklæring landede Kong Carl Gustav
nemlig den 7de August 1658 med en stor Hær

ved Korsør. Hurtig foer Budskabet herom til Kjøbenhavn, hvor den første Følelse, det vakte, var Forfærdelse. Men denne afløstes snart af Harme over det troløse Fredsbrud. Stadsens Forsvar blev eenstemmig besluttet paa en Forsamling, Kongen havde sammenkaldt. Trommen blev nu rørt, og enhver vaabenfør Mand blev opfordret til at væbne sig. Og saa til Studenterne udgif et Kald, som de besvarede med samme Beredvillighed som sidst. Og nu rullede Begivenhedernes Hjul rask fremad.

De akademiske Borgere bleve formerede i et eget Corps under Anførsel af Oberst Kjeld Lange, en tapper dansk Adelsmand, og andre øvede Officerer; men forøvrigt tilsagde Kongen dem, at de efter deres Ønske fremdeles skulde blive under den akademiske Jurisdiction, og der blev lovet, at de, som ikke havde egne Midler eller nød Kosten i Communitetet, skulde blive indquarterede hos „de geistlige“, hvortil Professorerne og Universitetets Betjente regnedes. De, der viste Mandighed, skulde senere have fortrinlig Udgang til ledige Bestillinger, og de, som bleve lemlæstede, fik Løste om „ærligt Livsophold“.

Studenterne fik deres Plads anvist paa Bolden udfor Kongens Have og et Stykke hen imod Østerport. Hvad det først gjaldt om, var at udbedre de forfaldne Fæstningsværker. En af de unge Mænd, der vare med, fortæller i sine Erindringer: „Bolden var her ganske nedfalden, og vi maatte selv gaae og trille med Hjulbørene om Dagen for at befæste det Sted, vi skulde staae paa og for-

svare. Obersten og de andre Officerer gif hver med sin Hjulbør for ved os og trillede, forat den ene ikke skulde være bedre end den anden."

Snart begyndte ogsaa Udfaldene, og den 23de August 1658 deeltog endeel Studenter i et saadant, der havde et saa heldigt Resultat, at man nedlagde og fangede henved 600 Fjender og erobrede 5 Kanoner. Men siden bleve Svenskerne forsigtigere, og da de fik deres Batterier i Orden, bleve Angrebene paa dem vanskeligere, og Boldenes Forsvarere led en deel af det fjendtlige Skyts. Flere Studenter faldt eller bleve saarede, og deres Anfører, Oberst Kjeld Lange, blev den 3die September truffen af en dødbringende Kugle, hvorpaa Anførslen over Studentercorpsset tilfaldt hans hidtilværende Næstcommanderende, Oberstlieutenant Mogens Krag. Det viste sig forøvrigt, at det faldt Studenterne vanskeligt at finde sig i den Subordination, som Krigstjenesten foredrede, og der foresaldt flere Optrin, der vilde have faaet et meget slet Udfald for Vedkommende, hvis de strenge Krigsartikler skulde have været anvendte paa dem; men nu skjæmmedes de af den mildere akademiske Jurisdiction. Imidlertid gav disse Sager dog Anledning til, at Studentercorpsset fik en egen Auditeur — en ældre Akademikus — som havde at bilægge eller paadømme de jevnlig foresaldende Stridigheder, under Appel til Constitorium. De norske Studenter, der udgjorde vel omtrent en Fjerdedeel af Corpsset, vare imidlertid ikke tilfredse med Valget og fik derfor siden en egen Auditeur bestiftet for „det

norste Compagni". Da Uordener imidlertid fremdeles foresaldt, vedtog Studenterne indbyrdes en Række Lovbestemmelser, hvori Straffene for enhver foresaldende Forseelse nøie bestemtes, og den 5te October 1658 opnaaede de herpaa fgl. Stadfæstelse.

Da Kjøbenhavn var blevet indesluttet uden forud at have kunnet proviantere sig, indtraadte snart en følelig Mangel paa Levnedsmidler, Brændsel og andre Fornødenheder, og Studenterne led ikke mindst, afstaaerne som de vare fra Slægt og Venner, der ellers pleiede at understøtte dem. Og da Efteraaret indfandt sig med Slud og Kulde, faldt Vagt-tjenesten paa Boldene streng nok, især i de lange Nætter, helst da det ringe Antal Combattanter ikke tillod synderlig Afsløsning. Studenternes Klædebragt var ikke indrettet paa saadan Felttjeneste, og de fik ingen Lønning, der kunde sætte dem i Stand til at forsyne sig bedre. Ikke destomindre viste de Mod og Tapperhed, naar de deltog i Udfald, og Svenskerne nævnede som de farligste Angribere Baadsmændene og „de Sorte“ — saaledes kaldte de Studenterne baade efter deres Dragt og den sorte Fane, det var blevet Corpsset tilladt at føre.

Under de ovenfor skildrede Forhold kan man vel forstaae, at det var en Glædesdag uden Lige for Studenterne som for hele Kjøbenhavns Befolkning, da Kanonerens Torden den 29de October 1658 meldte, at den hollandske Hjelpeflaade havde slaaet sig igjennem Sundet, og da henimod Aften en Mængde Forselskibe

bedækkede Kjøbenhavns Rhed, ladede med Alt, hvad den næsten udhungrede Stad behøvede — Tropper, Munitiön, Korn og andre Fødemidler. Nu blev den snevre Kreds brudt, som Svenskerne havde slaaet om Kjøbenhavn, og den umiddelbare Beshydning, der allerede havde anrettet ikke ringe Skade, ophørte, da den svenske Konge traf sig tilbage til den befæstede Leir, han anlagde i omtrent en Wiils Afstand fra Byen. Studenterne bleve nu indtil videre afløste af de hollandske Soldater, og i et Par Maaneder traf man friere Aande. Men da Vinteren meldte sig i al sin Strengthed, og Isen bedækkede de Bænde, der ellers vare Kjøbenhavns Børn, blev det nødvendigt atter at falde Studenterne under Baaben, og de maatte igjen hver Nat paa Post. De fik deres Plads anvist ved Ravelinen udfor Løngangen, og der stode de hin mindeværdige Nat, den 11te Februar 1659, da Carl Gustav med al sin Magt angreb Kjøbenhavn og forsøgte en Storm. Vi kunne ikke her fortælle hine betydningsfulde Timers Historie, da der kastedes blodige Tærninger om Danmarks Tilværelse, men skulle kun berette om Studenterne, at de bleve angrebne af den svenske Oberst Gengel med 1200 Mand. Forsvarernes Tal var forholdsvis kun ringe, men deres Stilling var god; de havde to smaa Feltstykker, og foran Ravelinen havde de opkastet en Vold af sammenfrosne Isstykker. Støttede til dette Børn gave de Fjenderne en saadan Modtagelse, at Oberst Gengel og en stor Deel af hans Folk faldt. Levningerne af Angrebscolonnen maatte

tilbage ad samme Bei, den var kommen, led-
saget af Studenternes og Kjøbsvendenes Kugler,
saa langt de kunde række.

Saaledes gik det hin Nat allevegne, hvor
Svenskerne forsøgte Angreb, og da Dagen
endelig begyndte at grye, saae man Resterne af
den svenske Hær trække sig tilbage til sine
Forstandsninger, frygtelig medtagne af Nattens
blodige, men spildte Arbeide. Carl Gustavs
Jernvillie bøiedes imidlertid ikke ved dette
Nederlag, og det er bekjendt, hvorledes Belei-
ringen endnu fortsattes i over et Aar efter den Tid,
skjøndt uden andet Udbytte, end at den belei-
rede By led megen Nød, og Landet rundt
omkring udplyndredes endnu mere end hidtil.
Studenterne, hvis Tal efterhaanden blev ikke
lidet formindstet, da en Deel af dem, som
manglede alle Subsistensmidler, fik Tilladelse
til at drage hjem til deres Slægtninge i Norge
og Sylland, maatte fremdeles gjøre Tjeneste,
om den end i den følgende Tid ikke blev saa
anstrengende, som den forhen havde været, og
desuden afbrødes af Tidsrum, da de vare
permitterede fra Voldtjenesten og kun skulde
møde, naar Allarmtrommen gik. Men hvad
der ikke blev afbrudt, hverken for Studenter
eller Professorer eller for den hele By, var
den udtarende Mangel paa Livsfornödenheder,
som denne uendelige Beleiring medførte. Som
Exempel kan anføres, at Communitetet, der
ellers var fattige Studenters bedste Tilflugt,
efterhaanden blev indskrænket fra 12 Borde
paa 12 Personer til 2 Borde, og selv disse

fik kun een Ret Mad om Dagen, medens de forðum i bedre Tider havde faaet sex.

Endelig slog Forløsningsstunden. Freden blev sluttet den 26de Mai 1660. Rundt om paa Kjøbenhavns Vold skyedes Glædesfalver. En Mand, der i rigeligt Maal selv havde prøvet Krigens Trængsler, skrev i sin Dagbog: „Studenterne begyndte paa deres Post bag ved Bryggerstet (Kongens) ud ad Lønporten, saa efter dem Soldaterne paa Vandkunsten, siden Borgerne henimod Østport, derfra de hollandske Soldater hen til Stranden. Det var baade glædeligt at høre og hndeligt, at Gud fik Priis af saa mange Munde og sukkende Hjerter for denne Tid, at det var kommet saa vidt, at vi skulde ikke længer høre skyde Ild og Krig, men Fred og Fryd.“

Det følger jo af sig selv, at de akademiske Sager ikke havde haft godt af den lange Afbrydelse; thi vel synes Professorerne at have søgt at holde Forelæsninger og Dvælses vedlige i de Mellemtider, naar Studenterne vare permitterede fra Voldtjenesten, men den akademiske Tradition var dog næsten brudt. Studenterne havde i flere Retninger tilegnet sig Soldatermanerer, mere end ønskeligt var. Efterat Afgangen til Kjøbenhavn igjen var bleven aabnet ved Freden, strømmede endnu i Aaret 1660 over 400 unge Menneſker til Universitetet og bleve immatriculerede. Naturligviis faae disse med Beundring paa deres ældre Kammerater, der slog paa deres „Degen“ og pralede af de Bedrifter, de havde udført, og

man kan jo egentlig ikke undre sig over, at de søgte at efterligne dem. Da man ikke længere havde Svenskerne at slaaes med, gik det ud over Adelsmandenes Tjenere, som vare komne til Kjøbenhavn med deres Herrer i Anledning af den i September 1660 indkaldte Rigsdag. Og da Profesorerne vilde formene Studenterne at gaae bevæbne, tog Kongen sig af dem, og vel neppe uden Hensigt. Under den Statsombæltning, som han havde for, kunde en væbnet og Kongehuset hengiven Studenterflok være af Betydning. Om disse Forhold har Langebek opbevaret følgende ret mærkelige Efterretning:

„Da der jevnlig forefaldt Slagsmaal mellem Studenterne og Adelsens Tjenere, befalede Rigets Hofmester (Joachim Gersdorf) Akademiets Rector ved en offentlig Plakat at tilholde Studenterne, at de om Aftenen Kl. 6 skulde være i deres Collegier og Herberger, og ikke derefter lade sig finde paa Gaderne, ei heller længer bære deres Kaarder. Neppe havde Rector efterkommet denne Befaling, førend Studenterne, som da vare 5 eller 600 i Tallet, bleve misfornøiede og vare ikke sene, førend de ved Siden af Rectors Patent opflog et latinsk Skrift, af Indhold, at de vare villige at lyde Dyrighedens Befaling, og paa det man ingen Skyld skulde give dem, for hvad Handel herefter paakom, vilde de gjerne om Aftenen blive af Gaderne; men deres Kaarder vilde de ingenlunde aflægge, saasom de meente, at de dem med saa stor Ære og Berømmelse havde baaret imod Konge ns Tjen-

der, som Ingen kunde nægte, ja Hs. Majestæt kunde selv være det bedste Bidne derom; derfor bade de Rectoren, han vilde behage at føie saadan Anstalt, at Adelens Tjenere paa deres Side maatte forholde sig stille og rolige. Saa snart dette var blevet Kongen forebragt, lod han strax Biskop Svane og Rector Dr. Johan Wandal kalde til sig og befalede dem i Rigets Hofmesters, nogle Rigsraaders og Feltmarskalens Overværelse, at de strax skulde tage begge Skrifter ned; thi han vilde ingentunde, at Studenterne, som havde holdt sig saa tappert i Beleiringen, skulde betages deres Kaarder; men de skulde kalde Studenterne for sig og med Høflighed formane dem til at holde sig stille, og forsikre derhos, at Kongen ikke vilde forglemme deres Tapperhed og Trofskab, men samme sig i kongelig Raade erindre. Dermed befol Kongen Rigets Hofmester og de tilstedeværende Rigets Raad, at de strax saa vel selv skulde fratage deres Tjenere deres Bærger, som og alvorligen tilholde Adelen, at de det samme skulde gjøre med deres Tjenere, ligeledes at de, saa længe Rigsdagen varede, ikke skulde have meer end een Tjener med sig paa Gaden."

Saa vidt Langebeks Beretning. Da Statsforandringen senere var foregaaet og Adelens Magt knækket, var Stillingen imidlertid saa forandret, at Professorerne uden Indsigelse fra høiere Steder i Juni 1661 kunde forbyde de theologiske Studenter at gaae med Kaarde, hvis der ikke skulde formenes dem Udgang til Attestats — et Forbud, der dog var saa upopu-

lairt, at de akademiske Fædre maatte leie en „Bøsseshtyter“ til at staae paa Vagt ved det derom opslaaede Program, forat Studenterne ikke skulde rive det ned. Og den 23de December 1667 udgik der endog kongelig Befaling til Rector og Professorer om, „at ingen af Studenterne paa Universitetet herefter Kaarde bærer, men Kapper, som deres Stand bedst sømmer.“

Et saadant Forbud var imidlertid lettere at udfærdige end at gennemføre. Studenterne vedblev ialtfald at gaae med Kaarde; kun naar de skulde tale med Professorerne, lagde de den fra sig. Endnu i Midten af forrige Aarhundrede gik de sædvanlig med Været ved Siden; men da samtidig baade Borgere og Embedsmænd havde samme Skik, maatte den tabe en stor Deel af sin særlige Tilløkkelse for Studenterne, og da Skikken gik af Mode blandt de høiere Stænder, afslagde Studenterne den med det samme.

XI.

(Universitetets Tilstand efter Krigen. Den politiske Bevægelse. Enevælden. Griffensfeld, Universitetets Kantzler. Fremragende Lærere. Christian V's Tidssalder. Ceremoniel ved Promotioner.)

Da Krigen med Sverig var til Ende (1660), var Land og Rige i en saa udmarvet Tilstand,

at vi vanstelig nu kunne gjøre os nogen Forestilling om Elendighedens Omfang. Det følger af sig selv, at Universitetet ogsaa maatte føle den almindelige Nød. Efter at næsten alle dets Indtagtskilber havde været tilstoppede, saa længe Krigen varede, fandt Professorerne efter Freden Bøndergodsset i en saa ødelagt Tilstand, at det varede længe, inden det nogenlunde kunde komme paa Fode igjen. Det Samme gjælder Communitetet, hvis Indkomster bestod i sjællandske Kongetiender. Endnu 30 Aar efter Krigen fortælles følgende Træk, der viser, hvor haardt Stiftelsen var bleven medtaget: „Helligtrekongers Aften var det Skik, at Communitetets Alumner ved et Krus godt Ol, som Økonomen maatte skaffe, helligholdt den velgjørende Stifters Minde. Men da Communitetets Gods efter de svære Krige under Frederik III var saa forfaldent, at Økonomen ikke kunde skaffe godt Ol til denne Høitidelighed, frænkede dette Provsten, Mag. Søren Glud, saa meget, allerhelst da han hørte, det var i Bærk, at 40 Alumner skulde reduceres, at han ikke skjøttede om at være Provst længer, men nedlagde sit Embede“ — Ogsaa Regentzen havde under Beleiringen lidt saa meget, at den i Januar 1661 omtales som „møren øde“. Hannibal Sehested foreslog derfor Professorerne at sælge ham den, hvad de dog heldigviis ikke ansaae sig for berettigede til.

Den politiske Bevægelse paa Rigsdagen i Efteraaret 1660 havde vel vakt et forbiggaaende Liv i den geistlige Stand, hvor=

til Universitetet hørte, ligesom i Borgerstanden. Men det viste sig snart, at man var bleven stuffet i sine Forhaabninger. Man havde ventet, at de uadelige Stænder skulde faae Deel i den politiske Magt, Adelen hidtil havde været ene om at udøve; men da man vaagnede op af sin Illusion, saae man, at Kongen havde tilegnet sig al Magt, og at fremtidig Alt var afhængigt af hans Naade. Saa blev det altsaa nu Opgaven at indhinde sig hos den enevældige Konge for at bringe Naadesolens Straaler til at beskinne sig. Den uundgaaelige Følge heraf var, at en servil Tænke- og Udtrykksmaade, og en for Folkelivet som for Videnskaben lige ugunstig Landsretning frodig udviklede sig. Den følgende Tid bar rigelige Spor deraf. I Begyndelsen var der vel dem, der ikke ret forstod Omslaget; men de bleve snart belærte ved smertelige Erfaringer om, hvor vigtigt det var at vogte paa sin Mund og sin Pen. Som Exempel skal her kun nævnes den theologiske Professor Christen Rold, der, som det synes, var fremdraget netop ved Hoffets Gunst, men dog var saa uforsigtig i en Logik til Skolebrug at fremsætte nogle Sætninger, der kunde synes fornærmelige for den arvelige Enevælde, hvilket da øieblikkelig kostede ham hans Embede.

Et af Lysspunkterne danner mærkeligt nok netop den Mand, der satte Enevælden i System, Universitetets talentfulde Fostersøn Peder Griffenfeld, der i sin Egenkab som Universitetets Rantsler som i andre Retninger viste, at han besad et videre skuende Blik end de

fleste af sine Samtidige. Men hans Virketid var kun kort. Universitetet savnede dog heller ikke i den sidste Deel af det 17de Aarhundrede Lærere, som have vundet et anseet Navn i Videnskaben og gjort sig fortjente af deres Fædreland. Vi nøies her med at nævne tre saadanne, nemlig: Peder Resen, Thomas Thomassen Bartholin og Ole Rømer.

Peter Resen, Søn af Sjællands Biskop, Dr. H. ns Hansen Resen, blev 1657 Professor i Ethik og Aaret efter tillige i Retsvidensskaben, senere Præsident i Kjøbenhavn († 1688). Han er den Første, der gjorde noget Alvorligt for at udbrede Kjendskab til Fædrelandets gamle Love; ogsaa af den oldnordiske Litteratur og af Historien har han ikke ringe Fortjenester. Men især maa omtales hans store Arbeide i Danmarks Topographi, hans Atlas Danicus, hvortil han med overordentlig Flid og store Omkostninger samlede Bidrag, men som han desværre døde fra uden at faae udgivet. Han havde den største Samling af danske Bøger, Noget hidtil havde besiddet, og han skænkede den før sin Død til Universitetsbibliotheket, der i det Hele i det 17de Aarhundrede modtog rige Gaver fra mange Sider, saa det fra en Ubetydelighed voxede op til en meget anseelig Samling.

Thomas Bartholin, Søn af den lærde Anatom og Naturforsker af samme Navn, blev allerede i en Alder af 18 Aar (1677), efterat han havde udgivet et Par lærde historiske Skrifter, udnævnt til Professor designatus i Statsvidenskab og Fædrelandets Historie, reiste der-

paa i flere Aar udenlands, kom endelig tilbage og overtog sin Plads ved Universitet, bestikkes tillige (1684) til kongelig Antiquar og Archivsecretair (hvad vi nu kalde Geheimearchivar), blev endvidere Justitssecretair og juridisk Professor, og døde saa 1690 i en Alder af kun 31 Aar. Denne Mand, der med en saarivende Fart gjennemløb en betydningsfuld Embedsbane og afsluttede i en Alder, da mange andre først ret begynde, har ikke blot forevigt sit Navn ved et for den Tid hyppeligt Skrift om danske Antiquiteter, men navnlig ved et uhyre Archivarbejde, hvad nu sædvanlig kaldes „de bartholiniske Manuscripter“, en storartet Samling af Kilder til Danmarks og Norges Kirkehistorie i Middelalderen, der endnu er af største Betydning, da mange af de Originaler, Thomas Bartholin benyttede, gik til Grunde i Kjøbenhavns Brand 1728. Ved sine Archivarbejder havde han især Hjælp af en Islænder ved Navn Arne Magnussen, der siden blev Professor i de nordiske Antiquiteter ved Universitetet, og ved sit overordentlige Talent for Indsamling af gamle Haandskrifter og Documenter har fremmet den paa flere Kilder grundede Oldforskning mere end nogen anden Mand, vi vide at navne.

De Rømers Berømmelse tilhører en anden Sphære af Videnskaben. Efter at være bleven Student 1662 lagde han sig nemlig med Iver efter Mathematik og Astronomi under Professor Rasmus Bartholins Veiledning, saa han var istand til at yde den franske Astronom Picard væsentlig Hjælp, da denne i Aaret 1671

kom her til Landet for nøiagtig at bestemme Uranienborgs Beliggenhed, noget der var af Bigtighed for Benyttelsen af Tyge Brahes Observationer. Efter Picards Opfordring fulgte han 1672 med denne til Paris, hvor han blev ansat som Medhjælper ved Observatoriet og blev optagen i det franske Akademi. Her var det, han gjorde den mærkelige Opdagelse, der satte ham istand til at bestemme Lysets Hastighed, en Opdagelse, der i kort Tid gjorde hans Navn berømt og bl. A. gav Anledning til, at han 1676 designeredes til Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Men han blev dog endnu i fem Aar i Paris, hvor hans videnskabelige Dygtighed paa forskjellig Maade fandt Anvendelse; han var saaledes Lærer i Mathematik for Dauphin og anlagde de kunstige Vandspring i Versailles. Hans Indsigt i Mechaniken satte ham i Stand til at opfinde forskjellige sindrige Maskiner til Brug ved videnskabelige Experimenter og i det praktiske Liv. Endelig kom han hjem og overtog sin Professorpost. Men de sjeldne Gaver, han besad for Mathematikens praktiske Anvendelse, bevirkede, at han blev brugt i en Mængde Hver, der førte ham mere end ønskeligt bort fra den akademiske Virksomhed, f. Ex. ved Indførelsen af ny Maal og Vægt, ved den ny Matrikulering af hele Landets Sordareal, og meget Andet. Endelig blev han Politimester i Kjøbenhavn, i hvilken Egenstab han indlagde sig ikke ringe Fortjenester ved forskjellige nye Ordninger. Professorposten beholdt han dog under alt dette til sin Død

1710, og naar hans meget optagne Tid tillod det, vare astronomiske Observationer og Beregninger fremdeles hans bedste Glæde. En talentfuld og taknemmelig Discipel af ham, Peder Horrebø, der siden i en meget lang Karrække hæderlig repræsenterede Astronomien ved Universitetet, erhvervede sig ikke ringe Fortjeneste af Rømers Minde, deels ved at udgive hans berømte Triduum observationum, deels ved at meddele udførlige Efterretninger saavel om de af Rømer opfundne astronomiske Instrumenter som om hans øvrige Opdagelser paa Astronomiens Omraade.

Betragte vi de ovennævnte Videnskabsmands Virksomhed, maa det vistnok indrømmes, at det Vigtigste af, hvad de udrettede, skyldtes deres egen Drift og ikke nogen Tilskyndelse fra oven. Thi det gjælder i det Hele Christian V's Tid, at hvorvel flere Reformers af reent praktisk Natur heldig gennemførtes, saa gjordes der dog fra Regjeringens Side lidet for at fremme Landslivet, og det, der gjordes, var for det Meste forfeilet, som Indrettelsen af et Ridderakademi i Kjøbenhavn. Privatmands Interesse for de Studerende skyldes da ogsaa de tvende Collegier, Borchs og Ehlers', hvormed Universitetets Midler til at hjælpe paa flittige og uformuende Studenter forøgedes i Slutningen af det 17de Aarhundrede, og hvorved det hæderlige Exempel efterlignedes, som Christoffer Valkendorf havde givet et Aarhundrede tidligere.

I Alt, hvad der hedder Ceremoniel, havde hiin Tid („Paryktiden“) derimod en

Styrke som neppe nogen anden. Til Op-
lysning i saa Henseende skulle vi her gjengive
Hovedtrækkene af den Beretning, Universitetets
Rector, Dr. Oluf Borck har efterladt om den
storartede theologiske Doctorpromotion
i Aaret 1675. Man havde samlet elleve Can-
didater, deriblandt fem af Danmarks og
Norges Biskopper og et Par af de theologiske
Professorer, som ikke havde Graden. Allerede
Disputatserne, der gik forud for Promotionen,
vare forbundne med ikke ringe Høitidelighed.
Den 2den Juni begyndte de. Kl. 8 ringedes
der med Akademiets Klokke, og denne Gang
gav den Signalet til, at ikke blot Studenterne
skulde samles, men „Geheimeraader, Grever,
Friherrer og Assessorerne i de kongelige Col-
legier“, saae man begive sig til Universitetet;
thi den mægtige Kantsler Grev Griffensfeld
interesserede sig for, at Alt skulde være saa
høitideligt som muligt, og hans Onsker gjaldt
som en Lov. Lidt efter begav Rector „udi sin
Habit“, med Sceptrene foran sig, og Pro-
fessorerne med ham sig op i det øverste Audi-
torium; siden kom Candidaterne i Procession
og toge Plads i det dertil indrettede Katheder,
der, ligesom det, hvori Præses, Dr. Witzleben,
stod, var beklædt med rødt Damast, medens
hele Salen var betrukket med flamsk Klæde.
Dg saa gik da Talerne og Disputatserne for
sig. Men det var kun Præludierne for den
egentlige Act.

Den 10de Juni var berammet til Promo-
tionen. Dagen tilforn kjørte 2 Professorer,
2 Magistre, 4 Baccalaurer og 4 Studenter i

4 „Carosser“ om i Byen for at bringe Indbydelsen til alle Bedkommende. Bedellerne i deres Embedsdragt „med Sceptrene oprette“, sad paa Forsædet i den forreste Vogn. Rejsen gik først til Slottet og siden rundt om til alle, som efter deres Rang og Stilling kunde komme i Betragtning. Samme Dag var en Deel af Stadens „fornemme Kvinder“ ibrig fysiselsat med at „drage“ Choret i Vor Frue Kirke med rødt Damast og Fløiel, thi her skulde Høitideligheden foregaae. Kongens og Dronningens Pladser bleve dækkede med en rød Fløiels Himmel, besat med Guld- og Sølvkniplinger. Om Natten blev der holdt Vagt i Kirken og da Høitidsdagen frembrød, blev „Byens Vagt“ sat for alle Kirkedørene. Kl. 8 begyndte „Stormklokken“ at ringe, og Academiets Klokke faldt i med. Nu samledes Professorerne og Candidaterne i Rectors Huus tillige med de Børn, der skulde bære Fakler. De, der Dagen før havde bragt Indbydelsen om, stode ved Indgangen for at modtage de Kommende, medens Bedellerne med Sceptrene toge Plads i Døren. Da alle vare samlede, begav to af Professorerne sig op paa Slottet „for at ombede Hr. Kigens Kantfles (Griffenfeld), at hans høigrevelige Excellence og de hos ham forsamlede Geheimeraader vilde lade sig behage at ære denne Act med deres Nærvarrelse“. De begav sig da i deres Carosser til Rectors Huus, hvor de bleve modtagne ved Foden af Trappen af Rectoren „med Sceptre for sig“ og ledsagede ind i en „med skjønne Tapetserier omhængt“ Sal, hvor Promotor

(Dr. Wibleben), Ridderne og andre af Adelen, samt Kjøbenhavns Præsident og Borgmestre og andre Embedsmænd vare forsamlede. Imidlertid saae man Dronningen „med Fruentimmeret“ (Hofdamerne) og øvrige Følge at begive sig til Kirken. Da nu Alt var færdigt, gik de dertil udvalgte Børn i smukke Klæder „med Juveler og Guldkjæder udstafferede“, tre og tre foran hver Candidat, hver holdende tvende brændende Fakler korsviis. „Saa tog hans høigrevelige Excellence Hr. Rigens Kantfles og Rigens Marskalk Rectoren midt imellem sig og ginge ud“; derpaa fulgte de øvrige Par ved Par; Communitetets Provst med Studenterne sluttede Processionen. Medens enhver af Hædersgjæsterne blev anbragt i Kredsen paa den for ham bestemte Plads, blev der musiceret af sex Chor, som stode paa Orgelet og Pulpiturerne. Derpaa aabnede Promotor Acten med en latinsk Tale, som han sluttede med at opfordre den nys afdøde Biskop Vandals tiaarige Søn til at fremsætte et Problem for den øverste af Candidaterne, Biskop Rosving fra Christiania. Nu traadte BARNET frem, „og med smukke Gebærder og en heel sirlig latinsk Sermon“ forelagde det Candidaten det Spørgsmaal, om Propheterne selv havde forstaaet, hvad de spaaede. Herpaa svarede Biskoppen med en lærd Tale; derpaa blev der atter musiceret, og endelig skred man til Promotionen. Candidaterne knælede paa to Rader Skamler, der vare anbragte ud for Rectors Stol, og Bedellen med Sceptreret traadte hen foran dem. Nu reiste Rector sig og holdt en

Tale, hvori han berømmede Candidaternes Værdom og sluttede med at opfordre Promotor til at conferere dem Graden. Denne paalagde nu Bedellen at forelæse dem Doctoreden, hvad han ogsaa gjorde, og rakte enhver af dem Scepteret, som de berørte med to Fingre. Da Eden var aflagt, bad Promotor Candidaterne om at træde op i det for ham indrettede Katheder, hvorpaa han proclamerede dem som Doctorer i Theologien i den treenige Guds Navn og overrakte dem dernæst Insignierne paa deres Værdighed: Bogen, som først var lukket og siden aaben, satte en Guldring paa enhver's Finger, en rød Floils „Bonnet“ paa deres Hoveder, og gav tilsidst hver et Kys, idet han med en kort Tale forklarede, hvad enhver af disse Ceremonier betød. Da dette var tilende, indtog en af de nye creerede Doctorer, Professor Christoffer Schletter, den nederste Plads og holdt derpaa en latinsk Tale sigelse. Endelig kom Klokkeren ved Kirken frem med en Kurv fuld af nye Handsker, som af to af de Mænd, der havde indbudt til Festligheden, bleve uddeelte blandt de Tilstedeværende, først til „hans høigrevelige Excellence Hr. Rigens Rantsler“ og siden videre nedad Rangstigen. De Handsker, der bleve til Rest, kastedes ud blandt Folket i Kirkens Skib, „som tog imod dem med stor Allarm“. Under Musik gik nu Processionen ud af Kirken i samme Orden, den var kommen, og opløstes i Rectors Huus, efterat Rigens Rantsler og de andre høie Herrer havde bragt de nye Doctorer deres Ulyknsfning.

I en endnu ældre Tid havde det været Skik at slutte en saadan Promotion med et meget splendid Gilde, som de Mænd, der havde faaet Graden, maatte give for en vid Kreds af Hovedstadens Honoratiores med deres Hustruer; men paa Grund af de Klager, der vare indløbne over de derved forarsagede store Omkostninger, som gjorde Mange betænkelige ved at erhverve akademiske Grader, var der i Christian IV's Tid udstedt forskjellige Forbud mod den overhaandtagende Luxus i denne som i andre Retninger. Rimeligt er det dog, at ogsaa den ovenfor skildrede Festlighed er endt med et Doctorgilde, om end Universitetets Rector ikke har fundet Anledning til at beskrive Ceremoniellet ved dette.

XII.

(Opraab til Studenterne om Deeltagelse i Hovedstadens Forsvar 1700 og 1716. Forskjellige Aandsretninger i Frederik IV's Tid. Kritik over akademiske Tilstande. Ludvig Holberg. Kjøbenhavns Brand 1728.)

Det 18de Aarhundrede oprandt truende for Universitetet som for hele Fædrelandet. Det var, som om Scenerne fra den sidste Svenskekrig atter skulde fornyes. Medens den unge Kong Frederik IV laa med Hæren i Hertugdømmerne for at tvinge sin gottorpske Navne, blev Kjøbenhavn i Juli 1700 inde-

sluttet tilføes af en engelsk, hollandsk og svenskt Flaade, som beghndte at bombardere Bhen. Samtidig gif Kong Carl XII i Land ved Humlebæk og truede med at angribe Hovedstaden fra Landsiden. Under disse Forhold udgif der Opfordring til Studenterne om at gribe til Vaaben. Henved 1000 Mand adlød Opraaet og fordeelttes i fem Compagnier, kaldte efter Landskaberne: det sjællandske, norske, jydskte, fynske og holsteenske, og fik hver sin Fane af forskjellig Farve, ligejom Medlemmerne af de forskjellige Compagnier gjordes kjendelige ved Vaand paa Brystet og paa Kaarden af samme Farver som vedkommende Compagnifane. Der gif en Stemning gennem Hovedstaden, der mindede om hine uforglemmelige Dage 1658 og 59; — men saa indløb Efterretning om, at Freden i Travendal var sluttet, og dermed var Faren afvendt for denne Gang. Men i Slutningen af Januar 1716 saae det atter truende ud. Carl XII stod med en Hær i Skaane og ventede paa, at Isen i Sundet skulde blive saa stærk, at han kunde gaae over til Sjælland, som kun var utilstrækkelig besat med Tropper. Atter lod da Opfordring fra Universitetets Rector til Studenterne om at ruste sig til Fædrelandets Forsvar. En Deel kom beredvillig, men Andre holdt sig tilbage, hvorfor et nyt Program udgif, hvori Professor Matthias Ancherfen (siden Biskop i Ribe) „i det deiligste Latin overstjændte Studenterne paa det allergroveste“ og foreholdt dem, hvorlidet de slægtede deres tappre Forgjængere paa. Bistnok

har denne kraftige Tiltale hjulpet: men i de samme Dage faldt det ind med Toveir, og den svenske Konges truende Planer bleve til — Vand.

Det blev altsaa ikke Kampen med de haandgribelige Baaben, der blev Særkjendet for hiin Tidsalder. Alligevel var det en Kamptid; men det var tre forskjellige Landsretninger, som rustede sig for at afgjøre, hvilken af dem Fremtiden skulde tilhøre. Den første var den, som nu havde raadet siden Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, den orthodox-kirkelige, der i Tidens Løb var stivnet mere og mere i en død Formalisme. Den repræsenteredes i Frederik IV's Tid især af Theologer, som Biskop Henrik Bornemann, Professor Hans Bartholin o. A. Men den havde desuden talrige Støtter udenfor Theologernes Kreds i Mænd, der af forskellige Grunde fremfor Alt ønskede at holde paa det Bestaaende. Den anden var en ny Bevægelsesretning, der fra Tyskland havde fundet Indgang her. De Bestræbelser for Missionen og Almueskolen, som udmærkede Frederik IV's Regjeringstid skuldes væsentlig denne. Den blev især baaren frem af Mænd i Kongens Omgivelser, som Hofpræsterne Lütken og Conradi, og kaldes efter sin religiøse Side sædvanlig den pietistiske. Den tredie Retning kunne vi kalde den realistisk-rationelle. Den havde ogsaa fra Udlandet, og da navnlig fra England og Frankrig, banet sig Vej her til Landet. I Holberg have vi en af denne Retnings meest udmærkede Repræsentanter. For-

øvrigt vare de to sidste Retninger enige om at bekjæmpe den førstnævnte, men kun for siden, naar Bladsen var ryddet, med desto større Iver at prøve Styrke indbyrdes. Som bekyndt blev Forholdet dette: i Frederik IV's Tid havde den orthodoxe og conservative Retning endnu Overmagten; under Christian den VI kom Pietismen til Roet; men under Frederik V og endnu mere under Christian VII blev den realistisk-rationelle Retning den raadende. Hvad der foregik her i Landet, var imidlertid kun Dønninger af den langt heftigere Bølgegang andetsteds.

Man har et ret mærkeligt Actstykke fra Aaret 1706, der med skjærende Farver fremstiller forskjellige Forhold ved Kjøbenhavns Universitet som i høi Grad forkastelige, navnlig dadles den flette Bestyrelse af Bibliotheket og Professorernes Nepotisme i Uddeling af Stipendier. Om nu end Kritikeren bruger temmelig stærke Ord, saa meget synes dog med Sikkerhed at fremgaae deraf, — især da Vidnesbyrdet ogsaa stadfæstes fra andre Sider — at der har været noget Raaddent i den lærde Republik, som trængte til Reform. Det kan vel heller ikke være Andet, end at naar der i Forholdene ved en Stiftelse som Universitetet ikke fra Tid til anden indføres tidsvarende Forbedringer, maa der efterhaanden udvikle sig noget Stillestaaende og Dødt, selv om den oprindelige Ordning var nok saa god for sin Tid. Men Universitetet levede endnu væsentligt paa Grundlag af den Ordning, som var indført i Christian III's Dage. At den nu efter næsten 200

Nars Forløb ikke kunde være ganske tidsfbarende mere, kan ikke forundre. I Frederik IV's Tid kom det dog endnu ikke til nogen saadan Reform; men det kan dog med Føie siges, at den forberedtes, vistnok ikke ved directe Foranstaltninger, men derved, at Blikket aabnedes for det Bestaaendes Brøst og Mangler, og at Lærere ansattes, der vare i Stand til at bære noget Nytt frem, og endelig fordi Tidsrummet afsluttedes med en Katastrophe, der paa een gang ligesom gjorde reent Bord og derved lettede Obergangen.

Ingen har med skarpere Træk og større kristelig Lune tegnet os et Billede af meget af det Gamle i dets Forkeerthed end Ludvig Holberg, men heller Ingen har ydet en bedre Haandsrækning til at komme ud derover, og det er en Ære for Universitetet, at det kan tælle denne Mand blandt sine Lærere, selv om det maa tilstaaes, at Holberg har virket uendelig meget mere som folkelig Skribent, uafhængig af sin akademiske Stilling, end egentlig som Universitetslærer.

Atten Aar gammel var han 1702 bleven Student fra Skolen i sin Fødeby Bergen, dimitteret af den lærde Søren Vintrup, hvis Medlærer ved Universitetet han siden blev. Hans Fattigdom nødte ham til strax efter Immatriculationen at forlade Universitetet og antage en Huuslærerpost i Norge. Efter et Aars Forløb kom han dog tilbage til Kjøbenhavn og absolverede 2den Examen og et Par Maaneder efter (April 1704) theologist Attestats med bedste Charakteer. Dermed var

han færdig fra Universitetet, som altsaa ikke kan have ydet ham synderlig Veiledning. Sin egentlige Uddannelse søgte han siden ved Reiser; navnlig blev et toaarigt Ophold i Oxford af afgjørende Betydning for hans Udvikling. Med opmærksomt Øre lyttede han her til den nye Tids Røst, ligesom han siden udtalte sig med stor Anerkjendelse om den engelske Studeremaade. Bistnok var det ogsaa her, han fik Diet opladt for Modersmaalets Betydning som det naturlige Dannelsesmiddel. Fra 1709 til 14 laa han efter sin Hjemkomst som Alumnus paa Bodø's Collegium, og her begyndte han 1711 sin Forfattervirksomhed ved Udgivelsen af sin „Introduction til de fornemste europæiske Rigers Historie“. Historie samt Natur- og Folkeret vare hans Hovedstudier. Da en Post ved Universitetet som Professor i Græsk var ledig, søgte han den; men da den lærde Hans Gram med Føie blev ham foretrukken, opnaaede han i Januar 1714 kun at blive Adjunctus Professor Philosophiæ. Vi finde det betydningsfuldt, at Holberg allerede i den omtalte Ansøgning nævner det som sin „Enterprise“ at forbedre det danske Sprog. Thi at have bragt det forsømte og tilsidesatte Modersmaal til Ære og i Gjærning at have viist dets Anvendelighed ligesaavel til Videnskabens som til Lunets og Biddets Værker, det er jo Holbergs udødelige Fortjeneste.

Den ovenomtalte Udnævnelse var kun en Anviisning paa Fremtiden, da den hverken medførte nogen Lærerforpligtelse eller gav

nogen Bøn. Først efter fire trange Aar, tilbragte deels i Udlandet, deels hjemme, naaede Holberg endelig 1718 den attraaede akademiske Lærerstilling. „De Fleste syntes — siger han i sin Selobiographi — at det var latterligt at see mig som Professor, der aldrig havde disputeret og sølgelig med intet Skin af Ret kunde faae Sted blandt de Menneſker, der i Skolerne kaldes Academici. Hvis disse Skolaſtikere vare lovlige Burderingsmænd til at tagere Studeringer, ſaa man var forpligtet til at holde ſig til deres Kjendelse i at ſætte Lærdommens Priis op og ned, maa jeg tilſtaae, jeg er meget ulærd. Jeg kunde vel gjøre en Syllogisme, men paa Slump og uden at vide, om den var en Barbara eller en Elisabetha. Vel havde jeg hørt, at der var en Ting i Verden, de kaldte Philosophia instrumentalis, hvor Logica og Metaphysica, Skolaſtikernes Skytsgudinder, regjerede, men med dem havde jeg aldrig havt Noget at ſtaffe. Thi jeg tilſtaaer det reent ud, at jeg den Dag idag endnu ikke veed, hvormange Prædicamenta og Prædicabilia, Logiken i Krigstid kan ſtille i Marken, ved hvad for Kunſter og Waſſiner, man beſtormer Kathedre, og med hvad Artilleri man fælder en Præſes. Tidt er det faldet mig ind at anvende nogle Dage til diſſe Studier, men aldrig har jeg endnu været ſaa lykkelig at faae Tid dertil. Dette være ſagt under Tausheds Segl, for at jeg ikke, hvis min Uvidenhed kom ud, ſkulde blive Skolaſtikerne til Latter. Thi i Philosophia instrumentalis er jeg endnu aldeles fremmed, naar

man ikke vil regne min Kyndighed i Instrumentalmusiken, som og nogenledes kan kaldes en Part af Philosophien. For min Part veed jeg ikke, om En, der mangler disse Studier, bør beklæde en offentlig Lærestol eller ikke. Men derom er der ikke to Meninger, at jeg er Professor, og at de, der have en anden Maalestok for Studeringer end Skolemænd, der blot slyde med Ord og holde af tomme Ryd, ansee mig for at være mit Embede ganske voksen."

Bed en Skjæbnens Ironi traf det sig, at da Holberg endelig blev Professor, var det i — Metaphysik. „Da man ikke kunde faa den praktet paa nogen Anden — siger han — kom man til mig. De, der kjendte noget til mig, raabte strax, at det var ude med Videnskabernes Dronning, og det ikke uden Grund; thi jeg tilstaaer oprigtig, at jeg ikke vandrede i mine Fodgjængeres Spor, og at denne Post aldrig kunde komme i større Fare end under mit Proconsulat. Smidlertid dulgte jeg snildelig mine Tanker, ja jeg holdt endog kort efter en Tale til Methaphysikens Priis, men den var saadan, at Philosophiens hypperste Forsægtere hørte den med Harm, og sagde, at det var ikke en Lovtale, men en Vigtale. Efter to Mars Trældom slap den dog fri igjen."

Det blev imidlertid ikke sidste Gang, at Holberg viste, at det han stillede efter og satte som den akademiske Gjernings Maal, var noget Andet end det, der havde Aarhundreders Hævd ved den høie Skole. Det hørte saaledes til den yngste Professors Gjerning at skrive Pro-

grammer og lignende akademiske Publicationer, i hvilke en stiv og høitrvævende Bedemandsstil var høieste Mode. Da Holberg nu skulde forfatte Programmet i Anledning af den sædvanlige Baccalaurpromotion, saae Professorerne med Forfærdelse, at her snarere forelaa en Satire over det akademiske Væsen end en anbefaling deraf. Man fik da Gram til i al Skynding at forfatte et andet Program, medens Holbergs blev undertrykt. Og siden blev han aldrig opfordret til at være Universitetets Ordfører paa den Maade. Dette forhindrede dog ikke, at han, da Raden var til ham, rykkede op i en høiere og bedre lønnet Plads, idet han 1720 blev Professor i det latinske Sprog og samtidig Assessor i Consistorium, saa han nu, efter i mange Aar at have kjæmpet med Fattigdom, endelig saae sig hensat under blidere Virkaar. Men først ti Aar efter naaede han dog sit egentlige Fag, Historien, om han end tidligere havde benyttet den temmelig udstrakte Frihed, Professorerne havde i Valget af deres Stof, til at gjøre jevnlige Afstikkere ind paa sin Yndlingsvidenskabss Ene-mærker.

Naar Holberg, som vi ovenfor saae, efter Evne — og den var ikke ringe — latterliggjorde den Form, hvorunder Philosophien pleiede at foredrages ved Universitetet, da var det dog ikke, fordi han foragtede enhver Philosophi. Meget mere maa en Deel af hans egne Skrifter henregnes under dette Fag. Men det var den i det praktiske Liv anvendelige Moralphilosophi og det sunde Raisonnement

over Mennesker og deres Handlinger, som Holberg yndede, og hvorved han, uden egentlig at besidde aandrig Dybsindighed, dog ved sin skarpe og klare Forstand lastede Lys over saa mange Forhold og satte saa mange Spørgsmaal under Forhandling, at man med Føie kan kalde ham sin Samtids ypperste Læremester i Tænkning. Føie vi nu hertil de mange Lunets og Biddets Bærker — Peder Paars, Komedierne osv. — der strømmede fra hans frugtbare Pen, og hvorved han berigede det danske Sprog, som Ingen før ham, og ved at vække en sund Lat'er mægtig bidrog til at løse den Bedanteriets og Spidsborgerlighedens Fortryllelse, hvori Samtiden var bunden, saa kan man vel forstaae, at Folkets Opmærksomhed og Yndest i høi Grad maatte henledes paa ham, men ogsaa at adskillige af det lærde Laug forargede sig over, at en af deres egen Kredss hengav sig til Noget, som de efter alle dem bekjendte Traditioner maatte ansee som Gjøgeleværk, uværdigt for en Professor, og at de maatte see personlige Angreb, hvor Forfatteren kun havde tilsigtet almindelig Satire, om han end havde laant Træk af det virkelige Liv. Blev Holberg end derfor mere end eengang Gjenstand for Angreb, der i Diebliffet kunde see farlige nok ud, saa gif han dog, bestyrtet af den offentlige Mening, uforstyrret sin Gang: „med en beundringsværdig Kunst forstod han, paa en Tid da den stærkeste Aandstvang vaa-gede over, at der ingen Nyheder kom frem, at udvikle en heel ny Livsanskuelse, dækket bag Satirens skjærmende Skjold, uden nogenfinde

at fanges i Censurens eller Processens Klemme“.

Takket være den Frihed, hvormed Holberg saaledes fik Lov til at røre sig, medens Frederik IV sad ved Roret, syntes der at være Udsigt til, at et friskere Aandsliv kunde udfolde sig — da faldt pludselig et af disse bedøvende Slag, der for en Stund saa at sige standser al Virksomhed og først efter længere Tids Forløb tillader de lamslaaede at tænke paa at arbejde for Fremtiden. Det var Kjøbenhavns forfærdelige Brand i October 1728, der i Løbet af et Par Dage lagde omtrent de to Trediedele af Hovedstaden i Aske med sex Kirker, Raadhuset, Universitetet, Regentens, Observatoriet, Bogsamlingerne, kort næsten Alt, hvad der hidtil havde udgjort Staden's Prydselse. Af alle Universitetets Bygninger blev kun den lille Consistoriebygning reddet ved en Students, Anders Brunchmans, Mod og Aandsnærvarrelse, og derved frelstes ogsaa Universitetets Archiv, uden hvilket dets Historie næsten vilde have været udslettet. Men Bibliotheket, der ved Peder Resens Gave besad en Mængde sjeldne danske Skrifter, og Haandskriftsamlingen, der indesluttede en Rigdom af Kilder til Fædrelandets Historie — alt dette forsvandt i Flammehavet. — Fremtidens Opgave blev det nu at see, hvorledes den bedst kunde komme affted med at bygge paa Tomterne.

XIII.

(Christian VI.'s Regjerings-tid. Universitetet reises af Gruset. Ny Fundats af 31te Marts 1732. Juridisk Studium. Andreas Hojer. Holbergs Udtalelser om Universitetet. Hans Gram. Pietistisk Retning.)

Ved Frederik IV's Død (1730) saae det sørgeligt ud for Universitetet; der var vel gjort nogle Anstalter til Opførelse af de nedbrændte Bygninger; men det var kun en svag Begyndelse, og der manglede den rette Energi til at drive Sagen frem. Der var endog dem, der mente, at det var det bedste, at lade det Hele ligge og grunde noget Nøyt andetsteds, saasom i Viborg eller Flensborg. „Ved den vidtstrakte Udbyggelse af Alt, hvorved et Universitet subsisterer“ — siger Nyerup — „kunde man have befrygtet, at Stiftelsen aldrig havde reist sig mere, da den nu nok be- fandt sig i lige saa stor Nød som tohundrede Aar tilbage i Tiden ved Borgerkrigene efter Frederik I's Død. Men, ligesom Universitetet den Gang i Christian III fandt en Frelsermand, der ved en til Tiderne passende ny Fundats og ved kongelig Gavnildhed oprettede de forfaldne Sager; saaledes skænkede Forsynet nu ogsaa Stiftelsen en Hjælper i Nøden, og det var Kong Christian VI. Hans fredsommelige Regjering var ikke lidet gunstig for Muserne, og med den nye Patron, den lærde Iver Rosenkrants, i Spidsen kom Uni- versitetet ikke alene snart paa Fode igjen, men blev endog ved en ny Fundats ligesom

gjenfødt og paany udstyret med alle de Fordele, som de forandrede Tidens Tare udformede til en Høiskoles Velstand og Anseelse; og alle disse prisværdige Anordninger og Indretninger kom i Stand i langt kortere Tid, end det under en for Videnskabernes Opkomst mindre nidkjær Administration vilde have fundet Sted."

Den 4de December 1732 var man naaet saavidt, at man kunde indvie den gjenopførte Universitetsbygning. Kongen var selv tilstede ved Indvielsesfesten, og Hans Gram førte som Universitetets Rector paa en værdig Maade Ordet ved denne Leilighed. Allerede Aaret iforveien var den nye Communitetsbygning bleven færdig, og lidt efter lidt gjenopstod Regentsen, Bords og Ehlers' Collegier og Professoreboligerne ligesom de akademiske Samlinger og Institutioner, Allden havde fortæret, saavidt muligt søgtes tilveiebragte paany, saasom Anatomikammeret, Naturaliecabinettet, den botaniske Have, Observatoriet og Bibliotheket. Men det følger af sig selv, at Udstyringen til at begynde med, kun blev tarvelig. Meget, som Tyge Brahes berømte Himmelglobus, Ole Rømers Instrumenter og Bibliothekets mange herlige Manuscripter, var og blev tabt, og kunde med den bedste Villie ikke erstattes, skjøndt flere Privatmænd med priselig Gæmildhed søgte at bøde paa Tabet.

Naar det saaledes i en forholdsvis ikke meget lang Aarrække lykkedes at bringe Universitetet paa Fode igjen, da skuldes det ikke blot Chri-

ftian VI's personlige Interesse for Sagen, men særlig den Energi, som udfoldedes af en under Statsminister Iver Rosenkrants's Forsæde nedsat Commission, blandt hvis Medlemmer vi skulle fremhæve Biskop Christen Worm og Professor Hans Gram, og da især den sidste. Commissionen nøiedes ikke med at ordne de ydre Forhold, men gjorde ogsaa Udkaft til en Række Bestemmelser, vedrørende den indre akademiske Virksomhed. Udbyttet af Forhandlingerne foreligger i Christian VI's Universitetetsfundats af 31te Marts 1732, som nu afløste den Ordning, der havde bestaaet siden Christian III's Dage.

Nogen principiel Forstjæl mellem de to Fundatser vil man ikke finde, skjøndt der ligger næsten 200 Aar mellem deres Affattelse. I visse Maader tiltaler den ældre os mere end den yngre. Dens troeskraftige Freidighed og den Tillid til Videnskabernes forældende Magt, som, takket været Bugenhagens fyrige Aand, udmærker Christian III's Fundats, vil man ikke finde i Christian VI's, der meget mere har noget tørt og gammelmandsagtigt. De to Fundatser ere i saa Henseende ligesaa forskjellige fra hinanden som et Brev fra Luther er fra et Rancellireskript. Heller ikke kan det nægtes, at adskilligt af, hvad der kom frem i Christians VI's Tid som noget nyt, og da sikkert formentes at være godt, nu synes at være forældet, ligesom det ogsaa forlængst er affkaffet, saasom de yderst detaillerede Bestemmelser om Studenternes Disputationsøvelser i Communitetet, de tvungne Guld-

frygtighedsøvelser og forskjelligt Andet. Men nogle Skridt frem paa Forbedringernes Veil vil man dog finde. Saaledes bestemtes, at Professorerne ikke længere skulde behøve at gaae over fra et Fag til et andet blot for at faae deres Løn forbedret. Den navnlig siden Christian V's Tid almindelige Skik at udstede Expectansbreve paa Professorater, længe inden de bleve ledige, indskrænkedes. Fordringerne ved den theologiske Embedsprøve, som hidtil havde været overordentlig slappe, skjærpedes. Tilløb gjordes for at give det juridiske og medicinske Studium større Betydning. Historien fik en mere fremtrædende Plads i det philosophiske Cursus. Og endelig affstafedes de værste Misbrug ved Stipendieudelingen. Men en uheldig Følge af de store økonomiske Tab, Universitetet havde lidt ved Branden, var det, at Professorernes Tal, der siden Christian IV's Tid var voyet noget, atter maatte indskrænktes. Det blev nu fastsat til 15 Lærere (4 Theologer, 2 Jurister, 2 Medicinere og 7 i det philosophiske Facultet); men af disse var Universitetets Senior almindelig fritagen for at holde Forelæsninger, Sjællands Biskop var mere af Navn end af Gavn „trede Theolog“, Qvæstoren eller Rentemesteren (en Bestilling, der besattes ved Valg blandt Professorerne) var fritagen for Forelæsninger, om han end skulde lade en Anden læse for sig; og endelig havde den yngste philosophiske Professor som Notarius saa mange skrivende Forretninger, at det neppe kunde undgaaes, at hans Lærergjerning blev forsumt derved.

Et ikke uvæsentligt Supplement til Christian VI's Fundats danner Forordningen af 10de Februar 1736, hvorved en Examen for Jurister (latinske og danske) indførtes, idet der tillige gaves dem, der bestod Prøven, Udfigt til Ansættelse i Statens Tjeneste. Denne Foranstaltning er Begyndelsen til det juridiske Studiums Dplomst ved vort Universitet. Mændens vi fra de foregaaende Aarhundreder kun have faa danske Mænd at nævne, der have indlagt sig Fortjenester af Retsvidenskaben, faa er det i Sandhed en lang Række af berømmelige Jurister, der siden Christian VI's Tid have prydet vor Universitet og vore Domstole.

Vren for den nævnte Forordning skuldes væsentlig Andreas Hojer, en Sønderjyde af thysk (pietistisk) Dannelse, der var kommen til Kjøbenhavn som Huslærer og siden blev Læge, derpaa fgl. Historiograph (bl. A. Forfatter af en fortræffelig thysk Fremstilling af Frederik IV's Historie) og endelig (1734) juridisk Professor, Generalprocureur, Medlem af Kirkeinspections-Collegiet og af Missionscollegiet — i det Hele en høist mærkelig Mand, et lyst Hoved og en energisk Charakter († 1739). I de faa Aar, han virkede som juridisk Docent, udrettede han store Ting, saa han neppe med Uret er bleven kaldet „den virkelige Stifter af den videnskabelige danske og norske Lovkyndighed“. Flere af den følgende Tids ansete Jurister, som Peter Rosod Ancher og andre, ere dannede i hans Skole. Imidlertid bør det dog ikke glemmes, at ogsaa Holberg — der

forøvrigt tidligere havde været Hojers Modstander — uden at være beskikket Lærer i Retsvidenskabten væsentlig har fremmet det opblomstrende juridiske Studium ved Udgivelsen af sin Natur- og Folkeret. G. L. Baden mener endog, at han ved dette Skrift har gæbnet mere end nogen af de samtidige juridiske Professorer. De mange Oplag, Skriftet fik i Løbet af faa Aar, vidne i ethvert Tilfælde om, at det er blevet stærkt benyttet.

Med Kjøbenhavns Brand og Frederik IV's Død var Holbergs Virksomhed som dramatisk Forfatter standset for en lang Aarrække. Den nye Tid var ikke gunstig for Sligt, og Holberg var for klog en Mand til at ville trodse mod den herskende Tidsretning. Derimod gjorde han rigelig Brug af sit Talent som historisk og populær-philosophisk Forfatter, og frembragte en Række Værker, som vandt ham almindelig Anerkjendelse ogsaa i Kredse, der tidligere havde rhyntet Næse af hans Komedier eller havde harmet sig over Satiren i „Peder Paars.“ At hans gamle Lune dog ikke var uddødt, viste han ved „Niels Klins underjordiske Reise“ (1741), som han, maaske af Forsigtighedshensyn, udgav udenlands og paa Latin. Særlig Interesse med Hensyn til Universitetets Historie har hans „Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat“, da han her har meddelt en udførlig Fremstilling af de akademiske Forhold. I Hovedsagen forholder han sig refererende; men undertiden stikker dog Satirikerens frem, som naar han i Anledning af det Misforhold, der fandtes

mellem det Antal Studenter, som studerede Theologi og dem, der lagde sig efter andre Fag, bemærker: „om det kommer af Studenternes Gudfrøgtighed, at de have en naturlig Begjærlighed til det theologiske Studium, eller de finde deres Regning bedre derved, det vil jeg lade Andre efterforske.“ Forøvrigt bemærker han: „Vel er det sandt, at Philosophien ogsaa med Frugt her bliver lært, men under det, som vore Studenter kalde Philosophi, befattes hverken Philosophia Moralis eller Naturalis, men alene Logica og Metaphysica, som de kalde Introduction eller Veiviser til Theologien, for hvis Skyld Mange lægge stor Bind derpaa. Udi Theologien ere de derfor saa øvede, at de fleste vide at svare paa Latin til de største Objectioner, som derudi forekomme, og derudi langt overgaae fremmede Studenter, af hvilke de derfor høiligen blive ansete, i Besynderlighed formedelst den Færdighed de have i at exprimere sig paa Latin, hvilken ikke findes hos den studerende Ungdom paa andre Academier, hvor ikke mange saadanne daglige Exercitia holdes, som paa dette kongelige Convictorium, hvor Ungdommen øves udi at tale Latin og at disputere udi adskillige Materier, saa det er høiligen fornødent, at samme Convictorium eller Kloster bliver holdet vel udi Hævd.“

Holberg vilde altsaa ingenlunde have Klosterøvelserne affstafede, ja ansaae dem endog for „den bedste Skole paa Akademiet“. Kun savnede han, at ingen historiske og juridiske Theses her bleve forhandlede, „hvilket foraar=

sager, at vore unge Studenter, dem selv til Skade, fast ingen Kundskab have om bemeldte Studier". „Hvis derimod disse Videnskaber ogsaa tilligemed de andre bleve øvede paa det fgl. Convictorium, vilde de tydske Studenter, som komme hid udi Høbetal, og ved deres hvorvel superficielle Videnskab udi historiske og juridiske Sager insinuere sig udi fornemme Folks Huse, og blive Hovmestere for adelige Børn, snart af dem selv tage Afsted her af Riget, og overlade saa mange skjønne Conditioner til vore infødte danske og norske Studenter, som derved kunde faae Leilighed til at reise udenlands og gjøre sig bekvemme til Kongens og Landets Tjeneste." Naar juridiske Emner forhandlede i Klosteret, vilde dette efter Holbergs Mening ogsaa kunne blive en god Skole for vordende Advocater.

Skulle vi ved Siden af Hojer og Holberg nævne endnu en Mand fra dette Tidsrum, hvis Virksomhed kastede Glands over det lærde Væsen, og til hvem Universitetet staar i en Taknemmelighedsgjæld, da maa det utvivlsomt være Hans Gram, en af de solideste og meest vidtomfattende Videnskabsmand, Danmark nogensinde har frembragt. Han var født i Bjergby Præstegaard ikke langt fra Skagen og havde modtaget en saa grundig Undervisning af sin Fader, at han, allerede da han kom til Universitetet, vakte Opsigt ved sine ualmindelige Kundskaber, særlig i Græsk. I Aaret 1714 blev han Professor ved Universitetet i dette Fag, senere tillige fgl. Historiograph og Geheimearchivar. Hans Lærdom

i den latinste, græske og østerlandste Philologi var saare omfattende, „alle Tiders og Nationers Historie“ havde han gennemgransket. Latin og Fransk skrev han med samme eller vel endog større Væthed end Dansk. I det Hele er det ikke let at nævne nogen Videnskab, hvori han ikke var hjemme; thi ogsaa Mathematik og den lærde Theologi havde han dyrket med Flid. For Naturvidenskabens Betydning havde han et aabent Øie. Fædrelandets Historie skulder ham saare meget. Man har kaldt ham den historiske Kritiks Fæder. Høit anseet af Hjemmets Stormænd og fremmede Lærde gjaldt hans Stemme meget. Christian VI's Universitetsfundats kan væsentlig ansees som hans Bærk, og det danske Videnskabernes Selskab har han grundet. Han døde 1748. Meget af hvad han havde arbejdet paa, fik han ikke fuldendt, men han kunde dog med Sandhed sige: Jeg har arbejdet uafsladelig og ufortrødent, Tiden kunde jeg ikke forlænge. „Brav, retsindig, mild og kjærlig. viste han sig i alle Forhold som en oprigtig Christen“; men med den pietistiske Retning, som blev herskende under Christian VI, kunde han ikke forlige sig.

Denne Retning, som havde banet sig Vej her til Landet fra Halle og Hernhut, støttet navnlig af de tydske Præster ved Hoffet, havde allerede under Frederik IV havt ikke ringe Magt. Den theologiske Professor Hans Bartholin, der var Retningens ivrige Modstander, skrev 1724 fra Kjøbenhavn til en god Ven i Splyland: „Her er desværre ikke mange Retfin-

dige, mens man maa fornemme med Græmmelse, at en stor Del under Gudsfrøgtigheds Skin studere Theologiam latitudinariam, og Israels Propheter ere som Ræve i Orken, og gjærder ikke Gjærde om Israels Hus: ere Gallionister, ja endnu mere, raader saavel den studerende Ungdom som Almuen til at læse pietistiske affetiske Bøger. Nu har jeg ved Guds Naade været udi 31 Aar i det theologiske Facultet; mange Biderværdigheder har imidlertid mødt mig, fordi jeg efter det Talent, som Gud har givet mig, haver i al den Tid haandhavet den rene Lære; og takker jeg Gud, at jeg haver overbundet formedelst ham, som mig elskte. Men som man nu med Drovelse maa eragte, at Hofjesuiters skinhellige Grillen har mere Gehør end den rene Lære, slaaer jeg mit Sind til Rolighed (dixi et liberavi animam) og takker Gud, at jeg er saa gammel, som jeg er — mit Die seer til Evigheden, og min Fod iler til Graven."

Saaledes var en gammel orthodox Professor tilmode overfor den nye Tids Kærelser. I Christian VI's Tid blev Würtembergeren Jeremias Fredierich Reuss ansat som theologisk Professor her ved Universitetet, hvorved Opvækkelsesretningen fik en betydelig Støtte. Mere end han virkede dog uden Tvivl Præsten Ewald ved Waisenhuset (Digteren Johannes Ewalds Fader), der ved sine opbyggelige Forsamlinger vandt megen Indflydelse blandt de yngre Theologer, og i det Hele i alle Lag af Samfundet. Den fælles Tro har en Magt til at nedbryde ellers uoverstigelige Skillemure.

I en Students Stambog fra hine Dage finde vi derfor Hofdamer og Skradersvende, Livlæger og Studenter, Grever og Lakaier Side om Side indførende deres fromme Dnster.

Dog vil man neppe med Frie kunne sige, at denne Retning nogensinde var herskende her ved Universitetet. Forholdet kunde vel betegnes saaledes, at Nogle vare virkelig med, og Andre gabe sig Mine deraf; men at Modstandernes Tal ikke var lidet, kom senere til Syne. Hvad der end med Rette kan siges om de Baand, der lagdes paa Yttringsfriheden, og de Forsøg, der gjordes, paa at bringe Folk til at vise sig gudfrygtigere, end de virkelig vare, saa staaer det dog fast, at Christian VI's korte Regjeringstid (1730—46) var meget betydningsfuld for Universitetet. Alt laae i Ruiner, da han tiltraadte Regjeringen, men næsten Alt var sat i en god Stand, inden han gif bort. Selv Holberg omtaler Christian VI som „Videnstavernes og Studeringernes store Befordrer“, og disse Ord vare ikke nogen Smiger for den levende, men en Dom over den døde. Og vor høit fortjente Historiker Langebek veed i sin Mindetale over Kongen ikke at finde stærke Ord nok til at skildre de Fremskridt, den videnskabelige Sands havde gjort under denne Konges fredelige Regjering.

XIV.

(Forsøg paa at drage Adelen's Søner til Univer-
sitetet. Sorø Akademi. Frederik V's Tid.
Philosophen Fred. Chr. Gilschov. Natur-
videnskaben. E. Pontoppidan. Linnés
Disciple. Den botaniske Have.)

Siden Reformationen havde Universitetet i
Grunden meest været for fattige Studenter.
Rige Folks Søner og særlig unge Adels-
mænd lode sig vel jævnlig immatriculere, men
gik saa snart efter til udenlandske Høiskoler,
hvor der formeentes at være bedre Leilighed
til saadanne juridiske, statsvidenskabelige og
historiske Studier, der kunde gjøre dem stikede
til at beklæde høie Statseembeder. Herved var
der imidlertid ikke blot den Mislighed, at ikke
ubetydelige Summer derved aarlig gik ud af
Landet, men ogsaa at de unge Herrer ikke
egentlig lærte det, de nærmest havde Brug for
i den danske Statstjeneste, men snarere
fremmedgjordes for de hjemlige Forhold. I
Erkjendelse heraf havde Christian VI udstedt en
Forordning (1743), hvorved det paalagdes alle
saadanne at deponere ved Kjøbenhavns Uni-
versitet, forsaavidt de vilde have Haab om
fremtidig Ansættelse; dog indrømmedes dem
Fritagelse for offentlig Examen, idet de kunde
slippe med at lade sig privat examinere af en
Professor (den saakaldte Kætelovnsexamen).
Udenlands maatte de ikke reise uden først at
have erhvervet sig saadanne juridiske og histo-
riske Kundskaber, at de ikke, som tidligere oftere
var skeet, ved deres Uvidenhed skulde gjøre
deres Fædreland Skam.

Det var netop en af Holbergs Yndlings-
 tanker, at ogsaa den fornemme Deel af Ung-
 dommen, som fremtidig vilde faae meest Ind-
 flydelse paa Statens Styrelse, skulde kunne
 finde sin Uddannelse hjemme — en af hans
 første historiske Forelæsninger angives udtryk-
 kelig som beregnet paa adelige Ynglinger —;
 det maatte derfor særlig interessere ham, da
 den Plan om Gjenoprettelsen af det ridderlige
 Akademi i Sorø, som allerede Christian VI
 havde næret, med Kraft optoges strax efter
 Frederik V's Regjeringsstiltrædelse. For at
 fremme Sagen lovede han at testamentere den
 bethdelige Formue, han havde erhvervet ved
 sin slittige Pen, til det nye Akademi, idet sam-
 tidig hans Fordegods ophøiedes til et Friher-
 skab, og han selv adledes. Kort efter udsted-
 tes Fundatsen af 7de Juli 1747 for Sorø
 Akademi, om hvilket Holberg et Par Aar efter
 udtalte det skuffende Haab, „at det efter An-
 seelse vil blive et florissante og bestandigt Aka-
 demi“. Mange forundrede sig over, at en
 Professor ved Kjøbenhavns Universitet vilde
 hjælpe til at grunde en Stiftelse, der kunde
 blive en Concurrent for den Høiskole, ved hvil-
 ken han selv saa mange Aar havde virket; men
 Holberg saae heri netop et Gode: „jo flere
 Akademier udi et Land, jo bedre; thi derved
 oppækkes Emulation saa vel mellem Lærere
 som Studenter. Man veed, hvad Virkning et
 Monopol har, og at ved dets Hævelse faaer
 man Varerne baade bedre og for lettere Kjøb.“

Det var disse „bedre Varer“, Holberg
 længtes efter, og som han vel ogsaa selv søgte

at bringe til Torvs. Vi kunne dog ikke her dvæle ved hvad han udrettede i de Aar, han havde tilbage — han døde 28de Januar 1754 — skjøndt Udskilligt deraf kan være bethdningsfuldt nok, men maa henvende Opmærksomheden paa det, der især karakteriserer Aandslivet ved Universitetet i Frederik V's Tid. Dette finde vi deels i den forholdsviis bethdelige Indgang, som den wolfiske Philosophi vandt, deels i den ved Linné vakte Interesse for Naturvidenskabene, forplantet til os fra Sverig, en Kant, hvorfra Universitetet ellers ikke pleiede at faae sine Impulser, men i vore Dine netop derfor desto mærkeligere.

Den wolfiske Philosophi er bekjendt ved sin strengt deducerende Methode, der støtter sig til Grundsætningen om den menneskelige Forstands Tilstrækkelighed til at gjennemtrænge og løse Tilværelsens Problemer. I alle Forhold gjaldt det mathematisk-logiske Beviis, og Methodens fandt ligesaa godt Anvendelse i Theologien som i Retsvidenskabene og paa Philosophiens forskjellige Omraader. Alt gik ud paa forstandsmæssig Klarhed og Tydelighed, hvorfor denne Skoles Disciple ogsaa vare særlig tilbøielige til at anvende Moderensmaalet. Man henvendte sig jo til en Evne, som Alle besad, om end ikke lige udviklet, og det gjaldt netop om at faae saa mange som muligt med — det demokratistiske Princip rørte sig allerede og blev med hver Dag stærkere. Man erindre blot, at Holberg paa sine gamle Dage sagde, at han ofte havde mere Udbytte af at tale med Bønder end med studerede Folk. Der

var i Wolfianismen — ligesom senere blandt Hegels Disciple — en udpræget Høire- og Venstreretning. Den første meente at kunne føre et forstandsmæssigt Beviis for Christendommens Sandhed, eller dog for Aabenbaringens Mulighed. „Et almindeligt Særkjende for den wolfiske Theologi er det,“ siger L. Helveg, „at den fortrinsviis dvæler med Interesse ved Behandlingen af den naturlige Religion for her at anvende sin deducerende Methode, og udaf de uroffkelige Grundsandheder at godtgjøre Guds Tilværelse og Styrrelse af Verden, Sjælens Væsen, dens Tilblivelsesmaade og Udødelighedshaab“. Fra denne Side bekjæmpedes med Kraft Skolens venstre Side, Fritænkerne, der gik ud fra det samme Princip om Forstandens Tilstrækkelighed, men i deres Beviisførelse kom til et ganske andet Resultat, idet de nægtede Muligheden og Nødvendigheden af en særegen Aabenbaring. Ved Siden af den naturlige Theologi var Moralen det Gebet, hvorpaa de Alle bevægede sig med størst Frihed, og idet de gik ud fra det af Wolf opstillede høieste Moralprincip „stræb efter Fuldkommenhed“, var der Leilighed til at gennemføre Systemet i mangfoldige Afstygninger, ligesom dem, der nærmede sig Pietismens Bods-kampe, til dem, der prædikede en materialistisk Lykkelighedslære.

Allerede Holberg har paa mange Maader, særlig ved sine „Moraliske Tanker“, banet Veien for denne Retning. Blandt vore Jurister havde den ivrige Tilhængere i Christian Thestrup (først Professor i Mathematik,

siden i Retsvidensskaben), Henrik Stampe, der begyndte som Professor i Philosophi, men snart efter gik over til Lovkyndigheden og har vundet sig et stort Navn i denne Videnskab, især ved sine „Erklæringer“, og Peder Rosfod Ancher, der har erhvervet sig blivende Fortjeneste af vor Lovhistorie. Blandt Theologerne fremhæve vi Professor Rosenstand Goiske, hvis „Billige Frietanker mod ubillig Frietænkerie“ (1753) er rettet mod Skolens ovenomtalte Venstre. Især fortjener dog den unge, udmærket begavede Frederik Chr. Gilschow at nævnes. Han naaede ikke at blive Professor, da han døde kun 25 Aar gammel (1750), men han holdt paa Borcks Collegium philosophiske Forelæsninger og udfoldede en forbausende literair Frugtbarhed, saagodtsom udelukkende i Modersmaalet, som han berigede med en Mængde philosophiske Kunstord, der siden ere bleve Fælleseie. Latinen vilde han have tilside, Skolerne skulde reformeres, forat Forstanden ikke skulde blive øde og tom, medens Hukommelsen alene fyldtes; Fagene skulde deles, saa at enhver Lærer fik sit. I sine philosophiske Skrifter søgte han overalt at faae sine Læsere til at kaste Brag paa den ufrugtbare Lærdom, at vække Interesse for philosophiske Meningers Historie og at gjøre selvstændig Granskning til en Eien-dom for Alle, ogsaa for dannede Kvinder. Han søgte at slaae fast, at „man maa gaae ud fra den naturlige Religion for at komme til den aabenbarede“, men vilde dog ikke bestride Bibelens Autoritet: „thi Fornuft som Fornuft,

det er Indsigt i Sandhedens Sammenhæng, kan umulig staae i Strid med den evig ubedragelige Sandhed, som har givet os Fornuftten og Bibelen". Mod Fritankerne bemærker han: „Alt det, som I sætte mod Guds Forsyn og hans Dyrkelse, har sin Oprindelse af Eders Lysters moralske Trældom. En sund Fornuft har ligesaa lidt sagt Eder, at Verden regjeres af en Slumpelykke, som at Kjøbenhavn er bleven bygget af en Hvirvelvind". — I sin Oversættelse af Voltaires Zadig omtaler Gilschow dog Forfatteren som en „viis Mand", og Tidsstrømningen førte, paavirket af den Litteratur, der udgik fra Frankrig, henimod en Tilstand, hvor Fritankeriet skulde gribe mere og mere om sig, men ogsaa skulde aabenbare sine Conseqventser.

Fra Philosophien vende vi os til Naturvidenskaben, for hvilken en ny Morgenrøde begyndte at grye. Den navnkundige Carl Linné havde i Sverrig vaakt en hidtil ukjendt Iver for Granskningen af Naturen og særlig af Planteverdenen, og den Begeistring, hvormed han drev Studiet, virkede i vide Kredse. Det var som et nyt Land, der var opdaget, og som Mange derfor kappedes om at tag i Besiddelse. Hos os havde Naturvidenskaben været temmelig forsømt, siden de berømte Naturgranskere i det 17de Aarhundrede vare gaaede bort, nu vaagnede Interessen igjen, og det med Kraft. Den medicinske Professor Balth. Joh. Buchwald, der ialtfald fra 1748 af stod i Brevverling med Linné, drog Omsorg for, at en ung dansk

Bidensfabsmand, Tycho Holm, fik Stipendium til at reise til Upsala for at studere under Linné. Da han vendte hjem, hædret men denne store Lærdes Tillid, sendte Regjeringen ham imidlertid som Læge til Norge under en grasserende Epidemi. Herved gik to Aar omtrent spildt for hans naturhistoriske Studier. Efter at være kommen tilbage derfra fik han atter Stipendium og ilede strax igjen til Linné og siden videre. Han maatte dog endnu en Gang tilbage til sin kj re Lærer og vendte saa endelig 1757 hjem, hædret med den medicinske Doctorgrad fra Universitetet i Upsala og et glimrende Bidnesbyrd fra Linné. Nu blev han, sk ndt ikke rigtig efter sit  nske, Professor ved det „ konomiske Amphitheater,“ som paa Grev Molties Tilskyndelse var oprettet paa Charlottenborg; men saa døde han kort efter (1759), just som han stod i Begreb med en Reise til England for videre at udvikle sine Kundskaber.

Imidlertid havde Regjeringen indkaldt tvende tydske Naturforskere og givet dem Ansættelse ved Universitetet, nemlig G. C. Deder og C. G. Krazenstein. „Man maa“, siger Nyerup, „have følt, at Universitetet stod saa langt tilbage i disse praktiske Videnskaber, hvis Flor med Rette troedes i høi Grad at kunne befordre Statens Vel, at man kun langtsomt vilde opnaae noget Resultat. Dertil havde Ministeriet ikke Stunder. Disse Videnskaber vare i en vis Henseende at betragte som fremmede Planter i en ny Jordbund; men ved Hjælp af vedbørlig Pleie og den na=

turlige Varme vilde de sandelig nok kunne have trivedes, ligesaa vel her som i Sverig; men man vilde strax see Frugter. Man greb da til at betjene sig af Dribhunsvarme og indkaldte fremmede Lærde. Deder kom 1752 og Krazenstein 1753. Vel vare de begge hyperlige Mænd; men dog er det et stort Spørgsmaal, om Tycho Holm ikke kunde have erstattet os Savnet af Botanikeren Deder, ligesom Todsleuf eller Green (to unge Physikere, som nu blev skudte tilside) Savnet af Krazenstein."

Da den som Kirkehistoriker og Topograph hæderlig bekjendte Dr. Erik Pontoppidan 1747 fra Hofpræsteembedet i Kjøbenhavn blev kaldet til Bispestolen i Bergen, blev han under Opholdet i Norge greben af en saadan Interesse for Naturhistorien, et Fag, der forhen havde ligget ham fjernt, at han i Løbet af nogle Aar udarbejdede sit „Forsøg til Norges naturlige Historie (2 Dele, 1752—4). I Tilsegnelsen til Universitetets Patron, Grev Joh. Ludv. Holstein, udtalte han: „Sandelig jeg ønskede med den fortræffelige C. Linné, at endog de af vore Studenter, som ikke just ville gjøre Profession af Lægekunsten eller noget deslige, men af Guds Ords Randsjagelse og Fremsettelse i et offentligt Læreembede, anvendte en Deel af deres akademiske Aar mere eller dog ligesaa vel til at studere Physik som Metaphysik eller Logik.“ Denne Tanke greb Holstein, og han forelagde Professorerne det Spørgsmaal, om det ikke var bedst, da Kongen ønskede at fremme de mathematiske og især

physiske Videnskaber, om man deels opmun-
trede, deels paalagde de theologiske Studerende,
at de tillige skulde lægge sig efter Physiken.
Flere af Professorerne vare stærkt stemte der-
for, og da Pontoppidan imidlertid 1755 blev
kaldt ned til Kjøbenhavn for at overtage Em-
bedet som Universitetets Profantsler, en Stil-
ling, som Ingen havde beklædt siden Niels
Hemmingsen, kom han selv til at deel-
tage i Forhandlingerne. Man blev dog med
Rette betænkelig ved at give Naturvidenskabens
Dyrkere et bestemt Fortrin ved Besættelsen af
Præstekald, og det endte derfor med Pontoppi-
dans Botum, at man vel ikke skulde udstede
nogen almindelig Bestemmelse i saa Hen-
seende, men engang imellem befordre en i
de physiske Videnskaber distingveret Candidat
til et godt Kald, da dette strax vilde vække
Opmærksomhed og anspore til Efterligning.

Vi nævnte ovenfor T. Holm som en Di-
scipel af Linné; men han var langt fra den
 eneste Danske, der med Kjærlighed og Tak-
nemmelighed nævnede den store Naturgranster
som sin Lærer. Chr. Friis Rottbøll,
Joh. Chr. Fabricius, Joh. Zoega,
Martin Bahl og endnu Flere havde stu-
deret under ham, Mænd, som alle have vundet
et anseet Navn i Naturvidenskabens, og hvoraf
de tre bleve Professorer ved vort Universitet.
Andre, som D. F. Müller og Morten
Th. Brünnich, havde vel ikke staaet i et saa-
dant Forhold til Linné, men ærede ham lige-
fuldt som deres Lærer og Forbillede og stode
i en livlig Brevverling med ham. „Deres

Velbaarenheds Fortjenester af Naturhistorien — saaledes skriver D. F. Müller 1773 til Linné, da han tilegnede ham det berømte Værk om Ormene — „ere store og vidtbekjendte; De har gjort, at vi ansee Skaberens Gjerninger fra en ganske anden Side end vore Forfædre; Dem og nogle faa andre store Mænd vil Eftertiden vide Tak for Deres uforsagte Mod til at opløste en Deel af det Dække, der i saa mange Aarhundreder har hindret Naturens Kjendelse. Jeg glæder mig ved at leve i Deres Periode og at kunne for Dem, hvis Fodspor i Naturens lykkelige og nøiagtige Betragtning jeg i nærværende nye og udtrykkelige Deel følger, offentlig frembringe det Dnste og den Hyldest, hvori alle Naturens Kjendere og Elskere forene sig med mig.“

Ved de ovennævnte og flere andre Videnskabsmænds ufortrødne Arbeide hævede den naturhistoriske Kundskab sig i Løbet af nogle Decennier til en forhen ukjendt Høide. Samtidig udgaves det monumentale Værk *Flora Danica*, og den botaniske Have fik en langt bedre Plads, end den forhen havde havt, idet Haven bag Charlottenborg blev indrømmet til dette Brug, medens et kemisk Laboratorium nu indrettedes paa den Plads ved Universitetet, hvor den botaniske Haves Drivhuus forhen havde været.

Flere af disse Foranstaltninger, som overhovedet en Deel af de ovennævnte Naturgranskeres Virksomhed, tilhører dog Christian VII's Tid, der i det Følgende skal være Gjenstand for vor Opmærksomhed.

XV.

(Christian VII.'s Tidssalder. Struensees Reformplaner. J. E. Gunnerus. Den guldbergske Periode. Schack-Rathblou og H. F. Janson. Universitetsfundatsen af 1788. Posthuusseiden.)

Christian VII.'s Tidssalder er for Universitetets Bedkommende som i saa mange andre Henseender Projecternes gyldne Tid; det ene Project jager det andet, der er en Lyst til at reformere som aldrig før, og paa Grund af den ubundne Skrivefrihed, der fra 1770 til 1799 herskede, er der nok om at give gode Raad; men at blive enig om, hvad det Bedste er, det er ulige vanskelige. At Universitetsordningen af 1732 i flere Stykker var forældet, skjøndt den endnu ikke var 40 Aar gammel, kan ikke forundre, naar vi erindre, hvor smaa de Fremskridt vare, som dengang gjordes, og hvor meget Tiden siden havde forandret sig. Professorerne vare rigtignok for største Delen af en anden Mening i dette Stykke end Reformvennerne; men de havde nu engang faaet Ord for at holde paa det Bestaaende, ialtfald indenfor deres egen Kreds. Der var da ogsaa adskillige af dem, som Intet havde at haabe ved en Forandring, men vel en god Deel at tabe. Da kom der en Mand, som baade havde Lyst og Evne til at føre noget Nyt frem, og dertil en Magt, som ingen Underfaat havde besiddet siden Enevældens Indførelse. Den Mand var Struensee.

Den 4de Januar 1771 udgik der en Cabinetsordre til Consistorium af det Indhold, at

da Hs. Majestæt ikke var tilfands at ansætte nogen Universitetspatron (efter Grev D. Thott, som var bleven affsediget), men alligevel ønskede Videnskabernes Flor og Udbredelse, saa skulde Professorerne snarest mulig udkaste en Plan i den Retning og indsende samme til nærmere Drøftelse. Ordren var paa Tydsk, i hvilket Sprog de fleste af de følgende Forhandlinger om Universitetets Anliggender i Struensees Tid førtes. Vi kunne desværre ikke her følge disse i det Enkelte, skjøndt de ere meget interessante. Det maa være nok at bemærke, at, efterat den ene Plan havde krydset den anden, kaldte Struensee Biskop J. E. Gunnerus fra Trondhjem ned til Kjøbenhavn og overdrog ham at lede Reformværket. Gunnerus var af Studium nærmest Naturforsker, men forøvrigt vel kjendt i alle Videnskabens Egne; han havde været Docent baade ved Universitetet i Jena og i Kjøbenhavn, og han besad et lyst Hoved og megen Arbeidskraft. Han tog da ogsaa med Iverfat paa Sagen, saa han den 16de December 1771 kunde indgive et (tydsk) Udkast til en forbedret Indretning af den høie Skole i Kjøbenhavn. Der skulde være fire Faculteter, et theologisk, et historisk, et juridisk og et filosofisk, men det sidste skulde være deelt i sex Klasser, nemlig Fundamentalklassen, den moralsk-politiske, den mathematiske, den physiske, den medicinske og den æsthetisk-philologiske Klasse. Professorernes Tal skulde forøges bethdelig, undtagen i det theologiske Facultet, men til Gjengjæld skulde Lønningerne ned-

sættes — dog gik Gunnerus langt fra saa vidt i Medsættelserne, som Struensee egentlig vilde have. En Deel af de hidtidige Professorer indstilledes til Afsted, og der gjordes Forslag om nye i deres Sted ligesom ogsaa til de projecterede nye Professorater. Alle Faculteter og Klasser skulde have lige Rang. Professorerne maatte ikke dictere, men skulde have trykte Bøger til Grundlag for deres Forelæsninger, hvilke sidste alle skulde være paa Dansk. Examen artium og philosophicum skulde bortfalde — Skolerne skulde altsaa overtage Garantien for Demittendernes Modenhed — og den theologiske og juridiske Embedsexamen skulde afholdes af Examenscommissioner, der ikke stode i Forbindelse med Universitetet. Den anatomisk-chirurgiske Underviisning skulde lægges ind under Universitetet. Den botaniske Have skulde udvides og forsynes med et fuldstændigt Bibliothek. Disputereøvelserne i Communitetet skulde bortfalde, og dette Stipendium fremtidig ikke være forbeholdt Theologerne alene. De akademiske „Corpora“ (3: de til hvert enkelt Professorat henlagte Tiender og Fordegodser) skulde inddrages under en fælles Bestyrelse, og Professorerne sættes paa fast Lønning; dog skulde de have Ret til at tage Betaling af deres Tilhørere efter en fast Taxt. Hvert tredie Aar skulde Consistorium udgive en trykt Fortegnelse over de akademiske Stipendier med Bedføielse af Navnene paa de Studenter, som nød dem. Ingen Student maatte befordres til Embede, og ingen Adelsmand reise

udenlands, før vedkommende havde studeret 2—3 Aar ved Kjøbenhavns Universitet.

Saavidt Hovedpunkterne i Gunnerus's Forslag, der støttede sig til den Instruction, Cabinetsministeren havde meddeelt. Hertil kom endnu en detailleret Plan til Oprettelsen af et norsk Universitet i Christianssand. Ingen, der kjender de daværende akademiske Forhold vil kunne nægte, at den tilsigtede Forandring var radical, men ogsaa at den indeholdt hyperlige Elementer. Eftertiden har næsten ikke havt Andet at gjøre end i Stumper og Stykker at indføre en god Deel af disse Reformers, og er maaske endnu ikke kommen til Ende dermed. Foreløbig blev det Hele kun et Project; thi en Maaned efter foresaldt den bekjendte Hofrevolution. Den dristige, men ogsaa hensynsløse Minister styrkede fra sin Magts Tinde, og Gunnerus, der var udsæet til Vicekansler for Universitetet i Kjøbenhavn, eller for det nye Universitet i Norge, maatte reise tilbage til Trondhjem og døde et Aarstid efter. En Brodersøn af ham skrev til Pinné, med hvem den Afdøde havde staaet i nøie Forbindelse: „Siden sin Hjemkomst fra Kjøbenhavn, var han aldrig nogensinde mere den muntre og morsomme Gunnerus. Det gif ham saa haardt til Hjærte, at hans spildte Umage med at opvække vore Studerendes nøiere Iver og Arbeidsomhed her ved Akademiet ikke blev nyttet og sat i Værk; men maaske den vil blive paastjønnet af Efterslægten.“

Struensees Reformplaner vare altsaa faldne

virkningsløse til Jorden, dog ikke ganske virkningsløse, thi der var kommen en Fart i Tingene, der længe sporedes. Det gjaldt for de nye Magthavere om at bevare den offentlige Meinings Sympathi. Ved at omtale det Særsyn, at en akademisk Commission kort efter endt sit Arbeide i Løbet af to Maaneder, bemærker Jac. Baden meget træffende: „Dertil maa Grunden søges i den almindelige Virksomhed, som i denne Tidsperiode herskede i alle Sagers Drift, og som har Sted i alle Revolutioner, uden enten at være Bevies for Administrationens Forandring til det Bedre, eller at tjene Undersaatterne til Borgen for, at samme Virksomhed og Tjenstiver vil blive ved, naar den tilsigtede Revolution er bleven fuldført.“

Bladsen tillader os dog ikke at dvæle udførligt ved, hvad der virkedes for Universitetet i den saakaldte guldbergske Periode (1772—84), skjønt adskilligt deraf er mærkeligt nok, saasom „den nye forbedrede Foundation for Communitetet og Regentsen“ af 25de Juli 1777, ifølge hvilken Studenterne til hver Dag skulde gjøre Rede for et foresat Pensum, og den Bestemmelse, der bestod fra 1773 til 1788, om, at man ved theologisk Attestats kunde læse til en bestemt Charakteer — hvem der vilde nøies med Non cont., og det var der mange, der gjorde, kunde slippe for billigt Kjøb. De fleste af de guldbergske Bestemmelser maatte dog snart atter vige for noget Nyt. Vi ile derfor fremad til det korte men betydningfulde Tidsaffnit (1786—88), da

Schack-Kathlou var Universitetspatron og Dr. Hector Friederich Zanson Profantsler, en Tid, der bl. A. er betegnet ved en Mængde Flyvestrifter om akademiske Anliggender, især om Anvendelsen af Universitetets Midler. Zanson var en Tydster, der var kommen her til Landet som Hovmester for nogle unge Adelige; han var først bleven tydsk Slotspræst, derpaa Hosprædikant, saa theologisk Professor og var nu, efterat N. C. Valle 1783 var bleven Sjællands Biskop, den øverste i det theologiske Facultet. Under sit Ophold her, var han bleven temmelig godt daniseret. For Resten var han en Mand med Sands for Fremskridt: „Iver og Nidkærhed for Videnskabernes Bedste og Universitetets Flor“ — siger Nherup — „kan man ikke nægte ham, og dristig nok var han, saa det ikke varede et halvt Aar, før Billederne under den guldbergske Underviisningsbygning alt ravede.“ Resultatet af hans Virksomhed foreligger i den „nye Fundation og Anordning for Kjøbenhavns Universitet,“ af 7de Mai 1788, hvorved Christian VI's Universitetsfundats endelig affstafedes, og den Ordning indførtes, som i sine Hovedtræk har bestaaet indtil vore Dage.

En Maaned efterat den nye Fundats var udstedt, var Schack-Kathlou rigtignok færdig som Statsminister og Universitetspatron, og Zanson, der havde støttet sig til ham, fandt nu Pladsen som Profantsler saa tornefuld, at han foretrak at gaae som Biskop til Aarhus. Men skjøndt saaledes et Hovedhjul faldt ud

af den nye Maskine — Universitetsordningen af 1788 var nemlig beregnet paa en Profantkler som Hoved for den akademiske Stat — saa blev den dog ved at gaae, hvorvel Ingen siden Janson har beklædt den nævnte Post. I den følgende Tid hjalp man sig da paa andre Maader. Inden vi dog gaae over til de Former for akademisk Styrelse, der ville føre os til Tider og Forhold, vi tildeels af en egen Erfaring kjende, skulle vi meddele en lille Episode af Studenterlivet fra hine Dage, da den, skjønt uden vigtigere Følger, dog har en vis Mærkværdighed som en svag Gjenlyd af den franske Revolutions Tordenbrag.

Her i Landet, som i de fleste af de Lande, hvor man var vant til at lytte til Parolen fra Frankrig, fandt Revolutionsbevægelsen ikke ringe Sympathi, navnlig hos den unge Slægt og særlig i Kjøbenhavn. Vel tænkte man just ikke for Alvor paa at gjøre et lignende Oprør, da den regjerende Kronprinds paa en Maade selv gik i Spidsen for Frihedsmændene; men der var dog kommet en Uro i Blodet, som til daglig Brug vel noiedes med at lytte sig i Biser og Taler inden lukkede Døre, men ved given Leilighed dog nok kunde true med Anvendelse af mere haandgribelige Midler.

Fra ældre Tid var der et slet Forhold mellem Officerer og Studenter. De Førstes Overmod og de Sidstes pirrelige Uresfølelse havde fra Tid til anden givet Anledning til Rivninger. Navnlig var der i Aaret 1787 i

Philosophgangen, den Tids Tivoli, forefaldet Kampe, som vel ikke haode ført til noget videre Resultat, men dog havde bidraget til at gjøre Stemningen endnu slettere, og da en Student kort efter kom en Skildvagt for nær, stødte denne ham i Brutalitet med Kolben for Brystet saaledes, at Stødet forvoldte det unge Menneskes Død.*) Hæren, som nu i flere Menneskealderne saa godt som ingen praktisk Anvendelse havde havt, betragtedes af mange — ogsaa udenfor Studenternes Kreds — som en unyttig Byrde for Landet og et blindt Redskab for Magthaverne. Revolutionsideerne skjærpede naturligviis denne Betragtning. Under disse Forhold forefaldt den saakaldte Posthuusfeide, hvis Hovedtræk vi her skulde gjengive nærmest efter Regentsens Historie-skriver F. Reinhardt.

Da en Flok Studenter den 2den Februar 1793, samme Dag som Efterretningen om Ludvig XVI's Henrettelse havde naaet Kjøbenhavn, ilede op ad Kjøbmagergade, kom en af dem (H. Chr. Michelsen) til noget ublidt at berøre en Lieutenant Komeling af Garden, som stod paa Hjørnet af Løvstræde samtalende med en Dame i et Vindue. Lieutenanten, som mulig antog Berørelsen for forsætlig, trak blank, idet han rimeligviis ledsagede denne udfordrende Handling med tilsvarende Ord; men

*) Sædvanlig henføres denne Begivenhed til den senere Posthuusfeide, men med Urette. Studenten, der hed Andreas Teilmann Engelbreth, døde nemlig den 23de Juli 1787.

Studenten lod sig ikke forkytte, rev Sablen fra ham og brækkede den itu over Knæet. Som det var at vente, samlede dette Oprin strax en Mængde Folk, der, oprørte over Officerens Adfærd, gjorde Nar ad ham og nødte ham til at søge Tilflugt i Postgaarden, hvis Port man for at beskytte ham mod den stedse vøgende Brimmel strax lukkede. Men Mængden fordrede høirostet, at Officeren skulde arresteres eller udliveres. „Na, sæt en Convolut om ham og send os ham herud!“ raabte man, og da denne Fordring ikke opfyldtes, og det Skete gjennem de tusinde Munde allerede var forvansket derhen, at Officeren havde stukket Studenten ihjel eller ialtsald saaret ham dødelig, blev Larven stedse større. Imidlertid var Efterretningen om Begivenheden formodentlig ogsaa temmelig forvansket, naaet til Regentens, hvor den vakte en overordentlig opbidset Stemning. Den Klokke, der ellers brugtes ved Demisprædikener i Regentkirken, eller naar Studenterne skulde bære Lig, anvendtes nu som Stormklokke; alle Gaardens Beboere styrtede ud af deres Kamre, og da de erfarede det Skete, hen til Begivenhedens Skueplads, ledsagede af en Skare, som ved Støien ilede til, deriblandt endeel Vratroser. Politiet, som var kommet tilstede, blev fordrevet, og først da der kom militair Magt, lykkedes det at rydde Pladsen foran Posthuset og at affpærre den fra de tilstødende Gader. Wien dermed var Uroen ikke forbi. En Student, som uden at vide, hvad der var foregaaet, kom til Stedet og vilde begive sig til sin Bolig, der laa in=

denfor den dragne Gordon, indlod sig i Underhandling med den commanderende Officeer; men denne viste ham grovt af, og da Studenten trængte paa, stødte en Soldat ham tilbage med Geværkolben. Denne Student, som herved kom til at spille den meest fremragende Rolle i Dagens Begivenheder, var den siden saa berømte Henrik Steffens. Da den omgivende Menneſkemængde saae, hvorledes han blev behandlet, vakktes Forbittrelsen paany. Man raabte til ham, at han skulde ile til Raadhuset for at klage, og fulgt af en uoverskuelig Menneſkemasse styrkede han afsted. Indladt paa Raadhuset forebragte han sin Klage; men da imidlertid det Rygte udbredte sig blandt Massen udenfor, at han holdtes tilbage som Fange, begyndte den under Raab og Skrig at kaste Stene ind ad Binduerne, ligesom ogsaa Polimesterens nærliggende Bolig blev bombarderet. Steffens maatte da paa Autoriteternes Opfordring atter ud paa Raadhuustrappen for at vise Høben, at han var fri og fortælle den, at han vilde erholde Fyldestgjærelse, hvorefter han, da Blodet nu var koldere og han begyndte at blive ængstelig for Følgerne af sin Martyrrolle, saa ubemærket som mulig sneg sig hjem.

Da Bevægelsen i Staden ikke syntes at ville lægge sig, fandt Regjeringen det fornødent at uddele skarpe Patroner til Soldaterne og at lade Afdelinger af Hestgarden jage gennem Gaderne for at sprede de samlede Hobe. Samme Aften blev der tillige anordnet en Commission til at undersøge det Forefaldne,

og Rector og Professorer fik om Natten Befaling fra Cancelliet om adbare Studenterne paa Regentens og de øvrige Collegier om at afholde sig fra videre Deeltagelse i Dpløbet, hvorom der da næste Dag skete Opflag i Regentens Port. Denne Dag blev Roligheden vel ikke forstyrret, med Ophidselsen var stor, de meest foruroiligende Rygter gik fra Mund til Mund, og store Mennekkemasser vare paa Benene. To Uffendinge fra Holmens Skibstømrere henvendte sig op ad Dagen til Regentsprovsten Professor A. Gamborg med det Spørgsmaal, om han ikke var Formand for Studenterne, og da han ikke afgjort turde benægte dette, erklærede de, at naar Studenterne vilde gjøre deres kranke Ret gjældende med Magt, stode 200 nævestærke Mænd til deres Raadighed. Man tænke sig den indefluttede, svagelige og stuelærde Mands Forbauselse ved dette Tilbud! Den kunde kun lignes med den Studens, hvormed Studenternes troe Allierede fra Nyboder hørte Provsten forsikre, at det var hans Pligt som et Slags Officeer over Studenterne at overholde Ro og Orden mellem disse og at angive enhver Deeltager i Dpløbet, ligegyldig om han var Student eller ei. Smidlertid søgte den nedsatte Commission ved Forhører og Undersøgelseser at skaffe Lys i Sagen. Udfaldet af dens Virksomhed blev dog ikke saa slemt, som man kunde have ventet. Den Officeer og den Student, hvis Sammenstød havde givet Anledning til hele Dpløbet, bleve hver især idømte en klæffelig Mulct, og den 12te April resolverede Kongen paa Commissionens Ind-

stilling, at der i Consistorium ved Universitetets Rector skulde tildeles Studenterne Henrik Steffens og Peter Wied „en alvorlig Trettesættelse for deres ved Dpløbet den 2den Febr. sidstleden udviste lovstridige og egenraadige Forhold,“ og at det igjennem Provsten skulde tiltjendegives samtlige Studenter paa Regent- sen, „at de iblandt dem, der ved bemeldte Leilighed havde opført sig anstændig og rolig, fortjente Agtelse, men at Hs. Majestæt med Mishag havde erfaret den ubesindige og egenraadige Udfærd, som nogle af dem i denne Anledning havde brugt, og at Hs. Majestæt, idet han tilgav de Skyldige deres Forseelse for denne Gang, haabede, at de Studerende, som nøde Understøttelse af Universitetets Beneficier, herefter i Særdeleshed vilde udmærke sig ved den Sædelighed, Rolighed og Anstændighed, som baade Kongen og Medborgere fornemmelig burde kunne vente at finde hos dem, der modtage Belgjerninger af Staten for at gjøre sig due- lige og værdige til dens Tjeneste som Em- bedsmænd“. Klokken paa Regent- sen, som var bleven misbrugt ved Dpløbet, skulde borttages. Da Uhret derved ikke mere kunde slaae Tuld- slag, søgte Consistorium først paa Provstens Indstilling at forklare Kongebudet saaledes, at det var tilstrækkeligt at borttage det Reb, ved hvis Hjælp man fra Regent- gaarden kunde ringe med Klokken, men paadrog sig kun derved en allerhøieste Trettesættelse, hvorefter Klokken blev fjernet og henlagt paa Provstens Loft, hvor den forblev indtil efter Bombar- dementet 1807, da man formedelst Mangelen

af Frue Taarns Slaguhr tillod, at den igjen ophængtes. Den Studenterne Steffens og Wieck dicterede Straf blev ereqveret saa lempelig som mulig. Efter Tilsigelse mødte de den 8de Mai i Consistorium, hvor Professorerne (efter Steffens' Beretning) sad om et Bord i høitidelig Taushed, og hvor Rector tiltalte dem saaledes: „Vi have af Universitetets høieste Foresatte faaet det Hverv at tildele Dem en Trettelftelse; vi beklage, at denne Straf skal ramme udmærkede Medlemmer af vort Universitet, og ere overtydede om, at De selv oprigtig angre Deres Opførsel.“ De to Studenter taug, bukkede og gik; men da de traadte udenfor, bragte den tætte Skare af deres akademiske Medbrødre, som havde flokket sig i Gaarden og under Executionen havde været meget høirøstet, dem et jublende Hurra.

Saaledes endte denne „Feide“. Men Samtidige fortælle, at Studenterne længe efter aldrig opgav deres Fortogsret for nogen Of-
ficer; dog berettes tillige, at den revolutionaire Stemning tabte sig meget efter den ullykkelige Slotsbrand 1794, da den almindelige Deeltagelse i Kongehusets store Tab seirede over de illovale Følelser, og at det siden kun var enkelte Brushoveder, som vedbleve at sværme for Revolutionen.

XVI.

(Hertugen af Augustenborg som Universitetspatron. Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Oplysningstiden, Biskop Valle. Henrik Steffens. Universitetets Lærerbesætning ved det 19de Aarhundredes Begyndelse. S. Chr. Drsted.)

Efter Schack-Rathlous Afgang fra sin Stilling som Statsminister blev Arveprinds Frederik Christian af Slesvig-Holsten-Sønderborg — senere Hertug af Augustenborg — den 13de Juni 1788 bestiftet til Universitetspatron, og under hans Forsæde blev der senere (1790) nedsat en vedvarende „Commission for Universitetet og de lærde Skoler,“ blandt hvis Medlemmer et af de betydeligste var den thdssfødte, men temmelig daniserede Conferentsraad F. C. Trant († 1798), der i sin Tid var fremdraget af Struensee og senere havde haft væsentlig Deel i Forhandlingen af hiin Tids Skolesager.

Blandt Commissionens Foranstaltninger, vedkommende Universitetet, kan fremhæves Inddragelsen af de akademiske Corpora (1796) eller Bestemmelsen om, at efterhaanden som de daværende Professorer afgik, skulde de til de enkelte Professorater henlagte Fordegodser og Tiender inddrages i et samlet Fond under Dvæsturen, og vedkommende Professorer have fast Løn. De i Henhold til Universitetsfundatsen af 1788 udnævnte extraordinaire Professorer i forskjellige Videnskabsfag, hvoriblandt flere, som ikke før havde været docerede ved Universitetet (s. Ex. Æsthetik, Literaturhistorie,

Statistik og A.), skulde lønnes af Statskassen, forsaavidt det akademiske Fond ikke slog til. Med Communitetet foretoges flere tidsvarende Forandringer, og 1795 ophørte de saakaldte Klosterøvelser, der nu i over 200 Aar havde spillet en saa stor en Rolle i det akademiske Liv. Bespiisningen in natura var allerede i Christian VI's Tid forandret til en Pengeunderstøttelse. For at fremme en paatænkt Reform af de lærde Skoler, blev der 1798 under Universtitetet oprettet et „Seminarium“ til Uddannelse af Lærere ved disse Skoler. Af andre hensigtsmæssige Bestemmelser fra denne Tid kan nævnes Indførelsen (1791) af den endnu gjældende Skik aarlig at udsætte akademiske Priisopgaver, hvorved dygtige unge Videnskabsmænd kunde prøve deres Kræfter og henlede Opmærksomheden paa deres Fremskridt. Samme Aar fritoges Regentsalunnerne for personlig at være Lighærere i Kjøbenhavn — en Ret, de i sin Tid havde faaet paa Grund af den gode Tjeneste, de havde ydet under Pestepidemien 1711. Det havde i det Hele været en, om end ret indbringende, saa dog lidet passende Gjerning for Studenter, og ofte havde den medført ikke ringe Indmyggelse for dem, ikke at tale om megen Tids-spilde. Nu ordnedes Sagen saaledes, at leiede Folk antoges til dette Arbejde, medens Studenterne dog fremdeles nød nogen Indtægt deraf.

Denne og andre Foranstaltninger, hvori vi gjenfinde adskillige af Gunnerus's Reformplaner, sthyldes for en Deel Universtitetets

Patron, Hertugen af Augustenborg. Denne Mand, der er bekendt som Jens Baggesens Beskytter, nærede paa sin Maade en varm Interesse for Videnskaberne og deres Dyrkere, — Rahbel kalder ham „en af Fædrelandets og Menneskehedens ædleste Sønner“ — og havde god Villie til at støtte ethvert Fremstridt; men i vore Dage kunne vi rigtignok ikke ansee alt det for Fremstridt, hvad hiin Tid satte som sit Maal. Hertugen tilhørte ganstke den da herskende Dplysningsretning, der, idet den meente at have alle Midler til Menneskeslægtens Opdragelse og Forædling i Hænde, med uendelig Ynk og Ringeagt saae ned paa Fortiden som en Mørkets og Despotismens Tidsalder. Høist karakteristisk er i saa Henseende den Tale, Hertugen holdt 1795 paa Universitetet ved Uddelingen af de akademiske Priisbelønninger, ogsaa mærkelig derved, at det var første Gang, det danske Sprog lød ved en Universitetsfest — der gik over en Menneskealder hen, inden nogen dristede sig til at gjentage Forsøget.

Hertugens Emne er „den offentlige Mening,“ der af ham betegnes som „et af de vigtigste Redskaber, der gives Videnskabens Sønner i Hænde for at fremme Fornuft- og Moralitetsrigets Komme, Menneskeslægtens Opdragelse og Forædling.“ Hans Ord ere disse: „Den offentlige Mening er i en vis Betydning ikke til der, hvor Dvertro og Despotismus endnu kunne foreskrive en uforanderlig Norm for Tro og Tanke. Men hvor videnskabelig Cultur har adspredt Bankundigheds

Taage; hvor de af geistlig og verdslig Despotismus Sjælene paalagte Bænker ere knuste; hvor den frie Tænken og Prøven ikke er et sjældent Særshn, men træffes i alle Folkelasser; hvor ved mangfoldiggjort Bogskriben og Læselyst Interessens for det Sande og Skjonne, for det, der er det borgerlige Samfund og Menneskeligheden vigtigt, i de dannede Folkelasser er opvakt; hvor de enkelte Mennesker ved den med Culturen tiltagende Selskabeligheds Aand ere bragte hinanden nærmere og forenede til een Villie, den Villie, at see det almeene Bedste fremmet; hvor Meninger og Domme lettelig udbredes, hastigen komme i Omløb, der vil en offentlig Mening eller en Folkestemme danne sig, som vil drage Alting ind for sin Domstol, Mennesker og Ting, Domme og Handlinger; den vil kjende over Sandhed og Falskhed, Duelighed og Uduelighed, Viisdom og Daarskab, og tidligere eller sildigere opnaae et uindskrænket Herredom, hvilket enhver enkelt Mand, han være, hvo han vil, maa underkaste sig." . . .

„Meget forskjellig er i vore Dage Meningernes Gang fra de mørke Tidsalderes. Den herskende Dom over Sandhed og Ret er ikke længer passivist Gjenlyd af en mægtig Autoritet, eller Resultat af en blind Tro. Den er Frugten af eget Valg, om end ikke altid af egen Granstning. En enkelt Mands Mening anbefaler sig ved bestuelig Klarhed og Rigtighed. Den udbreder sig hastig, antages almindelig, og fremstaaer som Folkemening, der af ingen Despotismus kan undertrykkes. Saa

frit og utbunget opstaae, med saa uopholdelig Hastighed udbrede sig Meningerne i vore Dage. Meningsdommernes og Symbolernes Dage ere forbi. Glædelige Sagttagelse! Thi den bebuder Menneskeslægtens modnende Myndighed." — Man erindre, det er Frederik VI's Svoger, der taler saaledes fra et akademisk Katheder, idet han tiltaler Studenterne som „Medborgere“. Saa ubetinget han stoler paa, at Dplysningens Tidsalder" nødvendig maa være „Dyds og Sædeligheds Tidsalder“, saa maa han dog med Sorg tilstaae: „Denne Tidsalder er ikke endnu; vi vandre i mørk Skumring, ikke i Dagens Klarhed; Uvidenhed og Dvertro kunne endnu upaaankede have deres Spil, mørke Fordomme kunne paanøde Sandheden Taushed, Lidenskaber h're sig med vildt Raseri. Sindighed og Retfærd have ikke opslaaet deres Pauluner iblandt os. Men skulde hine Dplysningens Dage derfor aldrig oprinde? skulde Menneskeslægten aldrig vandre i Fornuftens og Sandhedens Lys? skulde Sjælens Myndighed stedse kun kunne vorde saa Bises Arvedeel? — Nei, Medborgere! lad os ikke mistvivle om vor Slægts fremskridende Udvikling, lader os ikke falde af fra vor Tro til denne."

Under en jaadan Fører skulde man mene, at Dplysningsværket maatte lykkes, om ellers nogenfinde; men naar vi saa tage Productionerne nærmere i Oiesyn, kunne vi dog ikke ret overbevise os om, at dette er Tilfældet. Røre er der nok af; men vi finde ved Siden af „stjhøie“ Talemaader, hvortil Birkelig=

heden kun lidet svarede, ofte mere af de nedbrydende end af de opbyggende Kræfter. En Strøm af politisk og irreligiøs Radicalisme var strømmet ind over Landet og havde bemægtiget sig særlig den studerende Ungdom. Den første tabte sig dog af sig selv, da Münsterlandet Frankrig fra Republik blev Monarchi; anderledes var det derimod med Irreligiositeten, der næredes ved en først ved Trykkesforordningen af 1799 afbrudt Synsflod af Bjecer og periodiske Skrifter, der efter Evne søgte at nedbryde enhver Levning af Fædrenes Tro. Biskop Valle, der med den ham egne Samvittighedsfuldhed vedblev at holde theologiske Forelæsninger ved Universitetet, skjøndt Sjællands Biskopper ellers i flere Menneſtealder havde betragtet sig som fritagne for denne Gjerning, paatog sig saa at sige ene at sætte Ryk mod Tidsstrømningen, der endog var repræsenteret i selve det theologiske Facultet. Saa uforfærdet Valle end udfatte sin egen Person for Spot og Haan af dem, der i ham saae en Repræsentant for Fortidens Obscurantisme, saa formaaede han dog ikke at dæmme for Strømmen. Dertil var han altfor meget selv en Søn af en profaisk Forstandstid. Skulde der kæmpes med feirige Vaaben, da maatte nye Tanker og nye Synsmaader gjøres gjældende, saadanne som indeholdt større Fond af Liv og Poesi, Noget der kunde tiltale og henrive Følelse og Phantasi.

Det var egentlig først ved Henrik Steffens, at noget Saadant kom til Orde hos

os, da han efter længere Studier i Tydskland, hvor han havde gjort Bekjendtskab med Schellings Naturphilosophi og med den nye romantiske Skole, i Aarene 1802—4 optraadte paa Ehlers's Collegium og i en Række filosofiske og æsthetiske Forelæsninger henrev de Bedste af den yngre Slægt ved at aabne dem Indblik i en Verden af hidtil ukjendt Dybde og Skjønhed. For mange Eldre klang hans veltalende Ord som Mysticisme og videnskabeligt Kjættereri, og Veien til Ansættelse ved Fædrelandets Høiskole blev derfor lukket for den høitbegavede unge Mand, som da forstedse gik til Tydskland. Men for vore Dine tilføiedes der derved Kjøbenhavns Universitet et stort Tab. Hovedskylden i saa Henseende maa vel siges at hvile paa Universitetets ovennævnte Patron, imidlertid var han ikke ene om at bære det.

Steffens's flammende Ord vare dog ikke gaaede sporløst hen. I Dehlenschlägers, Grundtvigs og andre unge Mænds Sjæle havde de slaaet Rod og skulde paa den Maade komme Fremtiden til Gode. Vi skulle her minde om de Ord, Grundtvig i Aaret 1812 udtalte om Steffens: „Han kom til Moderlandet og opflog sin Lærestol paa den halvvaagne Høiskole; det var ei sliq søvrig Tale, han førte, som den, der saa tit udgaaer fra Kathedre, og nyssgjerrige Ungerssvende flokledes omkring ham. Faa forstode noget Sammenhængende af hans med mange Kunstord udstafferede Tale, men det kunde Alle forstaae, at han lod haant om den Oplysning,

der hidtil var udbasunet, at han talte med en forbausende Erbødighed om Christus, at han haanede den danske Læseverdens Afguder, Rokebue og Lafontaine, og henpegede paa Shafespeare og Goethe som anderledes Digtere end den Flok, man nævnedes saa. Han kom og svandt som et Luftshn, og det var godt, thi han havde vist ellers forvirret, om ei forrykket mange Hjerner; nu derimod vakte han kun Eftertanke; og mangt et Frøforn, som han udstrøede, er vist under Guds Belsignelse i Stilhed opvojet til at bære god Frugt."

Efter denne lille Digression skulle vi søge at kaste et Blik paa den Lærerbefætning, som Universitetet havde ved Begyndelsen af vort Aarhundrede. Af Theologerne var Claus Frees Hornemann den øverste. Han var udpræget Rationalist. Mynster siger i sine Erindringer om ham: „Hans theologiske Tone er bekjendt nok; vi mente dengang, at vi lærte noget Hebraisk hos ham, men jeg har siden maattet erkjende, at det kun var Lidet, og kun lidet grundigt.“ Werlauff bemærker om ham, at „han var meget populair blandt de Studerende, og at hans i det Hele heterodoxe Forelæsninger stundom endog skulle have nærmet sig det Frivole.“ Om den anden Theolog, D. G. Moldenhawer, siger Mynster, at han som Docent stod i stor Reputaation. „Han var en Mand af betydende Egenskaber, og hans Omgang var i hans Belmagtsdage meget underholdende; han havde anvendt nogle Ungdomsaar til flittigt Studium, men siden læste han meest Journaler, kjendte

godt Bogtitler, og vidste, hvor han kunde finde, hvad han behøvede. Men hans Forelæsninger kunde jeg aldrig sætte høit. Han meddelte Intet, uden hvad man ligesaa godt kunde finde i de bekjendteste Haandbøger og Commentarer." Fr. Münter var tredie Theolog; hans Indlingsfag var Archæologien, hvori han besad megen Lærdom; siden erhvervede han et anseet Navn som Kirkehistoriker; men hans Arbejder i dette Fag ere mere smagfulde end grundige.

Af Juristerne byggede L. Nørregaard sin Naturret endnu paa det wolsfiske Rets- og Moralsystem, medens S. F. B. Schlegel gif ud fra den kantiske Philosophi. I Literaturen er den sidste navnlig bekjendt ved sin juridiske Encyclopædi, sin Statsret og flere retshistoriske Undersøgelser. C. U. D. v. Eggers gjorde sig især bemærket ved et Skrift, han forfattede om Drettelsen af et Universitet i Norge. F. T. Hurligkarl er vel nu meest kjendt af det Legat, han stiftede for juridiske Studerende; for Resten har han udgivet en Fremstilling af Privatretten og en Samling Rescripter, vedrørende Geistligheden. Da en juridisk Lærerstol 1799 var ledig, var der ikke mindre end sex yngre Mænd der indstillede sig til at holde Konkurrenceforelæsninger, deriblandt A. S. Ørsted, der, saa ung han end var, allerede havde tildraget sig ikke ringe Opmærksomhed som en talentfuld Fremstiller og Forsvarer af den kantiske Philosophi. Da imidlertid flere af de i hans Prøveforelæsninger udtalte nye Anskuelser ikke vandt Censorerens Bifald, blev M. H. Bornemann foretrukket

for ham. Stjøndt Ørsted saaledes ikke blev akademisk Lærer, har han dog, som bekjendt, udøvet en overordentlig Indflydelse paa Udviklingen af Retsvidenskaben hos os, saa at hans Navn vistnok til enhver Tid vil staae i forreste Række blandt vore berømte Lovkyndige.

Blandt Medicinerne nævne vi Matthias Saxtorph, der har store Fortjenester af Fødselsvidenskaben. Han døde i Aaret 1800, men hans Gjerning fortjattes med ikke mindre Held af hans Søn J. S. Saxtorph. Joh. El. Tode, bekjendt for sit sjeemtsomme Lune, var en dygtig Læge og en ypperlig Lærer, i borgerlig Henseende høit fortjent ved Deeltagelse i mange almeennyttige Foretagender. F. L. Bang gjaldt for en meget dygtig praktisk Læge, og Nasheims Forelæsninger over Physiken nævnes af Werlauff som nogle af de bedste, han i sine unge Dage hørte ved Universitetet. Til det medicinske Facultet hørte ogsaa Botanikeren Erik Viborg, der siden indlagde sig saa store Fortjenester af Veterinairkunsten.

Under det philosophiske Facultet nævner Forelæsningskataloget for Mai 1800 sexten Lærere. Vi maae dog nøies med at fremhæve de meest bekjendte. Historikeren Abraham Kall var en grundlærd Mand, men hans Foredrag var trættende. J. Rjerulf, extraordinair Professor i samme Fag, var derimod ikke besværet af saa megen Lærdom; det faldt ham derfor lettere at meddele, hvad han vidste. Den gamle Børge Riisbrigh læste paa

gammeldags Viis over Logik og Metaphysik. I hans Forelæsninger forekommer følgende Viisdomstale: „For ikke at fælde nogen urigtig Dom, maa man undertiden suspendere sit Iudicium. Raad: For ikke altid at suspendere sit Iudicium maa man primo erhverve sig et Forraad af Kundskaber, secundo Klarhed udi samme.“ Men han var for Resten en Hædersmand som Faa, retsindig, samvittighedsfuld og uegennyttig. Werlauff siger, efter at have omtalt, hvorledes flere af de filosofiske Professorer lode Examenscharactererne afhænge af det Honorar, de fik for deres Forelæsninger: „Niisbrigh var den meest agtede paa Grund af sin fuldkomne Uegennyttighed og strenge Upartiskhed; man kan overhovedet neppe tænke sig noget ædlere Menneſte end ham.“ Og Grundtvig siger: „Bistnok var det en Lykke for Danmark, at den gamle, gudfrygtige Børge Niisbrigh stod den hele („Dphsnings“) Tid som en Muur mod de nye philosophiske Uo-der, og aſtvang med christelig Retfærdighed og Kjærlighed selv Spotterne Høiagtelse; men til at dæmme mod Tidens Strøm var han ikke dygtig.“ Hørte denne Rærer til den gamle Tid, ſaa hørte hans Collega i Philosophien, Anders Gamborg, afgjort til den nye Tid. Mynster ſiger om ham med Tilbageblik paa ſin egen Ungdom: „Han var viſt intet Uys i Philosophien og ſanf mere og mere ned i det ganſke Platte, men dengang intereſſerede hans Foredrag mig meget; det var alvorligt, men temmelig levende og ſmagfuldt, og, hvad der vil ſige meget, han beſad den daværende Tids

Dannelse, saa vi ikke følte os fremmede, naar vi kom til ham, og bleve i den samme Tankefreds ved den Læsning, der ellers faldt os i Hænderne." Ellers er han meest bekjendt ved sit i Alvor fremsatte Forslag om at forbedre Fuglesangen i Danmarks Skove ved at indfange Graaspurve og sætte dem i Lære hos Kanariefugle. Astronomen Th. Bugge havde i sin Tid et anseet Navn i sit Fag, og hans Foredrag var godt. Sprogmanden Jacob Baden kjendes nu maastee meest af sin meget brugte latinske Grammatik og Ordbog, ikke at tale om hans Oversættelse af Horats og andre Oldtidskribenter. Hans fortjenstlige Universitetsjournal (1793—1801) er det første Skrift, der giver samlede Efterretninger om de akademiske Forhold og derhos Recensioner af endeel af den samtidige Litteratur. Af det danske Sprogs Udvikling har han store Fortjenester. N. M. Petersen kalder ham „en udmærket Mand“, og Grundtvig siger om ham: „J henved 30 Aar dømte han Skrifter, ei altid ret, men altid som en Mand: han havde i Grunden et klart Øie for det Store og Rigtige; Tidens Strøm formaaede ei at rulle ham et Straasbred fra hans Stade, og derfor skal Danmark, trods alle hans Brøst og Bræk, nævne ham med Erbødighed“. Orientalisten Christoffer Nic. Kall og Mineralogen Gregers Wad maae vi nøies med at nævne. Men Rasmus Nyerup, Professor i Vite-rairhistorien, fortjener ganske vist en udføreligere Dmtale, end vi her kunne give ham; thi med stor Kjærlighed til de fædrelandske

Minder af enhver Art har han fremdraget overordentlig Meget, som var heelt eller halvt gaaet i Glemme, og naar vi nævne de Mænd, som have bidraget til at fremkalde vor Tids aabne Sands for Fædrelandets Historie og dets Mindesmærker, skal gamle Nyherup altid beholde en Hædersplads.

Nederst i Rækken blandt Docenterne i det philosophiske Facultet fra Aaret 1800 staaer et Navn, da endnu ubekjendt i den lærde Verden, siden det berømteste af dem alle — Hans Christian Ørsted. Nu stod han i Begreb med at begynde den Bane ved Universitetet, der skulde strække sig gjennem et Tidsrum af over et halvt Aarhundrede. Alle vi, som have nydt godt af den elskværdige Lærers Undervisning, ville frede om hans Minde, det danske Folk vil bevare hans Navn blandt sine bedste Sønners, og saa længe Telegraphen slynger sit Baand om Jordens Kreds, vil den forkynde H. C. Ørstedes Priis.

XVII.

(Begivenhederne 1801. Oprettelsen af „Kronprindsens Livcorps“, dets Ovelser og Oplosning. Corpsets Gjenoprettelse 1807. Risenhavns Bombardement. „Hs. Maj. Kongens Livcorps“. Studenternes Tilbud om Deeltagelse i Jyllands Forsvar 1814. Deeltagelse i Begivenhederne 1848. Livcorpsets Oplosning.

Ligesom det 18de Aarhundrede i sin Tid var oprundet saa truende for Danmarks

Hovedstad, at den fælleds Fare havde gjort det fornødent at kalde Studenterne under Vaaben, saaledes frembyder ogsaa vort Aarhundredes Begyndelse en lignende Scene. I Marts 1801 rygtedes det i Kjøbenhavn, at en stor engelsk Flaade var i de danske Farvande. Den politiske Situation gjorde det indlysende, at en overhængende Fare truede. Alt i Hovedstaden beredtes derfor til Modstand, saavidt det i Skyndingen kunde skee. Blandt de akademiske Borgere vaagnede Minderne om, hvorledes de tidligere havde bidraget til Fædrelandets Forsvar, og Ønsket om at ligne deres hæderlige Forgængere. Universitetets Patron forespurgte sig under disse Forhold i en Skrivelse af 21de Marts hos Kronprindsen, om man skulde kalde Studenterne under Vaaben, hvilket af denne besvaredes med følgende egenhændige Opfordring:

„Bed Ytringer har jeg erfaret det ibrige Ønske hos de akademiske Borgere ogsaa at bidrage til Fædrelandets Forsvar. Dette foranlediger mig til at opfordre disse af Kjærlighed til Konge og Fødeland besjælede unge Mænd til at modtage Vaaben og den i denne Henseende nødvendige Underviisning, for med samme Held som i fordums Dage at værne for Staden. Hans Majestæt Kongen, min Fader, har udseet sin Overhofmarskal, Kammerherre Hauch, til Anfører for disse brave Fædrelandsforsvarere, en Mand, der har ligesaa megen Fordring paa min Tillid som paa de akademiske Borgeres Agtelse.“

Da Stemningen i Hovedstaden var over-

ordentlig patriotist, mødte denne Opfordring almindelig Deeltagelse. Tode, der var Universitetets Rector, bekendtgjorde den strax ved Opflag i Studiegaardens Port, og i Løbet af et Par Dage meldte sig ikke mindre end 1100 akademiske Borgere, hvoriblandt adskillige af de yngre Universitetslærere og andre bekendte Mænd, som Professor Rahbek, der særlig udmærkede sig ved Iver i Tjenesten, Digteren Thomas Thaarup, og Høiesteretsassessor E. Falsen, der til Brug for Corpset skrev den bekendte Sang: „Til Vaaben, se Fjenderne komme,“ hvortil Kunzen satte Musik. Kammerherre Lindentrone skænkede 1000 Rd. til Udrustningen; en Deel af det kgl. Capels Medlemmer tilbød at musicere ved Øvelserne, og Kongen tillod de væbnede Studenter efter deres gjennem Hertugen af Augustenborg frembaarne Ansøgning at føre Navnet Kronprindsens Livcorps, og lovede at give dem en Fane med Indskrift: „Videnskabernes Dyrekere for Kongen og Staden.“ En Uniform blev normeret for Corpsets Medlemmer, nemlig „mørkeblaa Klædes Trøie med hvide Kanter, sort Fløiels Krave og Opflag, hvid Vest, graa Pantalons med sorte Silkesnore i Sømmene, korte Halvstøvler med en liden Silkeduff foran, en rund Hat med en over Pullen en casque bøit sort Fjer, hvid Kofarde og sort Lædergehæng.“ Corpset ordnedes i to Batailloner og otte Compagnier, idet Major Lorenz og Capitain Zuckow efter deres eget Tilbud ansattes som Bataillonschefer. Øvelserne foregik to Timer

om Morgenen og ligesaa længe om Aftenen paa Ridebanen ved Christianborg Slot. Alt var Byt og Iver, og Digterne Bram, Thaarup, Staffeldt, Sagen, Sander, Dehlenschläger, Rahbek, Abrahamson, Baggesen o. A. kappedes om at forsyne Studenterne med Krigsfange.

Imidlertid kom Slaget paa Rheden den 2. April, der om muligt endnu mere opildnede den fædrelandske Følelse. Da det i de nærmeste Dage efter Slaget saae ud til, at Kjøbenhavn skulde have været bombarderet, blev 500 Mand af Studentercorpset beordret til at gjøre Sikkerhedstjeneste paa forskjellige Steder, hvor de dyrebareste Samlinger fandtes, saasom paa Rosenborg og de øvrige kongelige Slotte, paa Bibliothekerne, i Archiverne og andre offentlige Bygninger. Som bekjendt, blev dog Faren denne Gang afvendt; dog vedblev Studenterne endnu en Tid med deres Øvelser, som efterhaanden udstræktes til Feltmanøvrer paa Nørrefælle. Den 19de April bleve to Faner — hseblaae med det danske Vaaben i Midten — overleverede Corpset med stor Høitidelighed paa Amalienborg, hvor Kronprindsen selv slog det første Søm i, og siden Prindserne og Prindsesserne, Corpsets Officerer og visse Udvalgte blandt de Menige af hvert Compagni. Dehlenschläger blev Fanebærer ved den ene Bataillon. Samtidig afslagde Studenterne Faneeden. Ved Vaabenøvelserne paa Fælleden indfandt sig gjerne en stor Deel af Hovedstadens Befolkning som Tilskuere, og det var ikke sjældent, at der efter

Øvelserne improviseredes en Dands, da der naturligtviis aldrig manglede Damer. Naar Studenterne drog tilbage, istemte de altid nogle af de Sange, som hiin bevægede Tid havde bragt frem; navnlig var Abrahamsøns "Vi Alle dig elste livsalige Fred" en af Yndlingsfangene. Den 4de Juli blev Corpsset efter eget Ønske præsenteret for Kronprindsen paa Fælleden, ved hvilken Veilighed en Række combinerede Øvelser og Evolutioner foregik, alt til høieste Tilfredshed. Derefter marcherede Corpsset til de paa Fælleden opslagne Telte, hvor det leirede sig divisionsviis. Her blev det oppartet med alle Slags Forfriskninger, og under Frydemaal og glade Skaaler tilstiftedes Danmarks ædle Tronarving det Held, en saadan Fyrste fortjener. Sang og Dands, hvori en stor Deel af de tilstedeværende Damer toge Deel, forøgede Glæden, som blev høitideligere ved den Orden, der herskede overalt. Chefens, Overhofmarskal Hauchs samt Major Lorenz's Skaaler bleve frembragte med gjentaget Hurraraab og Taknemmelighedshytringer for de Mænd, der med saa megen Iver og Interesse havde bidraget til Corpssets militaire Dannelselse."

Under disse Forhold var det vist en Skuffelse for Flere, da Corpsset ikke længe efter ved kongl. Resolution af 17de Juli 1801 ophævedes, dog under den Form, at, da Krigsfaren nu var afvendt, udsattes Øvelserne, "indtil samme Omstændigheder maatte udkræve lige Midler". Medlemmerne fik dog Tilladelse til fremdeles at benytte deres Uniformer, og Marsdagen for

Slaget paa Rheden samledes en Deel af dem til en Mindefest. Efterat de Fleste i Forveien havde bivaanet den i samme Anledning paa Theatret opførte Forestilling: „Erobreren og Fredsfyrsten“, af Prof. Fr. Høegh-Guldberg (hvortil Overhofmarskal Hauch havde tilstillet Comiteen 80 Billetter til Uddeling), „og der ved Sang og levende Fryderaab udtrykt de Følelser, der besjælede dem for Kongehuset og Fødelandet,“ samledes man paa et offentligt Sted. Universitetets Patron, Hertugen af Augustenborg, der mødte i Studenteruniform, Overhofmarskal Hauch og andre af Corpsets tidligere Førere, bærede Selskabet med deres Nærværelse. Festligheden aabnedes med en Sang af Dehlenschäger („Sving dig, glade Sang, fra Jorden“), hvorpaa Rahbek holdt Festetalen. Siden gik det muntert med Sange og Skaaler og endte tilsidst med Dands. En af Deeltagerne bemærker, „at det Hele bar Præget af den Aand, der saa hæderlig havde udmærket Hs. kgl. Høihed Kronprindsens Livcorps, medens det var samlet“.

Før Rogen ønskede eller ventede det, skulde Corpset atter samles. Denne Gang blev det under endnu alvorligere Forhold end sidst. Den 11te August 1807, da man havde faaet den sørgelige Bished om, at et nyt Angreb af Englænderne forestod, udstedte Kronprinds Frederik, som da endnu var i Kjøbenhavn, egenhændigt følgende Opfordring:

„Den Fare, Staten trues med, giver mig Anledning til at anmode de Studerende her

ved Universitetet at forsamle sig og støde sammen i et Corps under Navn af Kronprindsens Livcorps. Jeg har ved den for mig uforglemmelige anden April seet dette Corps og med Glæde erfaret dets Iver for Kongen og Fædrelandet. Velan, Landsmænd! viis det Samme ved denne Leilighed. — Dette Corps skal føres af den saa almindelig agtede Overhofmarskal Hauch."

Skjøndt det traf i Ferietiden, var der dog omtrent 800 akademiske Borgere, som meldte sig. En Deel, som opholdt sig paa Landet hos deres Slægtninge, ilede til Byen for at stille sig i Række med Kammeraterne, og de unge Mennesker, der, uden at være Studenter, forberedte sig til den dansk-juridiske Examen, fik paa Ansøgning Tilladelse til at indtræde i Livcorpsset. Dettets tidligere Officerer udnævntes paany, saavidt de vare tilstede, og Tallet suppleredes med nye. Kahvel, der mere end nogen anden omfattede Studentercorpsset med Kjærlighed, blev Capitain. Istedens for den tidligere blaae Troie blev nu sort Kjole med rød Krave normeret som Corpssets Uniform. Vaaben uddeltes, Øvelserne begyndte, et Casareth indrettedes i den ved den theologiske Professor Münters Omhu dertil indrømmede Frimurerloge, og Læger ansattes. Den 20de August fik Corpsset Befaling at besætte Courtinen paa Bolden paa begge Sider af Vesterport, og ti Telte udleveredes fra Arsenalet til Brug for den Afdeling, der skulde campere paa Bolden. For fattige Studenter indrettedes fri Bespisning paa Borchs

Collegium, som dog ophørte, da Collegiet siden gik op i Luer; i den følgende Tid fik de meest Trængende da Kostpenge. En Deel af Studenterne anvendtes til Sikkerhedstjeneste, navnlig paa Studiegaarden og Bibliotheket. Rahbet fik Commandoen paa sidstnævnte Sted, og hans Mod og Kædthed skuldes det væsentlig, at Universitetsbibliotheket reddedes, skjønt der faldt fire Bomber deri. Den 2den Sept. anvistes der Livcorpsset Pladsen paa flere Steder af Volden foruden det tidligere nævnte Sted. Samme Dags Aften begyndte det forfærdelige Bombardement, som i Løbet af nogle Dage lagde 300 Bygninger i Aske, ramponerede mange flere, berøvede en Mængde Familier Alt, hvad de eiede, og kostede mangfoldige Mennesker Liv og Førlighed, deriblandt henved en halv Snees Studenter. Af de under Universitetet hørende Bygninger fortærede Ilden den skønne Fruekirke og de tvende tilhørende Præstegaarde, den ene Længe af Studiegaarden, Borchs Collegium, sex Professorresidentser og Bor Frue Skole. De fleste andre Bygninger bleve mere eller mindre beskadigede. Den paa Studiegaarden værende anatomiske Samling ødelagdes, og noget af Consistoriets Archiv gik tabt tilligemed Rectorværdighedens Insignier, den røde Fløielskaabe, de tvende Sølvceptere samt en Pokal, som den skotske Konge Jacob VI i sin Tid havde foræret Universitetet.

Efterat Kjøbenhavn havde capituleret, fritoges Studentercorpsset den 11te September indtil videre for Tjeneste, og modtog fra den

Overstbefalende, General Beymann, Bevidnelse om hans „fuldkomneste Tilfredshed med dette udmærkede Corps's Tjeneste under Krigen, idet han tilføiede: „Den Iver og Kjækhed, som Corps'tet ved mange Leiligheder udviste, og hvortil jeg ofte var Diebidne, skal, saalænge jeg lever, erindres af mig med varmeste Taknemmelighed.“ Senere optoges da Baabenøvelserne paany, og da Krigstilstanden jo vedblev i mange Aar, bevirkede dette, at Corps'tet gik over til at blive permanent. Efter Christian VII's Død afslagde det den 16de Marts 1808 Hylbningseden til Frederik VI, og da Officererne nogle Dage efter forestilledes for denne, tillod han Corps'tet fremtidig at bære Navnet „Hans Majestæt Kongens Livcorps“, og den paafølgende 14de Mai udstedtes et af Kongen stadfæstet Reglement for samme, hvorved der sikredes Corps'tet en stadig Tilgang, idet det gjordes nyankomne Studenter til Pligt at indtræde deri og at gennemgaae en Exerceerskole, forsaavidt paa= faldende Begæmsmangler ikke lagde Hindringer i Veien.

Som samlet Corps kom Studenterne ikke mere til at deeltage i Krigsbegivenhederne, men mange af dem gik ind i Hæren. I Tidsrummet fra November 1807 til Udgangen af 1808 bleve ikke mindre end 121 Studenter ansatte som Officerer, og siden fulgte endnu flere Exemplet (s. Ex. den fra vore Dage som Krigsminister bekjendte C. F. Hansen).

Ønsket om paa en virksom Maade at gavne det næsten til Døden udmattede Fædreland

bragte en Mængde Studenter til i Begyndelsen af Januar 1814 at ansøge Kongen om at blive anvendte ved Sjællands Forsvar mod de fremtrængende Fjender. Kongen svarede under 11te Januar fra Hovedkvarteret Hindsgavl: „Vi erkjende med landsfaderlig Velbehag dette Tilbud, der vidner om den sandeste Hengivenhed for Os og Fædrelandet . . . med Glæde ville Vi benytte Os af disse brave Studerendes gode Villie, naar Omstændighederne skulde udfordre det, men aldrig glemme de Hølelser, de ved denne Leilighed have lagt for Dagen“. Da Freden i Kiel imidlertid affluttedes faa Dage efter, blev der ikke Anvendelse for Studenterne paa den Maade, som var tilsigtet af dem, der havde gjort det ovenomtalte patriotiske Tilbud.

Efter Krigens Ophør vedblev Kongens Livcorps at bestaae. Overhofmarstal Hauch afløstes som Corpsets Chef af den tidligere Næstcommanderende, Oberst Lorenz. De følgende 34 Fredsaar gaae vi forbi og kunne derfor ikke her dvæle ved den for Corpsets hidtidige Lokalitet noget graverende Scene, som er besungen i den bekjendte Vise: „Hvor Soldaterne forlyste sig paa gammel Krigsmaneer“. Da oprandt Aaret 1848. Her ere vore egne Minde-der vor Rilde. Da Kong Christian VIII's Død den 20de Januar var bleven bekjendt, tilfagdes Livcorpsets Medlemmer at møde i Uniform og under Vaaben paa Pladsen udenfor Universitetet for at aflægge Trostabseden til Frederik VII. Her samledes vi da om vor godmodige Chef, Oberstlieutenant Walling, og hans

Næstcommanderende, den lille tjenstivrige Major Tuff, og Faneeden blev aflagt. Men da Frederik VII dengang langtfra var saa populair, som han siden blev, og de liberale Ideer spogede i mange af de Unges Hoveder, var Tilslutningen neppe saa stærk, som det sømmede sig for et kongeligt Livcorps. Siden fik Corpset Afgang til den afdøde Konges Lit de parade; og ved H. S. Majestæts Fordefærd var Livcorpsset en af de Afdelinger, som stode en haye nærmest ved Amalienborg.

Saa kom Martsdagene og Alt, hvad dermed fulgte. Studenterne vare visselig ikke af dem, der vare mindst grebne af Begivenhedernes mægtige Bølgeslag, og søgte, hvor Leilighed tilbød sig, at vise dette i Gjærning. Vi minde blot om hine Forsamlinger i Casino, i Universitetets Festsal og i Studenterforeningen, hvor Livet pulserede og Ordet strømmede med en Kraft som aldrig før. Derefter fulgte hine Foraarsdage, da vi med en hidtil ukjendt Følelse saae den ene Skare drage afsted efter den anden for at kjæmpe for Sønderjylland. „Jeg kan ikke blive, jeg har ingen No, jeg maa med de Andre til Leiren“, var da Omkvædet paa mangen Students Breve, naar han skrev hjem til Frænder og Venner. En Mængde gik da ogsaa med som Frivillige, skjøndt Krigsminister Tscherning saae med Mishag til disse udisciplinerede Skarer. Livcorpsset, eller Levningerne deraf, blev derimod anvendt til at bøde paa Kjøbenhavns mangelfulde Garnison. Paa Slotsholmen og Toldboden gjorde Studenterne i Sommeren 1848 regelmæssig Vagt. Hver

Eftermiddag henad Kl. 6 stillede en Afdeling af Corpset i Gothersgadens Exerceerhuus og marcherede derfra til de nævnte Bagtsteder for saa den følgende Aften at afløses af et nyt Hold. Dette var i Grunden det sidste Livstegn, Livcorpset gav fra sig; thi da den nye Tingenes Orden gjorde det til Pligt for hver vaabendygtig Mand at aftjene sin Værnepligt i Hæren, var der ingen Grund til at forlange en særlig Tjeneste af Studenterne, og „Hans Majestæt Kongens Livcorps“ gik da som saadant til Hvile næsten uden at det mærkedes. Det var vist i Aaret 1850, at vi endelig afleverede vor Armatur — Uniformen var vor egen, forsaavidt vi ikke havde laant den. Men først i Aaret 1864 blev Corpset formelig ophævet, efter at det dog i Mellemtiden havde gjort den Gavn at befrie sine nominelle Medlemmer fra at blive udstrevne til Militairarbeidere eller Trainkudste.

XVIII.

(Directionen for Universitetet og de lærde Skoler 1805—48. Oprettelse af et Universitet i Norge 1811. Gjenopførelse af Kjøbenhavns Universitetsbygning. Andre nye Bygninger. Udvidelse af den akademiske Undervisning. Det danske Sprog.)

Efterat Universitetet lige siden sin Stiftelse (med Undtagelse af den korte struenseeske Periode) som øverste Tilsynsmand havde haft en Rantsler,

i det 18de Aarhundrede kaldet Universitetspatron, saa forandrede dette Forhold i Begyndelsen af vort Aarhundrede, idet der istedet for den daværende Commission for Universitetet og de lærde Skoler, hvis Præsæs Hertugen af Augustenborg som Universitetspatron var, den 3die Juli 1805 udnævntes en Direction for Universitetet og de lærde Skoler, der ikke som den tidligere Commission skulde være Cancelliet underordnet, men som et særligt Regjeringscollegium have umiddelbart Referat til Statsraadet. Da Hertugen af Augustenborg blev første Medlem af Directionen og ved sin Autoritet maatte øve en afgjørende Indflydelse, blev det tidligere Forhold forøvrigt ikke meget forandret, saalænge han indtog den nævnte Plads, uden forsaavidt Cancelliet nu ikke mere fik Noget at gjøre med Sager, vedrørende Universitetet og det lærde Skolevæsen. Directionens tvende andre Medlemmer vare Conferentsraad Ove Walling, den bekjendte Forfatter af „Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere“, samt Professor og Overbibliothekar D. G. Moldenhawer. Directionens Bureau-chef og Secretair blev den som smagfuld Historiker bekjendte Professor L. Engelstoft, der ved sin Forretningsdygtighed og Yndest hos Hertugen af Augustenborg kom til at udøve ikke ringe Indflydelse paa Directionens Beslutninger. For at give Publicum Velilighed til at gjøre sig bekjendt med de under Directionen henlagte Institutioner og for at nære Interessen for disse, begyndte Engelstoft

snart efter Udgivelsen af sine Universitets- og Skole-Annaler, et for sin Tid meget værdifuldt Tidsskrift, der fortsattes med en Række Bind.

Den nævnte Direction fortsatte sin Virksomhed indtil den 28de Marts 1848, da Universitetet og det lærde Skolevæsen som et eget Departement henlagdes under det da oprettede Ministerium for Kirke- og Underviisningsvæsen. Selvfølgelig kom Directionen efterhaanden til at bestaae af andre Medlemmer end de ovenfor nævnte. Efter Hertugen af Augustenborgs Bortgang blev Malling bestyrende Medlem, hvilket han var til sin Død 1829. Efter ham indtog Conferentsraad A. B. Rothe, der siden 1817 havde været Medlem af Directionen, denne Plads, som han beholdt til sin Død 1840. Han efterfulgtes af ovennævnte L. Engelsestoft, der 1812—32 havde været Medlem af Directionen og nu paany indtraadte i samme. De øvrige Medlemmer vare: Dr. J. P. Mynster (1817—34), Etatsraad J. D. Hansen (1832—48) og Professor Kolderup-Rosenvinge (1834—48).

At skildre denne Directions Virksomhed ligger udenfor vort Formaal; vi nøies med at fremdrage enkelte Punkter af det rige Stof. En af de vigtigste Sager, der var til Forhandling i Directionens tidligere Aar, var den angaaende Oprettelsen af et Universitet i Norge. Det havde længe været et Folkeønske blandt Normændene, at de maatte faae en saadan Dannelsesanstalt for den studerende Ungdom indenfor Landets egne Grændser.

For mange Forældre var det haardt at sende deres Børn saa langt bort, at der ofte gif mange Aar hen, inden de saae dem igjen, og saa var det endda uvist, i hvilken Tilstand de fik dem tilbage. I et norsk Digt fra hiin Tid hedder det saaledes:

Lyksalig den Mand, hvis Søn, naar han er borte
 en Maaned eller to,
 fra Kjøbenhavn tilbage kom med Skjorte
 og Levninger af Christen Tro.

Den danske Regjering var imidlertid ikke meget tilbøielig til at fremme Normændenes Ønske, da man frygtede for, at et af de vigtigste Baand, som knyttede Norge til Danmark, derved skulde bryde. Imidlertid blev Stillingen under Krigen med England en saadan, at der maatte gøres Noget, naar Normændene ikke aldeles skulde affjæres fra akademisk Dannelse. Det afgjørende Stød til Sagens Fremme blev nærmest givet ved den norske Patriot, Grev Wedel=Jarlsbergs Besøg i Kjøbenhavn i Februar 1811. Ved sine Forsættlinger hos Frederik VI udbirkede han, at der blevet givet Universitetsdirectionen Befaling til at forhandle med ham, hvorledes „en akademisk Underviisningsanstalt“ paa bedste Maade kunde oprettes i Norge. Directionen gif villig ind paa Planen og gjorde Indstilling om Oprettelsen af et fuldstændigt Universitet. Da Sagen nu tillige støttedes af Normændene selv ved et rigeligt Sammenskud af Penge, stiftedes Norges Universitet ved et kongl. Rescript af 2den September 1811, stilet til Universitetsdirectionen og anthydende, i Henhold til

dennes Indstilling, baade Omfanget af Underviisningen og de Midler, hvorved den nye Højskole skulde opretholdes, deriblandt samtlig de Indtægter, som Kjøbenhavns Universitet hidtil havde oppebaaret fra Norge, samt et Tilskud een Gang for alle fra Sorø Akademi og en betydelig Boggave fra det store kgl. Bibliothek. Efterat der endnu var ført en Deel Forhandlinger, idet nogle ansete Normænd, som Profesør N. Treschow og Biskop F. J. Bøch, vare traadte i Forbindelse med Universitetsdirectionen for nærmere at ordne Planens Enkeltheder, og, efterat de meest nødvendige Lærere vare beskikkede, kom man endelig saavidt at Universitetet i Christiania kunde aabnes i Juni 1813. Men syv Maaneder efter, var Norge allerede skilt fra Danmark. Vi have derfor ingen Grund til at fordybe os i Formodninger om, hvorledes Stillingen vilde være bleven, dersom Universitetet i Christiania havde faaet Tid til at udvikle sig sideordnet med det i Kjøbenhavn under samme Statshøjhed, men skulle blot udtale, at ligesom Normændenes Bortgang fra Kjøbenhavns Universitet følte som et Tab for dette, saaledes bevarer vor Højskoles Historie ved Siden af Beretningen om enkelte forbigaaende Smaaribninger, mange Vidnesbyrd om et broderligt Samliv mellem Norske og Danske, som det efter Adskillelsen gjør godt at mindes.

De overordentlige Tab, som den langvarige Krig havde tilføiet den danske Stat, den finantfuelle Elendighed og de paafølgende flette Tider

gjøre det forklarligt, at det varede længe, inden der for Alvor blev gjort noget for at skaffe Universitetet Erstatning for de Bygninger, der vare blevne ødelagte ved Bombardementet 1807. I Mæret 1819 udarbejdede Stadsbygmester Malling en udførlig Plan, der omfattede hele den Firkant, der nu udgjør Universitetets Grund. Ifølge denne skulde Hovedbygningen, i græst Stil, have indtaget den hele Længde fra Nørregade til Fiolstræde. Men denne Plan, som, hvis den var bragt til Udførelse, „vilde have forskaffet det kjøbenhavnske Universitet en Bygning, hvortil neppe noget andet Universitet skulde have kunnet fremvise Mage i Skjønhed, Fuldstændighed og de enkelte Partiers hensigtsmæssige Forbindelse,“ maatte lægges tilside paa Grund af dens Bekostelighed. Og nu hengik der atter en Række Aar, hvori man ved Forelæsninger og Examiner maatte hjælpe sig, som man kunde, med de Rum, Branden havde levet i den gamle Communitetsbygning (Vængen ud til Nørregade) i Consistoriehuset og paa Ehlers' Collegium. En ny billigere og mere indskrænket Plan til en Universitetsbygning tilveiebragtes 1831 efter Samraad mellem Malling og et Udvalg. Og da denne havde vundet Universitetsdirectionens Bifald og af Kongen var stadfæstet 1832, kunde man nu skride til Værket, som efter fire Aars Forløb endelig naaede sin Fuldbendelse.

Den 13de October 1836 indbiedes den ny Universitetsbygning. Det synlige Midtpunkt for den akademiske Virksomhed var tilveiebragt, og

Slægt efter Slægt af Studerende har siden vandret ind ad Portalen under Ornen, der „stuer opad mod det himmelske Lys“. For Undervisningen vare Bygningens ti Høresale tilstrækkelige, om end baade strax og endnu mere i Tidernes Løb Localer andetsteds benyttedes ved Siden af. Færdig var Bygningen imidlertid forsaavidt ikke, da den indviedes, som den endnu savnede enhver kunstnerisk Udsmykning i det Indre. Derfor havde det Udvalg, der forestod Bygningens Fuldbendelse, ogsaa havt Diet aabent, og en af Høyen udkastet Plan til den meest paatrængende Deel af Arbeidet, Forsalens Decoration, var alt i Begyndelsen af 1836 anbefalet til øieblikkelig Udførelse. Men en kongelig Resolution havde af Hensyn til Beføstningen sat Sagen i Vero. Gjemt var dog ikke glemt, og Universitetets Lærere havde i deres Midte en Mand, hvis Energi og Skjønhedsfands ikke tillod Sagen at døe hen, nemlig Henrik Nicolai Clausen. Under hans stadige og ihærdige Paavirkning optoges den snart igjen under gunstigere Forhold og gennemførtes efterhaanden saaledes, at Udsmykningen nu, skjøndt ei fuldbendt, dog er naaet langt frem og udgjør et relativt Hele*). Et Spørgsmaal turde det dog være, om ikke en Deel af de decorative Emner kunde have været

*) Jeg har her tilladt mig at benytte Hr. Prof. C. Goos' Ord i hans særdeles grundige Meddelelser om Kjøbenhavns Universitet fra 1828 til 1878 i Nordisk Tidsskrift, udg. af den letterstedtske Forening.

heldigere valgte. Vi feile ialtfald neppe ved at paastaae, at de færreste Bestuere gjøre sig Rede for den egentlige Betydning af de i Forsalen benyttede Scener af den græske Mythologi. Naar man i den senere decorerede Festsal har valgt historiske Emner, er man sikkert slaaet ind paa en heldigere Vej.

De særdeles anseelige Bygninger, som i den nyeste Tid ere opførte paa den akademiske Pliirkant og hvorved dennes Anvendelse er afsluttet — Universitetsbibliotheket (1861) og det zoologiske Museum (1869) — skulle vi her kun nævne, ligesom ogsaa Oprettelsen af den med Universitetet saa nær beslægtede og saa nøie forbundne polytechniske Lærestalt, der iaar har kunnet fejre sin Halvhundredeaarssfest. Ogsaa Opførelsen af det ny Observatorium paa Bastionen ved Rosenborg (1861) og Anlæget af den ny, skønne botaniske Have (1874) høre til de Foranstaltninger fra den nyeste Tid, hvorved vi ikke kunne dvæle paa dette Sted, hvor vi særlig have, hvad man i strengere Forstand kan kalde Fortiden for Die.

Den akademiske Underviisning har i vort Aarhundrede modtaget betydelige Udvidelser ved Oprettelsen af en Mængde nye Lærestole, særlig i de sproglige og naturvidenskabelige Fag. De sidste bleve i Aaret 1850 udsøndrede fra det philosophiske Facultet, idet et særligt mathematisk-naturvidenskabeligt Facultet blev oprettet. Et Par Aar tidligere (1848) vare de statsvidenskabelige Fag (Statistik og

Statsøkonomi) ogsaa bleve udskilte fra det filosofiske Facultet og henlagte under det juridiske, hvis Navn samtidig blev ændret i Overensstemmelse hermed. Hvad det medicinske Facultet angaaer, da foretoges i 1841 den vigtige Forandring, at det tidligere som særligt Institut bestaaende chirurgiske Akademi forenedes dermed til et almindeligt lægevidenskabeligt Facultet. Det theologiske Facultet, der er det, som har været underkastet mindst Forandring, modtog i Begyndelsen af Aarhundredet en Art Appendix ved det da oprettede Pastoralseminarium, i hvilket en Jurist — i sin Tid Anders Sandøe Ørsted — har læst over Kirkeretten, medens een eller to af Hovedstadens Præster have deels doceret den praktiske Theologi, deels ledet de homiletiske og katechetiske Øvelser.

Med Hensyn til Betingelserne for Adgangen til Universitetet er der foregaaet betydelige Forandringer i vort Aarhundrede. Ved Begyndelsen af samme bestod endnu den private Inscription, som var indført i Christian VI's Tid, og ved hvilken det mere synes at have beroet paa det Honorar, der ydedes, end paa Bedkommendes Kundskaber. En Sjettedeel af alle de Immatriculerede benyttede sig, ialtfald i Tidsrummet 1801—5, af denne Bæddør til Universitetet; men neppe mere end Halvdelen af disse ikke sjældent slet forberedte unge Mennesker bleve dog ved Studeringerne, medens en god Deel nøiedes med at kunne kalde sig Studenter, idet de forøvrigt gik over i andre Stillinger. Som bekendt blev Deh-

lenschlæger Student paa denne Maade. I dette Forhold skete en gennemgribende Forandring ved Forordningen af 22de Marts 1805, hvorved den private Inscription affskaffedes og Forpligtelsen til at underkaste sig den offentlige Examen artium ved Universitetet blev eens for Alle, idet den visse Skoler tilkommende Ret til selv at bedømme Dimittendernes Modenhed ophørte. Siden den Tid har Forholdet været underkastet forssjellige Omkalfatringer, indtil man nu er endt med at henvise al Prøvelse af dem, som attraae akademisk Borgerret, til Skolerne, dog under en af Ministeriet bestiftet Control af visse Universitetslærere.

Fra den Tid, da Guldberg for et Aarhundrede siden tog det danske Sprog under Armene, er dettes Benyttelse i Skoleunderviisningen og den akademiske Dannelse skredet saa stærkt frem, at Forholdet nu omtrent kan siges at være det omvendte af hvad det dengang var. Allerede siden Slutningen af forrige Aarhundrede ere de allerfleste Forelæsninger ved Universitetet blevne holdte paa Dansk. Langsommere gik det derimod med Modersmaalets Anvendelse ved Examiner. Theologerne holdt længst paa Latinen. Indtil 1835 var dette Sprog endnu eneherstende ved den theologiske Embeds prøve. Da blev det bethdeligt indskrænket. Den sidste Rest faldt bort ved en lgl. Resolution af 17de December 1849, idet der dog til Gjengjæld blev anordnet en særlicg Prøve i patristisk Latin. I akademiske Programmer, Forelæsningskataloger, Festsaler og ved Promotioner vedblev det latinske Sprogs

Herredømme uindskrænket i den første Trediedeel af Aarhundredet. Men efterhaanden hævede sig vægtige Stemmer (H. N. Clausen, H. C. Ørsted) for at indrømme Modersmaalet idetmindste en sibeordnet Stilling. Ved Universitetsbygningens ovenomtalte Indvielse 1836 holdt den daværende Rector, Professor E. C. Werlauff, Fæsttalen paa Dansk. Siden Hertugen af Augustenborg i Slutningen af forrige Aarhundrede havde holdt sine danske Taler ved Uddelingen af de akademiske Priisbelønninger, var det danske Sprog indtil da ikke blevet benyttet ved nogen Universitetsfest. Ogsaa Professor Clausens akademiske Tale ved Reformationens Trehundredearsfest den 31te December 1836 holdtes paa Dansk, paa hvilket Sprog de i begge de nævnte Anledninger affattede anseelige Programmer vare skrevne — Alt i Henhold til en udtrykkelig Beslutning af Universitetsdirectionen og vel nærmest af Hensyn til, at Kongen og andre høitstaaende Personer, der ikke forstod Latin, vilde være tilstede ved disse Høitideligheder. Hvad dengang imidlertid kun var en Undtagelse, er jo, som bekjendt, senere blevet Regelen. Og selv ved de akademiske Disputatser, hvor det latinske Sprog holdt sig længst, er Modersmaalet nu det afgjort seirende.

XIX.

(Det danske Studenterliv i vort Aarhundrede. Poul Møller. Regentens. Studenterforeningen. Læseforeningen paa Regentens. Demonstrationer af Studenterne. Akademisk Læseforening. Politisk Køre. Studenter-togene.)

Den Bevægelse, der i Slutningen af forrige Aarhundrede havde præget Samfundslivet, særlig i den akademiske Verden, afløstes af en stille Periode i den første Deel af vort Aarhundrede, navnlig efter de sørgelige Begivenheder 1807. Det store Haab, man havde næret om en Oplysningens Guldalder, viste sig mere og mere som et skuffende Blændværk. Da Ulykkens Bølger med stigende Kraft væltede sig ind over Fædrelandet som over hele det europæiske Samfund, mærkede man, at hiin Mennekeslægtsens Selvbudvikling til Fuldkommenhed, hvorpaa man saa tryk havde stølet, kun var en Drøm, medens Virkeligheden meget mere tydede paa, at Alt skulde gaae under i Blod og Elendighed. Saa blev da Nedsænkelsen i Lethestrømmen for mange den eneste Udvei. „Om hundrede Aar er alting glemt“ — det var hiin Tids Trøstesang.

Men i de dybere Naturer begyndte noget Nytt at arbeide sig frem, næret ved Dehleschlagers Digtning, ved Wynsters Prædiken og ved Grundtvigs Vidnesbyrd. Vel var dette sidste endnu længe kun en Røst i Orken, hvad det ogsaa nødvendigt maatte være paa Grund af den spærmeriske Charakteer, som

hvilede derover; men at det dog ved en given Leilighed kunde slaae igjennem, viste sig paa hiint mærkelige Møde paa Ehlers' Collegium, Helligtrekongersdag 1814, da en Deel Studenter, grebne af Grundtvigs alvorfulde og dybt bevagede Ord, tilbød i Troen paa den levende Gud at kjæmpe eller døe for Fædrelandet.

Blandt de Studenter, som den Gang uindertegnede Begjæringen til Kongen, findes et Navn, der for Udviklingen af det danske Studenterliv i en ny Skikkelse uden Tvivl er betydningsfuldere end noget andet. „Poul Martin Møller, Stud. theol.“ er Navnet. Om denne Student sluttede sig de allerfleste af dem, som i den nærmest følgende Tid gav Studenterlivet dets eiendommelige Præg i en tvangløs og aandfuld Tankudveksling om litteraire og æsthetiske Emner. Et peripatetisk Studenterliv har man kaldet det, for hvilken Regentens fortrinsviis var Udgangspunktet, og hvori Poul Møller var Sjælen, denne frodige danske Natur, der ligesaa vel aabenbarede sig, naar han sad i et Regentvindue og sang, saa det klang over hele Gaarden, som naar han laa paa sin Sopha, omgivet af vældige Tobakskyster, og udvekslede skjæmtefulde eller alvorlige Ord, alt som det kunde træffe sig, med Vennerne, der samledes om ham. „Det converserende Studenterliv“ siger Poul Møllers smagfulde Biograph, F. C. Olsen, „stemte godt overeens med den Tids Retning og blev vel ogsaa tildeels bestemt ved den. De Nar, som her omtales, faldt

nemlig ind i en Periode, da det akademiske Liv i Kjøbenhavn udmærkede sig ved en sjelden aandelig Bevægelse. Det var den Tid, da den yngre Slægt med Fyrighed tilegnede sig den romantiske Digtetekunst, og flere Gemytter aabnede sig for Philosophien. Der hvilede over det akademiske Liv ligesom en Begeistringens Atmosfære, i hvilken Mange følte sig indbyrdes beslægtede ved de fælles univervelle Interesser og knyttedes venfsabeligen til hinanden ved Trangen til Meddelelse — skjøndt vistnok ofte til Afbræk for Brødstudiernes stadige Fortsættelse."

Omgangen mellem Studenterne faldt meest paa deres Kamre, i mindre Kredse, som dannede sig, da man ikke havde noget fælles Samlingssted. Men den livlige Forhandling af Dagens literaire og æsthetiske Spørgsmaal krævede efterhaanden et saadant Foreningspunkt, navnlig efterat det Hele ligesom havde faaet et kraftigere Sving ved de tolv Studenters (Tyltens) literaire Udfordring til Baggesen (1818). Foreløbig tog man sin Tilflugt til Regentsgaarden. F. Reinhardt har skildret os Sammenkomsterne her med en gammel Regentianers Kjærlighed til Stedet: Paa smukke Sommeraftener flokkedes ikke alene Regentianerne, men ogsaa mange af Studenterne ude fra Byen i Skyggen af Vindens Krone; Borde og Stole flyttedes fra Kamrene herud, og ved Glasset knyttedes de gamle Forbindelser fastere og stiftedes der nye. Fædrenes Drikkeviser og enkelte nye Studentersange gjenløde fra de oplyste Borde,

og i livlig Samtale, under Alvor og Skjemt udverlede man Sympathier og Anstuelser i Henseende til Dagens brændende Spørgsmaal. Der hvilede en særegen begejstret og poetisk Stemning over disse improviserede Studentergilder, og Omgivelserne, der næsten havde været i Stand til at vække den, om den ei havde været der, forhøiede og forklarede den: det ærverdige Træ, gennem hvis Løv Maa-nens Straaler forenede sig med Lysenes og Lampernes Skjær, de røde Mure, der gennem to Aarhundreder havde seet den ene Slægt af tvende Rigers studerende Ungdom afløse den anden, og i Baggrunden det mægtige runde Taarn, der, aftegnende sig mørkt og skarpt paa den lyse Sommernatshimmel, stod som en vældig Windestøtte om Gaardens Stifter — dannede i Forening et sjelden smukt Locale for en Studenterfest. Disse Gilder havde imidlertid ikke været længe, da det theologiske Facultet i Forsommeren 1820 forbød, at man maatte være sammen senere end til Kl. 12. Saa maadeholdent dette Forbud end var, vakte det dog en levende Uvillie i Studenterverdenen, hvor man længe havde været uvant til at see de akademiske Foresatte gribe hæmmende ind i Ungdommens Færd, og det blev herigjennem den udvortes Anledning til, at Beslutningen modnedes om at skabe et fast og stadigt Foreningsbaand mellem alle Studenter. Ved et ualmindelig talrig besøgt Gilde, som kort efter afholdtes under Linden, fik Uvillien Luft i allehaande Udfald mod den foregaaede Indskrænkning i Studenterlivets

Frihed og dens Ophavsmænd. Det var ved denne Sammenkomst, at Chr. Winthers og Krøyers Studentersang:

„Her under Nathimlens rolige Skygge
 Vil vi, o Frihed! dit Tempel opbygge“

første Gang blev sunget, og det Tempel, man byggede Friheden, blev den første danske Studentersforening. Blandt Stifterne vare Chr. Thaarup, Chr. Wilster, Chr. Winther og H. Krøyer. Den 16de Juli 1820 vare Lovene for det nye Selskab vedtagne. Dets Formaal skulde være „deels et befordre den videnskabelige Meddelelse, deels at skaffe sig en passende Underholdning med ligesindede og ligedannede Mennesker, efter fuldendt Dagværk.“ I en Skrivelse til Consistorium, udtalte Studenterne, at de havde stiftet Selskabet „til Videnskabeligheds og Brodersinds Fremme, for at forskaffe Medlemmerne den Slags Dannelse, som ikke vel kan opnaaes uden fri og munter selskabelig Virksomhed.“

Vi kunne ikke her forfølge Studentersforeningens Historie i det enkelte, men maa nøies med nogle faa Træk. Om Onsdagen pleiede man at samles til musicalsk eller declamatorisk Underholdning, om Torsdag Aften blev der holdt Foredrag eller Oplæsning. Enhver søgte at give sin Skjærb til den fælles Underholdning. Undertiden gave Foredragene Anledning til Gjendrivelser og bevirkede saaledes Discussion og Tankeudvevling. Her oplæste Poul Møller „en Students Eventyr“, og mange Andre, der siden vandt et Navn som

Skrivere eller Talere, traadte her første Gang frem for en større Forsamling og fik saaledes Leilighed til at prøve Kræfterne. Efter Foredragene om Lørdagen, var der gjerne et lille Gilde. Til Brug ved slige Leiligheder udkom 1822 den første Studenterveisebog. En patriotisk og loyal Tone herskede i Foreningen; man sang især om Viin og Benstab, udbragte vel ogsaa Skaaler; men Taler vare langtfra saa almindelige som i vore Dage. For Theatret nærede man en levende Interesse og Udpibningen af et daarligt Stykke var en Begivenhed, der nødvendig maatte celebreres med et Gilde. Politisk var Noget, Foreningen ikke gav sig af med i sin første Periode. Da et Medlem 1829 oplæste et Stykke, der indeholdt politiske Hentydninger, stjønt ikke særlig møntede paa danske Forhold, vakte en saadan Driftighed almindelig Uvillie. Men efter 1830 indtraadte heri lidt efter lidt et Omflag. David og Lehmann begyndte at optræde i Foreningen med politiske Foredrag. Men det var dog ikke alle Medlemmerne, der billigede Sligt. Efterhaanden kom der ogsaa andre Tvistepunkter til. Ifølge Foreningens Love havde det sidste Aars Studenter, Russerne, ingen Stemmeret. I en ældre Tid havde de fundet sig deri; men da Frihedsprinciperne begyndte at gjære, vakte det Misfornøielse, og da der i det Hele klagedes over, at de ældre Medlemmer, som vare i Fleertal, vilde hævde et Supremati over de yngre, og at Foreningen, istedetfor sin forrige gemhytlig Charakteer, havde faaet et vist aristokratisk

Præg, saa udtraadte Mange, især af de Yngre, af den.

Foreløbig fandt de et Tilflugsted i Læseforeningen paa Regentens. Denne Stiftelse var efterhaanden bleven et Midtpunkt for hiin Tids rørig Studentertilv. Saalænge den gamle godmodige og elskværdige Regentensprovst Nyerup levede, havde Alt her faaet Lov til at gaae sin lige eller skjæve Gang, som det kunde bedst, og der var ikke lagt slynderlig Vaand paa Alumnernes Frihed. Herved havde de faaet et Slags Hævd paa selvstændige Meningsyttringer, som de nødigt afslagde, selv da der efter Nyerups Død (1829) kom en Provst (Prof. F. C. Petersen), der søgte at hævde en strengere Orden. Nu kom endvidere den ovenomtalte politiske Gjæring til. Under disse Forhold blev Regentens oftere Udgangspunkt for Optog og Demonstrationer, der betegne det politiske Livs Opvaagnen. Læseforeningen sammesteds, der var bleven stiftet 1831 af Alumnerne, bidrog særlig til at nære Almeenaanden, idet den baade gav Veilighed til at følge med i Dagens brændende Spørgsmaal, og dens Anliggender ydede Stof til livlig Discussion, sædvanlig holdt i streng parlamentarisk Form.

Blandt de Demonstrationer, hvorved Studenterne i Trediveerne søgte at vise deres Deeltagelse i de akademiske eller offentlige Anliggender, kunde omtales det Fakkeltog, de den 30te Juni 1832 — især efter Tilskyndelse af Orla Lehmann, der ved den Veilighed første Gang optraadte som Taler i en større For-

samling — bragte Professor H. N. Clausen, fordi han formeentes at være forbigaaet ved Besættelsen af Hædersposten som Universitetets Rector. Da en anden Universitetslærer, Professor N. David, et Par Aar efter blev Gjenstand for den første politiske Pressesag i vor nyere Historie, deelte Studenterne den spændte Opmærksomhed, med hvilken den dannede Deel af Befolkningen imødesaae Udfaldet: efterat Frifindelsesdommen den 18de Mai 1835 var fældet, var der navnlig paa Regentens et saadant Køre, at endeel af Alumnerne endog henvendte sig til Provsten om Tilladelse til at illuminere Collegiet, og, da denne erklærede sig ubeføiet til at give en saadan Tilladelse, i Forening med en Mængde andre Studenter bragte David og hans Defensor Haagen deres Hyldest udenfor den Førstnævntes Bolig paa Kongens Nytorv. Ligeledes bragte Studenterne den 21de December 1835 A. S. Ørsted et Fakkeltog for at bevidne denne Folkets daværende Yndling deres Erkjendtlighed for hans Optræden som kongelig Commissarius i den første roeskildske Stænderforsamling. En Demonstration i modsat Retning havde i Marts s. A. været paatænkt mod Stemann. Man havde havt den i de Dage uhorste Driftighed paa Studiigaarden, Ehlers' Collegium, Frederiks Hospital og chirurgisk Akademi at opslaae Placater, hvori Studenterne opfordredes til om Eftermiddagen at samles paa førstnævnte Sted for at bringe „den forhadte Minister Stemann et Vereat“; men Professorerne H. C. Ørsted og Sibbern blandede sig fraraadende og ad-

varende i den Hob, der til den fastsatte Tid havde givet Møde paa Studiigaarden, og deres Popularitet forhindrede virkelig ogsaa Demonstrationens Sværksættelse og de Ulykker, den vilde have draget efter sig for Deeltagerne. *)

Disse og andre Bevægelser i Studenterverdenen fandt navnlig stærk Tilslutning paa Regentens, hvor den yngre og derfor meest bevægelige Deel af Slægten især var repræsenteret, og hvor det daglige Samliv gav Leilighed til Aftaler og fælles Bestemmelser. Her blomstrede Studentervisen, takket være de bekendte Pseudonymer Poul Rytter og Jens Krstrup, og her fødtes nok ogsaa Studenterkomedien, der har ydet Mange af os saamegen Morstak i vore unge Dage. De Hindringer, som „Provsten“ jævnlig lagde i Veien for videregaaende Vistigheder, nødte vel Regentensianerne til at forlægge Skuepladsen for disse udenfor Collegiet, men for Resten tjente disse Hindringer nærmest kun som Spore til at gaa videre, da Studenterne som Læren synes at befinde sig bedst ved at gaa imod Strømmen. Skjøndt derfor den af Consistorium decreterede Ophævelse af Regentens Læseforening (1839) kom som et Tordenflag, blev den dog kun Anledning til Stiftelsen af et større Samsund, den „akademiske Læseforening“, sædvanlig kaldet Academicum, der som særligt Samlingssted for den „fidele“ Part af den studerende Ungdom en Tidlang stod som Studen-

*) Jeg har her benyttet Reinhardts righoldige Skildring i Hist. Tidsskrift 3. R. III.

terforeningens Medbeiler, indtil begge disse Foreninger fandt deres Regning ved at slutte sig sammen (fra 1. Jan. 1844)

Kong Christian VIII's Thronbestigelse, December 1839, gav som bekjendt de politiske Forhaabninger og Bestræbelser et stærkt Opsving, og dette mærkedes ikke mindst i Studenternes Kreds. Vi minde her blot om det almindelige Studentermøde i Hotel d'Angleterre samme Aften, Thronskifter havde fundet Sted, hvor Lehmanns og Monrads flammende Betsalenhed bragte en Adresse om en constitutionel Forfatning i Stand, der næste Dag indleveredes til den nye Konge, forsynet med over 400 Understrifter. Adressen bragte dog intet andet Udbytte end en skarp Meningsulighed blandt Studenterne, da en Deel fandt Anledning til at indgive en Modadresse. For at udjævne dette Brud traadte ni af de meest ansete Akademikere sammen og indbød til Stiftelsen af et almindeligt Studenter-samfund til Forhandling af fælleds akademiske Anliggender. Samfundet blev stiftet og traadte i Virksomhed, men Uenighed med Consistorium og navnlig Frygten hos Kongen for, at det skulde blive et politisk Selskab, bevægede Consistorium til at hæve det, og en Henvendelse til Stænderne i den Anledning blev uden Virkning.

Til det politiske Røre blandt den yngre Slægt kom den nationale Bevægelse, der vakttes ved den Fare, som truede det danske Sprog i Sønderjylland, og hertil sluttede sig den voxende Interesse for den skandinaviske

viste Idee. Allerede nogle Gange havde der været improviserede Møder mellem Studenter fra Lund og Kjøbenhavn, da det aftaltes, at disse i Forening skulde gjøre et Tog til Upsala. Under Ledelse af F. H. Eibe, Mørch Hansen, Carl Ploug, H. F. Poulsen og Th. N. Wefenberg foregik i Juni 1843 dette første større Studentertog, hvorved det Fostbroderklub indledeedes, som siden har hersket mellem de nordiske Rigers studerende Ungdom, om end det gylde Haab, der lyfte over de første Møder, forlængst er blegnet.

Ønsket om fra dansk Side at vise Gjen gjæld for den store Gæstfrihed, hvormed man var bleven modtaget i Stockholm og Upsala, og Haabet om yderligere at styrke de skandinaviske Bestræbelser, navnlig ved ogsaa at inddrage Normændene i samme, fremkaldte Indbyddelsen til et almindeligt nordisk Studentermøde i Kjøbenhavn. Opfordringen fandt saa stor Tilslutning, at over 500 akademiske Borgere fra Christiania, Upsala og Lund i Juni 1845 flokkedes i Danmarks Hovedstad. For Mange ville hine Dage endnu staae som nogle af de skønneste, som de have oplevet. Vel blev der talt mangt et Ord, som ikke siden har kunnet indfries; men Villien var god, og den Beredvillighed, hvormed mange Svenskere og Normænd siden i den slesvigke Krig frivillig stillede sig i de danske Rækker for at kæmpe for Danmarks Sag, og den Deeltagelse, hvormed Brødrefolkene fulgte Danmarks Stjæbne, turde i ikke ringe Maal

have sit Udspring fra det Brodersamfund, der ved de festlige Møder var sluttet mellem Rigernes studerende Ungdom.

XX.

(Fremragende Universitetslærere i vort Aarhundrede. Theologer. Jurister. Medicinere. Philosopher. Historikere. Sprog-mænd. Naturforskere. Matematikere. Slutning.)

Det er nok en af de faa Sætninger, som ikke omtvistes, at Videnskaben i vort Aarhundrede har gjort store Fremskridt omtrent paa ethvert Omraade. Som bekjendt voxer den dog ikke af sig selv, men kun ved ihærdigt Arbejde af Mænd, der ere udrustede med de fornødne Aandens Gaver. Om Kjøbenhavns Universitet i den Henseende har været bedre eller ringere stillet end de fleste andre videnskabelige Høiskoler, bliver et Spørgsmaal, der er vanskeligt at besvare. Den Sag skal da heller ikke drøftes her. Vi skulle derimod, som Afslutning paa denne fragmentariske Oversigt over vort Universitets Historie i de forløbne fire Hundrede Aar, pege paa nogle af de Mænd, der deels som Lærere, deels som Videnskabs-mænd have vundet sig et æret Navn i dette Aarhundrede, idet vi dog hverken skulle dvæle ved de nu ved Universitetet virkende Pro-

fesforer, ikke heller ved mange andre Navne, som der kunde være Grund til at medtage, hvis Opgaven var en fuldstændig og i det enkelte gaaende Fremstilling af den videnskabelige Culturs Udviklingsgang.

Blandt Lærerne i det theologiske Facultet nævne vi Peter Erasmus Müller (1801—30), senere Sjællands Biskop, „en Mand med classisf Dannelselse og Urbanitet, som foredrog Moralen med Klarhed og Skarpsindighed, men livløst og tørt“. Sin største Betydning har han som nordist Oldforsker. Hans kritiske Udgave af Saxo, fuldendt af Belschow, er et fortrinligt Værk. Ogsaa skal det mindes, at Raab i ham havde sin bedste Talsmand. Kirkehistorikeren Jens Møller var fra Charakterens Side en grundhæderlig Mand og derhos en dygtig Lærer. Ved Siden af omfattende Kundskaber besad han en sjelden Vethed i Fremstillingen. Hans „theologiske Bibliothek“ udbredte i sin Tid meget Kjendskab til kirkelige Forhold. Af meest blivende Betydning er dog hans Arbejder i Fædrelandets Historie. H. N. Clausens Stilling som skarpsindig Theolog (Exegetiker og Dogmatiker) af overveiende rationel Retning er bekjendt nok. Endnu i sin høie Alder bevarede han sin Landslivlighed og nød en ualmindelig Anseelse baade blandt sine Medlærere og blandt de Studerende. Han omfattede Nordens Sag med en levende Kjærlighed, og de danske Sønderjyder havde i ham en af deres varmeste Venner. C. T. Engelstoft har bethdelige Fortjenester af den

danste Kirkehistorie; hans Liturgiens Historie og hans forskjellige Bidrag til Oplysning af Reformationstiden ville bevare deres Værd. H. L. Martensen lykkedes det ved sin ligesaa veltalende som aandrige og dybsindige Fremstilling af den systematiske Theologi at give denne en næsten ukjendt Tiltrækning for de Studerende. Han begyndte sin Bane som speculativ Theolog, men vendte sig stedse mere og mere til det positiv Christelige. Fr. Hammerich er den første, der paa Dansk har skrevet en original Fremstilling af hele Kirkens Historie i en saadan Form, at den baade kan tjene til Veiledning for de Studerende og tillige virke aandsvækkende paa enhver dannet Læser. Med dyb christelig Følelse forbandt han en saa livlig Phantasi, at mange fandt hans Sprog altfor blomstrende. Dette gjaldt dog maaskee meest hans forøvrigt fortjenstlige Fremstillinger af Fædrelandets Historie.

Af Juristerne fra vort Aarhundrede have vi allerede tidligere nævnet Hurtigkarl og Schlegel, og vi have fremhævet den store Indflydelse paa det retsvidenskabelige Studium, A. S. Ørsted udøvede, skjøndt han ikke var ansat ved Universitetet uden som Kirkeretslærer i Pastoralseminariet. Her skulle vi endvidere omtale Retshistorikeren J. L. A. Kolderup Rosenvinge, der tillige er fortjent som Lærer i Kirkeretten. Hans Samling af gamle danske Domme er et vigtigt Kildekrift. P. G. Bang, en af de meest arbeidsomme Mænd, Danmark har havt, var kun forholdsviis

kort Tid (1830—36) Lærer ved Univer-
 sitetet, men beklædte siden med stor Dyg-
 tighed flere af Statens høie administrative
 Stillinger end nogen Samtidig. Som Uni-
 versitetets Devisor indlagde han sig store
 Fortjenester af dets Økonomi. J. E. Larsen
 var en udmærket grundig historisk Jurist.
 Hans Sprog flød ham ikke let fra Læberne,
 men gjorde ligesuldt Indtryk ved sin Tanke-
 klarhed og den fuldt paalidelige Personlighed,
 der stod bag ved Ordet. I vort politiske Liv
 har han indtaget en fremragende Plads.
 Taknemmelige Venner og Disciple udgav
 efter hans Død hans samlede Skrifter, blandt
 hvilke hans statsretslige og lovhistoriske Ar-
 bejder ere af meest almeen Interesse. „Som
 Lovkyndig“ — siger J. Gram — „kan Larsen
 med Føie stilles ved Siden af Ørsted De
 supplere hinanden i den danske Retsvidenskab.“
 Med P. G. Bang deler han den Fortjeneste
 at have givet de Studerende systematiske
 Fremstillinger af Retsvidenskabens forskjellige
 Hovedfag. F. E. Bornemann, Søn af den
 juridiske Professor M. H. Bornemann, „en
 dybsindig Tænkter af Kants og Fichtes Skoler“
 († 1840), blev Faderens Eftermand, særlig
 som Lærer i Retsphilosophi. Med en ud-
 viklet filosofisk Dannelselse forbandt han stor
 juridisk Skarpsindighed. Hans Fremstillinger
 af den almindelige Retslære og af Criminal-
 retten fremhæves navnlig som fortrinlige Ar-
 bejder. „I Bornemanns classiske Fremstilling
 af Retfærdighedstheorien, i hvilken han med
 lige Styrke fremhæver Samfundsmagtens

sjædelige Autoritet over Individerne og Personlighedens Krav, idet han paaviser, hvorledes begge disse Momenter føre til Erkjendelse af Straffens sjædelige Nødvendighed, foreligger et slaaende Beviis paa de rige Evner, han medbragte til Behandlingen af denne Videnskab — Criminalretten —, og de store Resultater, som ved ham ere bundne for dette hans Indlingsfag." Ogsaa denne udmærkede Lærers Skrifter og utrykte Forelæsninger ere efter hans Død udgivne af hans Venner.

Lægevidenskabens berømte Navne, som J. S. Saxtorph, J. D. Herholdt, D. H. Wihner, D. L. Bang, Gundelach-Møller, Withusen, Stein, og mange flere formaae vi her kun at anføre, idet vi overlade de Kyndige at beklæde de tørre Been med Kjød og Blod, og give Liv til Billedet af de ansete Lærerskikkelser, som ved disse Navne fremtræde for Sjælens Dø.

Idet vi nu vende os til Philosophien, møder os først „den ærbørdige N. Treschow med den prægtige, skaldede Isse og de lynnende Dine,“ om hvem H. N. Clausen i sine Erindringer bemærker, at han var Gjenstand for stor og almindelig Paastjønneelse blandt de Studerende. „Da Christiania-Universitetets Stiftelse drog ham ud af en rig Virksomhed tilbage til hans Fædreland, Norge, toge de kjøbenhavnske Studenter Afsted paa den festligste Maade, og med virkelig Sorg saae de ham drage bort, skjøndt der i hans Eftermand Sibbern vandtes en mere selvstændig og ori-

ginal Tænker." Samtidig med Treschow gik G. Sverdrup til Christiania for der at blive Professor i Philosophi. Ved Kjøbenhavns Universitet var han Lærer i Græsk og tillige i Historie ved Metropolitanstolen. Det er et høist indtagende Billede, Clausen giver af denne Mand: „Han var ved sin Djærvedhed og Friskhed, ligesom ved den legemlige Høide og Kraft, en Typus paa den trønderste Slægt, som virkede i lige Grad imponerende og tiltrækkende paa de Unge, og hans Behandling af Historien var i høi Grad livfuld og frugtbar.“ „Hans Foredrag (ved Universitetet) over den græske Komædie var reen Forlystelse, den mandige Djærvedhed og den tørre Humor af lige stor Virkning.“

I en senere Tid (1826) fik Christiania atter en philosophisk Professor fra Kjøbenhavn i Poul Møller, der efter fem Aars Virksomhed i Norge kom tilbage og overtog samme Fag ved vort Universitet. Vi have ved Skildringen af Studenterlivet omtalt hans Betydning for dette. Ogsaa som Lærer maatte hans livfulde Personlighed øve en heldig Indflydelse paa de Studerende. Var han end som Philosoph ikke nogen streng Systematiker, forstod han dog udmærket at sætte Tænkeliivet i Bevægelse hos sine Tilhørere. Men som han stod i sin bedste Manddomsalder, bortkaldtes han ved Døden 1838. Det blev nu i nogle Aar overdraget H. L. Martensen som Lector i Theologien tillige at foredrage Moralphilosophien for det yngste Hold Studenter. Ved sit levende og aandfulde Fore-

drag forstod denne udmærkede Lærer at give det philosophiske Studium en overordentlig Tiltrækning. For Nogle blev det næsten overvældende, saa at de forsattes i en aandelig Rus, der bragte dem til ved enhver Veilighed at anvende den philosophiske Terminologi. Det er den saakaldte hegel'ske Periode her ved Universitetet, da Philosophien var nærved at tage Luven fra Politiken, der ellers var Dagens Hovedinteresse blandt de Studerende. — I omtrent et halvt Aarhundrede (fra 1813) stod Fred. Chr. Sibbern som Lærer i Philosophien ved Universitetet. Ved sin klare Tænkning og sin elskværdige Personlighed øvede han i sine kraftige Aar ikke ringe Indflydelse paa de mere begavede blandt Studenterne. I Besiddelse af et dybt psykologisk Blik forstod han med Westerhaand at tegne Sjælelivets fineste Afstygninger saaledes, at Virkningen ofte var meget flaaende.

Lærerstolen i Æsthetik har været beklædt af de to saa udmærkede Mænd som Adam Dehlschlæger og S. C. Hauch; men naar vi dog ikke kunne dvæle ved dem paa dette Sted, vil det forhaabentlig let kunne finde sin Forklaring deri, at vi langt mindre betragte dem under Synspunktet af akademiske Lærere end som tvende af Danmarks herligste Digtere.

Blandt Professorene i Historie maa omtales L. Engelstoft, om hvem Clausen siger, at „han var fuld af spillende Liv og aandsfulde Blik paa Begivenhedernes Løb og indre Sammenhæng, medens dog hans Foredrag

fabneede Orden og Afrunding." Indtil sin høie Alder vøddlev han med Interesse at følge med i sin Videnstaa, men hans mange praktiske Forretninger som Medlem af Universitetsdirectionen, drog ham allerede tidlig mere end ønstelig bort fra Skribentvirksomheden, hvortil han havde ualmindelige Gaver. C. C. Werlauff, der med Professoratet i Historien forenede Posten som Bibliothekar ved det store kongelige Bibliothek, besad stor og omfattende Værdom, men virkede mindre som Docent. Det Samme gjælder C. F. Allen, hvem Sygelighed tidlig bandt til hans Stue, men som med en brændende Fædrelandskjærlighed forbandt sjældne Evner som grundig og smagfuld historisk Forfatter. Chr. Molbech var ligesom Werlauff i en meget lang Arrække knyttet til det egl. Bibliothek. Ved Universitetet var han Professor i Litterairhistorien. Hans Forfattervirksomhed er meget betydelig; særlig udmærkede han sig som dansk Stilist. Kunsthistorien foredroges i nogle Aar ved Universitetet af N. Høyen; men det var dog nærmest i andre Kredse, at denne som Menneske, som Kunstkjender og som Ordets Mand lige udmærkede Lærer især havde sin Virksomhed.

I Archæologien nævne vi P. D. Brøndsted, der tidlig vakte de største Forhaabninger og siden ikke skuffede disse. Under heldige Forhold granskede han den classiske Oldtid paa selve Stederne, og med en udviklet Skjønhedsfands forbandt han Evnen til at udtale sine Tanker i et Sprog, der vidner om en ædel Personlighed.

Sprogvidenskaben har store Navne. Først af alle R. R. Rask, dette forunderlig klare Hoved, det meest omfattende Sproggeni, Danmark nogensinde har fostret. Uden Lærer og uden Veiledning arbejdede han sig selv ind i Nordens Oldsprog. Paa Island indaandede han det i fulde Drag. I Persien og Indien, vor Sprogæts oprindelige Hjemstavn, granskede han Sprogens dybeste Rødder for siden at forfølge alle Stammens Forgreninger. „Fædrelandet skulder man Alt; Alt hvad godt Noget kan udrette, bør tilhøre det“ — saa var hans Ord, da man søgte at drage ham til Udlandet, og han blev det Ord tro i alle Maader, skjønt hans Landsmænd mangan Gang lod ham høre Spot til Tak for hans Gjerning, og Fædrelandets Høiskole først seent og trevent aabnedes for ham, da han stod nær ved Afslutningen af sin korte, men indholdsrige Livsbane. I den nordiske Philologi fortsattes hans Gjerning af hans trofaste Ungdomsven N. M. Petersen, denne stille, drømmerige, aandfulde Videnskabsmand, der, skjønt han selv mindst af Alle vilde sammenligne sine Evner med den beundrede Vens, dog fik Lykke til at gjøre mange af dennes Tanker saa levende og tilgængelige, at de ved ham alt kunne siges at være blevne til Folkeie. I den asiatiske Sprogvidenskab optoges Rasks Gjerning af N. L. Westergaard, der lignede sin Mester i udholdende Flid og Charakterens Energi, og ligesom denne søgte til Østerlandene for selv at øse af de oprindelige Væld. — I den classiske Philologi er der et Navn, som

overstraaler alle andre; men da det tilhører en Mand, som Universitetet endnu med Glæde tæller blandt Sine, dets hædrede Nestor, forbigaae vi det her.

Naturvidenskaben er jo vor Tids Kjælebarn. Intet Under derfor, at Universitetet ogsaa har Mænd at opvise, som mægtig have fremmet dens Studium. H. C. Ørsted have vi alt nævnet, da han ved Aarhundredets Begyndelse tiltraadte sin Virksomhed, der blev af saa stor Betydning ikke blot for Universitetet og den særlig ved hans Medvirkning stiftede polytechniske Lærestanstalt, men ogsaa for Videnskaben i det Hele. B. C. Zeise var især Chemiker og havde som saadan et anseet Navn baade hjemme og ude. I samme Retning gik ogsaa J. G. Forchhammers Studier; men denne grundhæderlige og dybtgaaende Videnskabsmand var tillige en berømt Geognost, der har store Fortjenester ved Oplysning af vort Fædrelands og de tilstødende Landes geologiske Forhold, og forstod at fremstille sin Gransknings Resultater paa en saa almeenfattelig og tiltalende Maade, at Mange derved inddroges i Interessen for de videnskabelige Emner, hvormed han sysslede. D. F. Eschricht nævne vi som den udmærkede Physiolog, der med Videnskabsmandens Klarhed maatte i endnu højere Grad end Forchhammer forbandt Evnen til interessant populair Fremstilling. Botanikeren J. B. Hornemann har bidraget overordentligt til at udbrede Kjendskab og Kjærlighed til Fædrelandets Planteverden. J. F. Schouws store For-

tjenester som Plantegeograph og smagfuld Fremstiller af Europas physiske Geographi overstynges næsten af hans fremragende Betydning som national Politiker, da han sikkert uden Overdrivelse kan kaldes en af de smukkeste Skikkelser, som vort nyere politiske Liv har at opvise. „Levende Sands for Sandhed og Ret, Klarhed i Blik, Sundhed og Sikkerhed i Dømmeme var hos denne Mand forenet i sjelden Grad med Fædrelandsfind og Frihedsfind.“

Endnu skulle vi omtale nogle af de Mathematikere, der som Lærere have været knyttede til Universitetet, saasom E. F. Deegen, H. C. Schumacher — navnlig berømt som Astronom —, H. G. von Schmidten og Ramus. Om v. Schmidten siger H. N. Clausen: „Det var en granstende Mand af sjelden Kraft, en sandhedsføgende Charakter af det ædleste, reneste Malm; overalt trængte han med sin Tanke ind i Gjenstandens Enkeltheder, men blev ikke staaende der, førte Alt tilbage til store, frie Synspunkter; og, hvor dybt han end borede sig ind, var det Trang for ham og bevidst Stræben at føre det vundne Udbytte ud i Livet og gjøre det tilgjængeligt og frugtbart for den store Kreds af Medborgere“. Desværre døde denne høit begavede Videnskabsmand i en ung Alder.

Ved Tilbageblik rinder det os i Hu, at man i denne Oversigt med Billighed ogsaa kunde have ventet saadanne Lærere fremhævede som Nationaløkonomen N. David, Botanikeren Liebmann, Astronomen d'Arrest og mange andre — men vi nødes til at standse.

Vi slutte da med det Ønske, at det altid maa lykkes Universitetet ved alvorligt og samvittighedsfuldt Arbejde i Videnskabens og Sandhedens Tjeneste at vække og nære de ædleste Drifter hos den unge Slægt, at bekjempe de usunde og nedbrydende Retninger i Tiden og at tilfredsstille de berettigede Krav, som en sand og sund Folkeudvikling stiller til Videnskabens og Oplysningens beskikkede Talsmænd — og paa den Maade være med til at „bygge Landet“, styrke og bevare vort gamle, faa ilde medhandlede Fædreland som et livskraftigt Led i det dannede Menneskesamfund.
